

เหนือวิทยาศาสตร์

ใครเป็นเจ้าของโลกเหนือโลกเหนือทุกซ์

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมสภาจัดพิมพ์ธรรมบรรยาย ของ ท่านพุทธทาสภิกขุ
เพื่อรักษาต้นฉบับที่ถูกต้องและสมบูรณ์
เป็นธรรมสักการะในมงคลกาล ๑๐๐ ปี ท่านพุทธทาส พ.ศ. ๒๕๔๘
จากธรรมทานมูลนิธิ องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา มูลนิธิเผยแพร่วิถีชีวิตประเสริฐ
ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณ คณะผู้ทำงาน และผู้ร่วมจัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูง

คำปรารภ

ในความรู้สึกของคนเราตามธรรมดาสามัญนั้น จะรู้สึกว่ามี ตัวเรา. เมื่อรู้สึกไปเองอย่างนั้นคราวใด ก็เป็นอันรู้สึกไปในตัวว่าตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้เป็น เรา ขึ้นมา และยังมีเหมาเอาเป็น ของเรา ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อีกด้วย. เมื่อตา กับรูป เป็นต้น มีการมาเจอมาบวกันเข้าแล้ว ก็ก่อให้เกิดความพอใจบ้าง-ไม่พอใจบ้าง เป็นประจำวัน แล้วๆเล่าๆ.

สำหรับผู้ศึกษาธรรมชาติชีวิตจิตใจ ตามหลักธรรมในพุทธศาสนา และได้จับหลักพบมาเรื่อยๆ เป็นของเรียนรู้นเฉพาะตัวเกี่ยวกับกลไกภายในจิต จะรู้แก่ใจว่าที่แท้ “ตัวเรา” จริงๆ นั้นไม่มี มีแต่ “ตัวเรา” ที่เกิดจากการผสมปรุงแต่งหลังจากรูปเข้ามาพบกับตาเป็นต้นแล้ว. คราวใดมีการผสมครบองค์มันก็บวกผสมกันเป็นผัสสะ แล้วแปรไปเองเป็นเวทนา ความพอใจไม่พอใจเป็นต้น กระทั่งปรุงต่อเป็นทอดๆ เรียกชื่อว่าตัณหาเป็นต้น แล้วจากนั้นจึงจะเกิดเป็น “เรา” ขึ้นมา. เมื่อ “เรา” เกิด “เรา” รายนี้แหละจะอยู่ได้เพียงระยะหนึ่ง มันก็จำต้องแปรรูปคือดับลง. ประเดี๋ยวมีการผสมหรือปรุงบวกันก่อรูปขึ้นอีก

ซ้ำๆอยู่อย่างนั้นเป็นห้วงๆ : เป็นว่าว่างจากตัวเราห้วงหนึ่ง
วุ่นเป็นตัวเราขึ้นมาห้วงหนึ่ง สลับกันไปไม่มีจบ.

ปัญหาจะเกิดขึ้นต่อไปว่า ภาวะที่ว่างจากตัวเรา กับที่วุ่น
ขึ้นเป็น “ตัวเรา” นั้น ห้วงไหนหรืออย่างไรเป็นของแท้ถาวร
อย่างไรหนเป็นของเทียม? จากการที่ได้มองด้านในส่องจิต ศึกษา
จิตมาอย่างถูกต้อง จะพบว่าภาวะที่ว่างจากตัวตนนั้นแหละเป็น
ของแท้ ส่วนที่วุ่นด้วยตัวตนนั้นเป็นของเทียม; เพราะมันเป็น
ของเพิ่งผสมปรุงกัน หลังจากมีการบวก-การพบกัน ระหว่างรูป
กับตาเป็นต้น เหมือนทางวิทยาศาสตร์ เอาไฮโดรเจน ๒ หน่วย
บวกเข้ากับออกซิเจน ๑ หน่วย น้ำก็เกิดมีขึ้นหลังจากได้ผสม
ปรับปรุงตัวถูกส่วนถูกจังหวะ.

คำถามจะเกิดขึ้นต่อไปอีกว่า ทำอย่างไรคนเราจึงจะ
ดำรงจิตให้ว่างจาก “ตัวเรา” ได้? คำตอบก็มีว่าหยุดบวกเสีย
นั่นเอง เมื่อไม่บวก ไม่ปรุง ไม่เปิดช่องให้ผสมส่งต่อเป็นทอดๆ
ตลอดสาย สิ่งใหม่ที่จะถูกปรุงเป็น “ตัวเรา” อย่างเทียมๆนั้น
มันก็ไม่เกิด.

ถามอีกว่า จะหยุดบวกได้โดยวิธีใด? คำตอบก็คือขณะมี
รูปกับตาเป็นต้น มาพบกัน ให้คุณไม่ปล่อยให้กลไกที่เป็นไปได้
เองนั้นมันทำหน้าที่อย่างที่เคย ให้เป็นสักว่ากระทบ ทางตาก็

สักแต่ว่าเห็น ทางหูก็สักแต่ว่าได้ยิน มันก็ไม่เกิดการบวก หรือ
เท่ากับไม่ปรุงอะไรขึ้นเป็นทอดๆ สิ่งเทียมก็ไม่มี.

เมื่อไม่มีการบวกระหว่างตากับรูป เช่นเดียวกับไฮโดรเจน
กับออกซิเจนไม่ได้ปล่อยให้ผสมกันถูกขนาด ถูกส่วน ถูกจังหวะ
และอื่นๆ น้ำก็ไม่เกิดขึ้น สิ่งเทียมที่ปรับปรุงตัวขึ้นมาใหม่ๆ ก็
ไม่เกิดมี. นี่แหละ หลักทำกับจิตใจภายในเช่นนี้ ถ้าไม่เรียกว่า
“เหนือวิทยาศาสตร์” ก็ไม่ทราบจะเรียกว่าอะไรให้เหมาะกว่า
ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงให้ชื่อว่า “เหนือวิทยาศาสตร์”.

ฉะนั้น การดำรงจิตให้ว่างจากตัวเราของเรา หรือว่างจาก
โลภะ โทสะ โมหะแล้ว สิ่งที่เราเรียกชื่อเป็นเวทนาและความรู้สึก
ต่างๆ ก็จะไม่ก่อตัว เกิดเป็นสิ่งที่เทียม อันเป็นตัวทำให้ยุ่งยากและ
เกิดทุกข์. และนั่นแหละคือเหนือวิทยาศาสตร์ เหนืออาการที่
จะต้องเป็นไปตามวิสัยโลก โลกไม่สามารถครอบงำได้อีกต่อไป.

คณะ ผชป. ขออนุโมทนาแต่ทุกท่าน ที่สามารถดำรงจิต
ให้อยู่เหนือวิทยาศาสตร์หรือเหนือโลกได้ เป็นอย่างสูง.

คณะ ผชป.

๕/๑-๒ ถนนอัษฎางค์ นครหลวงฯ ๒

โทร. ๒๒๓๕๔๔

สารบัญ

เหนือวิทยาศาสตร์

๑

ใครเป็นเจ้าของโลก เหนือโลก เหนือทุกซ์

๗๕

เหนือวิทยาศาสตร์

ศึกษา ค้นคว้า ปฏิบัติ เกี่ยวกับเวทนา

พุทธทาสภิกขุ

บรรยายอบรมพระนวกะในพรรษา ปี ๒๕๑๔
ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๑๔

- ๑ -

การบรรยายในวันนี้ ก็จะเป็นเรื่องของตัวธรรมะ โดยตรงเป็นวันแรก ดังที่ได้บอกไว้ล่วงหน้าแล้ว. เรื่องธรรมะ โดยตรงในที่นี้ หมายถึงเราจะไม่พูดเรื่องเกี่ยวกับบุคคล, การ บวชหรืออะไร ศาสนาหรืออะไรทำนองนี้. แต่จะพูดถึง หลัก ธรรมโดยตรงที่พุทธบริษัททั่วไปควรจะทราบ แล้วก็โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่แรกเข้ามาสู่พุทธศาสนา, ในส่วนที่เป็น เรื่องธรรมะโดยตรง ไม่ใช่พิธีรีตอง หรือไม่ใช่อะไรทำนองนั้น ฉะนั้นจึงเรียกว่า “หลักธรรมะโดยตรง”.

สิ่งแรกที่สุด และก็เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด คือเป็นของ ทุกสิ่งทุกอย่าง ; มีอยู่สิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องทราบ แล้วเกินกว่า

ทราบ คือว่าจะต้องรู้จัก, ต้องเข้าใจ, ต้องถึงกับรู้สึกด้วยใจ, รู้จักมันอยู่ด้วยใจในสิ่งนั้น ๆ โดยเฉพาะ. สิ่ง ๆ เดียวที่ว่ามันเป็นทั้งหมด เป็นทั้งเหตุเป็นทั้งผล เป็นทั้งอะไรทั้งหมดทุกอย่าง แล้วก็ของเรื่องพุทธศาสนาทั้งหมดที่เราจะต้องเรียนสิ่งเดียวกันก็คือ สิ่งที่เราเรียกว่า “เวทนา” (Feeling).

ตามที่สังเกตเห็น เราไม่ได้สนใจสิ่งที่เรียกว่า “เวทนา” กัน ในฐานะเป็นสิ่งสำคัญที่สุด, หรือเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดเพียงสิ่งเดียว. เราจะเห็นเขาพูดถึงเวทนามันเพียงเป็นหรือเป็นเพียงสิ่งหนึ่งในหลายสิ่ง ซึ่งมีความสำคัญเสมอกัน. เดียวนี้เมื่อได้รวบรวมมาทั้งหมด มาสอบสวนดูเกี่ยวกับพระพุทธภาษิตทั้งหลาย ก็พบที่พระพุทธเจ้าท่านทรงยืนยันว่า : สิ่งนี้เป็นต้นเหตุ เป็นต้นเรื่องอะไรทั้งหมดที่จะต้องรู้จัก, ถ้ารู้จักสิ่งนี้ ก็จะเป็นเหตุให้รู้จักสิ่งอื่นหมด, ถ้ารู้จักสิ่งนี้ก็รู้ธรรมะในลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์ คือไม่ต้องฝากไว้กับความเชื่อ เชื่อนั้นเชื่อนี้ ซึ่งมันไม่ใช่หลักทางวิทยาศาสตร์.

วิทยาศาสตร์ในที่นี้ ก็หมายถึงเรื่องที่มีมันประจักษ์แก่ใจ, วิทยาศาสตร์ทางวัตถุ มันก็ประจักษ์แก่เครื่องทดลอง

ทางวัตถุ, *นี้วิทยาศาสตร์ทางจิต* มันก็ต้องหมายถึงที่ประจักษ์แก่ความรู้สึก, โดยไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่น หรือไม่ต้องใช้เหตุผลอย่างอื่น; นอกจากความรู้สึกที่มันรู้สึกอยู่จริง. บางคนอาจจะคิดว่าเอาสิ่งที่เรียกว่า “จิต” หรือ ความรู้สึกของจิตอะไรมาคู่ไม่ได้ แล้วก็จัดเป็นวิทยาศาสตร์, อย่างน้อยอยากจะพูดว่า นั่นมันยังโง่งอยู่มาก เพราะว่าถึงแม้วิทยาศาสตร์ทางฝ่ายวัตถุนี้ มันก็เป็นสิ่งที่เอามาให้คู่ไม่ได้อยู่อีกมากมาย. แม้ที่สุดแต่ตัวสิ่งที่เรียกว่า “ไฟฟ้า” ตัวจริงของไฟฟ้านี้ ก็ยังเป็นสิ่งที่เอามาคู่กันไม่ได้. แต่เราก็รู้จักใช้ไฟฟ้ารู้จักประกอบ รู้จักทำอะไรต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์นั้น ๆ ตามต้องการได้; มันมียกเว้นบางอย่างที่เอามาให้คู่อย่างนี้ไม่ได้. ฉะนั้นจึงเอาเท่าที่มันจะรู้สึกได้ เห็นได้ เพียงพอแก่ความสำเร็จประโยชน์; ถ้ามีเหตุผลอยู่ที่ความรู้สึก ไม่ใช่เหตุผลตามคำนึงคำนวณ. เดียวนี้วิชาที่เรียกกันว่า *Psycho therapy* รักษาโรคด้วยจิต ด้วยอำนาจจิต หรือด้วยอะไรทางจิต นี้ก็กำลังเจริญแพร่หลาย, แต่ก็มีได้หมายความว่า เป็นการที่เอาจิตมาคู่ได้ หรือจับตัวจิตมาจัดการอะไรได้ ก็ได้แต่ทำไปตามกฎเกณฑ์ที่ให้เกิดผลตามความรู้สึกที่เรียกว่าจิตเท่านั้นเอง.

สิ่งที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์ทางธรรมะ ในทางจิตใจนั้นก็มีได้แต่เพียงอย่างนี้ : เท่าที่เราารู้ได้ รู้สึกอยู่เป็นปกติเป็นประจำวัน, แล้วก็มีเรื่องหรือมีสิ่งที่สืบทอดเนื่องไปจากสิ่งที่รู้จักก็อยู่แล้วนั้นเป็นเรื่อง ๆ ไป ในลักษณะที่เห็นได้. อย่างนี้ก็ควรจะเรียกได้แล้วว่า มันเป็นวิธีการตามทางของศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์. หลักธรรมะในพุทธศาสนาที่เป็นตัวพุทธศาสนาที่แท้จริง ก็ต้องมีลักษณะอย่างนี้ คือ เป็นไปตามหลักที่เรียกว่าศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ ฝั่งฝ่ายร่างกายและฝ่ายจิตใจ. ฝ่ายร่างกายนั้นไม่สู้มีความสำคัญอะไร มันเป็นเหมือนกับภาษาคนที่รองรับเรื่องทางจิตใจ; เรื่องทางจิตใจเลยสำคัญเพียงสิ่งเดียว ในการที่จะต้องศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติ.

ที่นี้จะย้อนไปถึงสิ่งที่เรียกว่า “เวทนา” เป็นเรื่องสำคัญของทั้งหมด ซึ่งจะได้อธิบายให้เห็น และก็ยังจะต้องศึกษาต่อไปอีก ไม่รู้จักสิ้นสุดจนกว่าจะหมดกิเลส เป็นพระอรหันต์ จึงจะหมดเรื่องที่เราจะศึกษาอันเกี่ยวกับเวทนา. เวทนาคือความรู้สึกที่เราจะต้องรู้สึก กันวันละหลาย ๆ ครั้ง, ภาษาอังกฤษก็แปลกันง่าย ๆ ว่า *Feeling* เฉย ๆ. สำหรับคำ ๆ นี้

ในพุทธศาสนาแบ่งเป็น : ทุกขเวทนา สุขเวทนา อทุกขมสุข
 เวทนา คือเวทนาที่ทำให้รู้สึกเป็นสุข, เวทนาที่ทำให้
 รู้สึกเป็นทุกข์ และเวทนาที่ไม่อาจจะกล่าวได้ว่า
 เป็นสุขหรือเป็นทุกข์, มีอยู่ ๓ เวทนา, เรียกว่าเวทนา
 เหมือนกัน. ฉะนั้นเราไม่ต้องไปเชื่อตัวหนังสือ หรืออะไร
 ที่อื่น; จะต้องมองดูไปยังสิ่งที่เรียกว่าเวทนา ที่เกิดขึ้นแก่เรา
 ทุกวัน ๆ, บางวันมาในลักษณะของความสุข รู้สึกพอใจ รู้สึก
 สบายใจ อย่างนี้เรียกว่าสุขเวทนา, บางวันก็แย่ บางเวลา
 ก็ไม่พอใจ อึดอัด เป็นทุกข์ เศร้าสร้อย นี้เรียกว่าทุกขเวทนา.
 ถ้าไม่ถึงอย่างนั้น ไม่ชัดเจนไปว่าสุขหรือทุกข์; แต่มันยังเป็น
 ความรู้สึกที่มีผลแก่จิตใจ มีอิทธิพลแก่จิตใจ ในทางที่ทำให้เกิด
 ความยึดถือด้วยเหมือนกัน คือสงสัย สนใจ หรือหวังอะไรอยู่
 ในเวทนาชนิดนี้ ทั้งที่มันไม่ชัดเจนไปว่าสุขหรือทุกข์นี้ ก็จัด
 เป็นเวทนา. มีคนบางคนเมื่อยังไม่เข้าใจ, แล้วก็ยังไม่
 เข้าใจ; จะค้านว่าอทุกขมสุขเวทนา, เวทนาที่ไม่เป็นสุข
 ไม่เป็นทุกข์นี้ ทำไมจึงต้องเรียกว่าเวทนาด้วย? เขาเข้าใจ
 อย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้เราอยากจะถือตามหลักธรรมะในพระพุทธศาสนา
 หรือหลักความรู้ของพระพุทธเจ้าว่า ท่านเรียกสิ่งนี้ว่ามันเป็น

เวทนาคล้ายเหมือนกัน : คือมันเป็นที่ตั้งแห่งความสนใจ จนกระทั่งมีความยึดมั่นถือมั่นได้เท่ากับเวทนา ๒ อย่าง ข้างต้น คือสุขกับทุกข์. เพื่อจะจำให้ง่าย ก็จำตามหลักอย่างนี้ไว้ก่อน ก็ได้ว่า **สุขเวทนา คือความรู้สึกเป็นสุขพอใจยินดีนั้น มันเพิ่มให้เกิดนิสัยสันดานที่จะรัก, ส่วนทุกข์เวทนานั้นมันเพิ่มความรู้สึกนิสัยสันดานที่จะเกลียด, ส่วนอทุกข์มสุขเวทนา มันเพิ่มนิสัยสันดานในทางที่จะสงสัย ลงเล.**

นี่ต้องไปทำความเข้าใจตอนนี้นักก่อน ไม่เช่นนั้นจะเข้าใจเรื่องเหล่านี้ไม่ได้; ซึ่งอาจจะกลายเป็นเรื่องหนังสือหรือเป็นเรื่องที่ต้องเชื่อตามคนอื่นอยู่เรื่อยไป. **เวทนา แปลว่าความรู้สึก : สุขเวทนา คือเวทนาที่มีลักษณะเป็นสุข, ทุกข์เวทนา เวทนาที่มีลักษณะเป็นทุกข์, อทุกข์มสุขเวทนา เวทนาที่ไม่อาจจะกล่าวว่าเป็นสุขหรือเป็นทุกข์, ถ้าเรารู้จัก ๒ อย่างแรก เราก็รู้จักอย่างที่ ๓ ได้.**

สุขะ แปลว่าทนง่าย หรือทนได้อย่างดี คือชอบทน, สุขุ แปลว่า ง่ายหรือดี, ฆะ นั้นแปลว่า ทน, สุขะ แปลว่า ทนง่าย ทนได้ ทนอย่างดี แล้วเราก็ชอบทน ชอบทนอย่างนั้น ทนรู้สึกอรร้อย ทนรู้สึกเป็นสุข ทนรู้สึกโดยเบิกบานสนุกสนาน,

นี้เรียกว่า สุขะ คือความสุข. ส่วนทุกข์ขณะนั้น เราทนยาก
ทนไม่ได้ ทนไม่ค่อยจะไหว แล้วเราก็ไม่อยากจะทน ใครๆ
ก็ไม่อยากจะทนทุกข์เวทนา. สุขะกับทุกข์ขณะนี้ อันหนึ่งชวนทน
อันหนึ่งไม่ชวนทน, อทุกข์มสุข ก็คือว่า ยังไม่ปรากฏใน
๒ ลักษณะนั้น แต่มันก็ยังมีสิ่งที่ต้องทน คือทนขังใจ
ทนสงสัย ทนหวัง ลังเล.

พูดกันง่าย ๆ จำง่าย ๆ ก็ไปเทียบกับหลักที่เรารู้จักอยู่แล้ว
คือเรื่อง โลกะ โทสะ โมหะ ๓ อย่างของกิเลสนั้น; สุขเวทนา
ทำให้เรารัก ให้เราอยากได้ ให้เรากำหนด ให้เราโลภ; ฉะนั้น
สุขเวทนา มันเพิ่มนิสัยโลก, ทุกขเวทนา เราไม่ชอบ
เราไม่รัก เราอยากจะทำลาย มันก็เพิ่มนิสัยโกรธ
หรือเกลียด คือโกรธ โกรธ โทสะ เพิ่มนิสัยโกรธ. อทุกข์
มสุขเวทนา ที่ทำให้เราจน หรือหวัง หรือสงสัย
หรือเกี่ยวข้องอยู่ด้วยความสงสัยเรื่องนี้ มันเพิ่มนิสัยแห่ง
ความโง่คือโมหะ ไปเที่ยวหลง ไปเที่ยวสนใจ ไปเที่ยวติดใจอยู่
ถนออกไม่ได้ นี้เรียกว่าโมหะ. สุขเวทนาเกิดขึ้นที่ไร
เพิ่มนิสัยสันดานแห่งความโลภ หรือความกำหนัด,
ทุกข์เวทนาเกิดขึ้นที่ไร เพิ่มนิสัยสันดานแห่งความโกรธ

ความประทุษร้าย คือโทสะ, อทุกข์ขมสุขเวทนาเกิดขึ้นที่ไร
 เพิ่มนิสัยสันดานแห่งความโง่ ความหลง ความมัวเมา.
 เขียนเป็นตัวหนังสือสั้น ๆ เป็นคู่ ๆ ก็ว่า **สุขเวทนาคู่กับ**
โลภะ, ทุกขเวทนาคู่กับโทสะ, อทุกข์ขมสุขเวทนา
คู่กับโมหะ; จริงหรือไม่จริง ต้องไปสังเกตดูด้วยตนเอง.

นี่เรียกว่าการ **เรียนธรรมะจากใจ** จากใจจริง
 จากความรู้สึกจริง ๆ ไม่ใช่เรียนจากหนังสือ จากฟังคนอื่น
 เขาพูด; ต้องไปรู้จักเวทนาทั้ง ๓ นี้ให้ดีเสียก่อน; แล้ว
 สังเกตต่อไปตามหลักที่ว่า : อันหนึ่งให้เกิดหรือเพิ่มโลภะ
 อันหนึ่งเพิ่มโทสะ อันหนึ่งเพิ่มโมหะ นี่เรียกว่า กิเลสประจำวัน
 ของเรา. ก็โลภะ โทสะ โมหะ นี้อาศัยอยู่บนเวทนา : พอสุข
 เวทนาจึงโลภ แล้วก็เพิ่มนิสัยโลภ, ทุกขเวทนาจึงเพิ่มโกรธ
 และเพิ่มนิสัยโกรธ, อทุกข์ขมสุขเวทนาจึงเพิ่มนิสัยโง่ มัวเมา หลง.
 นี่ย่ำเห็นว่า เป็นเรื่องเล็กน้อย ถ้าเข้าถึงเรื่องที่ว่า
 เล็กน้อยนั้นไม่ได้แล้ว ไม่มีทางที่จะเข้าใจธรรมะใน
 พุทธศาสนา ก็เรียนจำ ๆ ลืม ๆ จำ ๆ ลืม ๆ แล้วก็ไม่มีทาง
 ที่จะช่วยตัวให้พ้นจากอันตรายอย่างยิ่งคือกิเลสนี้ได้.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่าเวทนา มีอยู่ ๓ ชนิด ก็ชื่อว่า
 เวทนาเหมือนกันหมด; สิ่งนี้เป็นต้นตอของทุกอย่าง ถ้าจะพูด

กันไปในแง่ของการที่เป็นเหตุ เวทนานี้เป็นเหตุให้เกิดอะไรอีกมากมาย เกิดความคิด เกิดความเห็นผิดเห็นถูก ทิฏฐิต่างๆ ทุกชนิดนั้นก็เกิดมาจากเวทนา, ทุกข์หรือความคับทุกข์อะไรก็เกิดมาจากเวทนา; นี้นั้นเป็นในฐานะที่มันเป็นผลขึ้นมาเป็นความทุกข์.

พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า : เรื่องอริยสัจจ์นั้น เป็นเรื่องทีพูดไว้สำหรับคนที่ไม่มีเวทนา สำหรับสัตว์ที่มีเวทนา. ถ้าสัตว์เหล่าใดไม่มีเวทนา; พึงดูให้ดี ถ้าสัตว์เหล่าใดคนใดไม่มีสิ่งที่เรียกว่าเวทนา ไม่จำเป็นที่จะต้องเรียน ต้องรู้ ต้องปฏิบัติ เรื่องอริยสัจจ์. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เรื่องอริยสัจจ์ทั้ง ๔ นั้น ตรัสไว้ บัญญัติไว้สำหรับสัตว์ผู้มีเวทนา. ที่นี้สัตว์ไหนบ้างที่จะไม่มีเวทนา ทุกสัตว์จะต้องมีเวทนา แต่ท่านตรัสจำกัดชัดเจนไปกว่านั้นว่า : กำลังมีเวทนาอยู่ ในระยะเวลาระยะเวลาที่มีเวทนาอยู่. ท่านตรัสเรื่องอริยสัจจ์สำหรับคนนั้น เพราะมีเวทนาที่เป็นทุกข์อยู่ คือทุกข์อริยสัจจ์ เมื่อเขามีทุกข์เวทนาอยู่นั้น; มันต้องเป็นเวทนาที่มาจากตัณหา คือสมุทยสัจจ์; เพราะว่าเวทนานั้นให้เกิดตัณหาแล้วตัณหาพาให้เกิดทุกข์. ที่นี้สำหรับการดับทุกข์เสียให้ได้

ก็ต้องดับตัณหา, **จะดับตัณหาได้** ต้องดับอำนาจของ
เวทนา มันจึงจะดับตัณหาได้; **เวทนาหมดอำนาจ**
ตัณหาจึงจะดับ, ตัณหาดับ ทุกข์จึงจะดับ เป็น
ทุกขนิโรธ.

อริยสัจข้อสุดท้าย ที่เรียกว่า อัญจกัมมรอก
 ทางแห่งความดับทุกข์นี้ เป็นเรื่องควบคุมเวทนาทั้งนั้น
 ๘ องค์กัมมรอกทั้ง ๘ องค์นี้ เป็นกฎเป็นแบบ หรือการ
 ปฏิบัติที่มันจะควบคุมเวทนา **ไม่ให้ลุกขึ้นมา** ไม่ให้
 เกิดขึ้นทำหน้าที่; **หน้าที่นั้นก็คือทำให้สัตว์เป็นทุกข์.** ฉะนั้น
 เมื่อเรามีเวทนาอยู่ เราจะเกี่ยวข้องกับอริยสัจทั้ง ๔ : **ตัวทุกข์**
 นี้เป็นเวทนาอยู่ในตัวแล้ว, **ทุกข์นี้มาจากตัณหา** คือความอยาก
 ตัณหาก็ต้องมาจากเวทนา มาจากอื่นไม่ได้; **ดับทุกข์ก็ต้อง**
ดับตัณหา กล่าวคือ**ดับอำนาจของเวทนา.**

เมื่อเรากำลังมีทุกข์เวทนาเราก็มีครบทั้งตัวทุกข์ และ
 ตัวเหตุให้เกิดทุกข์ เมื่อนั้นเราต้องการหาความดับทุกข์, เรา
 ก็คิดรนที่จะหยุดตัณหาเสีย; **หรือว่าเมื่อมันไปจนสุดเหวี่ยง**
ของมันแล้ว มันก็หยุดของมันเองเหมือนกัน. มันจะทุกข์
 อยู่อย่างนั้นเรื่อยไปไม่ได้ มันก็ตายละ **ถ้ามันทุกข์ไม่มีหยุด.**

เรื่องเป็น ทุกข์ เป็นร้อน ชนิดไหนก็ตาม ของใคร ก็ตาม พอสุดเหวี่ยงเข้า มันก็หยุด, นั่นคือค้นหา อุปาทาน ที่เป็นต้นเหตุของความทุกข์นั้น มันคลายไปเอง มันจางไปเอง.

ขณะนั้นเราก็รู้เรื่องนี้ เรื่องที่ว่าค้นหามันจางไป ทุกข์มันก็ดับลง.

ถ้าว่าเราจะมองดูไปที่อริยสัจจ์ที่ ๔ ก็หมายความว่าพอเราเป็นทุกข์ขึ้นมา เราก็ต้องหาทางแก้ไขความทุกข์ หนออยู่ไม่ได้ ต้องคิดไปให้ถูกทาง คือมรรคนั้นแหละ แล้วมันก็จะดับทุกข์ได้.

สรุปความว่า เรื่องอริยสัจจ์ทั้ง ๔ อย่างนี้ จะรู้จักได้จริง หรือศึกษามันได้จริงก็เฉพาะเมื่อกำลังมีเวทนาอยู่; นั่นจึงกลายเป็นเรื่องที่ทรงบัญญัติไว้ สำหรับสัตว์ผู้มีเวทนาอยู่. ^{นี้}ทุกคนก็ทราบอยู่แล้วว่า เรื่อง พุทธศาสนานี้ ^{นี้}ไม่มีเรื่องอะไร นอกจากเรื่องความดับทุกข์อย่างเดียว, หรือขยายออกไป เป็นเรื่องทุกข์กับความดับทุกข์ ๒ เรื่อง, หรือขยายออกไปอีก : ^{นี้}ทุกข์นั้นแยกออกเป็น ๒ คือตัวทุกข์กับเหตุให้เกิดทุกข์, ความดับทุกข์นั้นก็ ^{นี้}มี ๒ คือความดับทุกข์กับวิธีที่จะให้ได้มาซึ่งความดับทุกข์; ก็กลายเป็น ๔ เรื่อง เป็นอริยสัจจ์สี่ขึ้นมาอย่างนี้.

นี่คือทั้งหมดในพุทธศาสนา พุทธศาสนาทั้งหมดมีเพียง ๔ เรื่องนี้; ถ้าย่นก็เหลือ ๒. พระพุทธเจ้าท่านตรัส ๔ เสมอ คืออริยสัจ ๔, แต่ในที่บางแห่งนั้นท่านตรัสแต่เพียง ๒ : ระบุว่า *เมื่อก่อนก็ตาม เดียวกันก็ตาม ฉันทพูดแต่เรื่องทุกข์ กับเรื่องความดับทุกข์* เรื่องอื่นไม่พูด. แต่มันขยายออกไปได้ เป็นแปดหมื่นสี่พันข้อ ตามสมมุติกกัน; ไม่มีใครเคยนับ เพียงคาดคะเนกัน สมมุติกกัน ว่าพระธรรมในพุทธศาสนาในพระไตรปิฎกทั้งหมดนี้ นับดูจะได้แปดหมื่นสี่พันหัวข้อของเรื่อง คือประเด็น; แม้อย่างนั้นก็ยังพูดได้ว่า ถ้ามันแปดหมื่นสี่พันประเด็นจริง, มันก็ไปรวมอยู่ที่คำว่า “เวทนา” คำเดียว เป็นเรื่องของความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ทางถึงความดับทุกข์. เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่าอริยสัจ ๔ บัญญัติสำหรับบุคคลผู้กำลังมีเวทนาอยู่. พอเขาไม่มีเวทนา กำลังไม่มีเวทนาอะไร ตอนนั้นไม่มีเรื่องอริยสัจ. พอมีเวทนาขึ้นมาเมื่อไร ก็จะมีคามจำเป็นที่จะต้องมี และต้องการเรื่องอริยสัจแล้วก็มีอริยสัจ. นี่จำไว้ที่ว่า หลักอริยสัจ คือตัวพุทธศาสนาทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องของบุคคลผู้มีเวทนา พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้อย่างนั้น. นี่เรื่องตัวศาสนาแท้ๆ ก็มีต้นเหตุมาจาก *สิ่งที่ร้ายกาจที่สุด สิ่งหนึ่ง คือเวทนา.*

ที่นี้ก็มีแต่จะพูดให้ละเอียดออกไปว่า **ทุกข์** เรื่องทุกข์ ทั้งหลายมาจากเวทนาอย่างไร; **เหตุให้เกิดทุกข์** คือต้นเหตุนี้ อุปาทานนี้ มาจากเวทนาอย่างไร; นี้พูดออกไปมันก็พูดได้มากมาย. **ความดับทุกข์** ก็พูดได้ตามแบบของความดับทุกข์, **ทางให้ถึงความดับทุกข์** ก็พูดได้ตามแบบของทางดับทุกข์, พูดเรื่องเวทนาได้มากมาย ซึ่งเราจะต้องค่อยๆ สังกะไป และพูดกัน.

เฉพาะในวันนี้ ยอยากจะพูดถึงเรื่องที่เป็นตัวทุกข์ แล้วมันเนื่องกันอยู่กับเหตุให้เกิดทุกข์ เพราะฉะนั้นขอตั้งหัวข้อใหม่ว่า **ทุกเรื่องมันจะตั้งต้นขึ้นมาจากเวทนา.**

ปัญหาต่างๆ คำสอนต่างๆ หลัต่างๆ นี้ มันจะตั้งต้นขึ้นมาจากสิ่งที่เรียกว่าเวทนา. เอาพวกที่เรียกว่ากิเลสกันก่อน : กิเลสทั้งหลาย ที่เป็นตัวกิเลส ความรู้สึกที่ดี ที่เป็นแต่เพียงทิวฐิ ความคิดความเห็นที่ดี ล้วนแต่มาจากเวทนา. กิเลสที่เป็นต้นบทแม่บทของกิเลสทั้งหมด ก็คือตัวกิเลสที่มีชื่อว่าอวิชชา, ที่นี้ทิวฐิวว่าอวิชชามาจากเวทนาอย่างไร. พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ว่า **อวิชชาเป็นนิเวรณเฝ้าอาหาร** หัวข้อนี้ต้องจำไว้ให้ได้;

ไม่เช่นนั้นมันลืมน แล้วมันเลอะกันหมด มันพันเพื่อนกันหมด :
 อวิชชา มีนิรวณเป็นอาหาร. นิรวณ ก็คือที่เราท่องกันอยู่ในนักธรรม
 ดรีนั่นแหละ คือ กามฉันทะ พยาบาท ถีนะมิทระ อุทธจกุกุกจะ
 วิจิกิจฉา ๕ อย่างนี้ ซึ่งจะถือว่าทูกๆทำนทราวแล้ว เพราะเวลาเรียน
 นักธรรมดรี ก็ต้องพบเรื่องนิรวณ.

นิรวณที่หนึ่ง กามฉันทะ คือสิ่งที่มากลุ่มรุมจิต
 ให้จิตกลุ่มอยู่ด้วยความรู้สึกที่เป็นกามารมณ์.

นิรวณที่ ๒ พยาบาท คือความรู้สึกที่มากลุ่มรุมจิต
 ทำให้จิตกลุ่มอยู่ด้วยความรู้สึก ที่เรียกว่าพยาบาท คือโกรธ
 คือไม่ชอบ คืออึดอัด.

นิรวณที่สามเรียกว่า ถีนะมิทระ ก็คือความรู้สึกที่มาก
 กลุ่มรุมจิต ทำให้จิตมันเต็มไปด้วยความรู้สึกที่เป็นไปใน
 ทางแพบ, ถีนะ นี้ก็แปลว่าง่วงเหงา, มิทระ น้มันซึ่งงซึม
 หดหู่ ละเหยย, รวมก็คำก็ตามที มีพูดในภาษาไทย ที่มันเป็น
 ไปในทางที่ให้จิตทรุดต่ำ แพบลงไป, นี้ก็เรียกว่า ถีนะมิทระ
 ทั้หนั้น. คำนี้ให้ระลึกนึกถึงบางเวลาเรามีจิตใจที่เศร้าโดยไม่มี
 เหตุผล ละเหยยละห้อย มีนชา ง่วงโดยไม่มีเหตุผล นี้เรียกว่า
 นิรวณเต้าที่สาม.

นิเวศน์ที่สี่เรียกว่า อุทฺธจกุกุกจะ นี่มันตรงกันข้าม คือฟังเพื่อ ในเมื่ออันที่สามมันแปบ อันที่สี่นี้มันขยายออกเป็นเรื่องฟังเพื่อ. อุทฺธจะ ว่าฟังชาน; กุกุกจะ ว่ารำคาญ. คำแปลนี้ไม่ถูกต้องนัก ชวนให้เขวได้, ไปรู้สึกเอาเองก็แล้วกัน เพราะการบัญญัติคำแปลนี้มันยาก ต้องเห็นนอกเห็นใจ ผู้บัญญัติคำแปลที่แรกบ้าง; ไม่มีใครบอก จะต้องคิด จะต้องบัญญัติ มันก็มีเขวบ้าง หย่อนบ้าง มากบ้าง เราต้องรู้ความหมาย ถือเอาความหมาย. อุทฺธจกุกุกจะก็คือฟังชานไป ฟังแล้วชานไป สองคำนี้พอ, ถิ่นะมิทระ ทั่วละเหย หดหู่แล้วแพบลง หดเข้า. อีกอันมันพุ่งออกไป อีกอันมันแปบเข้ามา นี่ก็เรียกว่านิเวศน์, พอนิเวศน์ตัวที่สี่เกิดขึ้น จิตก็มีลักษณะฟัง ก็ขยายออก แล้วก็ชานไป.

นิเวศน์ที่ห้าเรียกว่า วิจิกิจจา คือ สงสัย ลังเล. การแปลต้องแปลอย่างนั้น นี่ตามความหมายจริงของมัน : ความรู้สึกจริงๆ ก็คือว่า ความที่มันไม่แน่ใจอะไรลงไปได้ ไม่มีศรัทธา ไม่มี ความแน่ใจอะไรลงไปได้; อยู่ด้วยความสงสัย สงสัย มีคัมภีร์ สลัว มีจิตใจที่ไม่แจ่มแจ้งแน่นอนชัดเจนนี่ ลักษณะอย่างนี้ก็เรียกว่า วิจิกิจจา.

ขอร้องให้ไปทำความรู้สึกกับสิ่งทั้ง ๕ นี้ให้ตี ทั่ง ๆ ที่มันเกิดอยู่เป็นประจำอยู่ทุกวันนี้ แต่ก็ไม่ได้สังเกต ไม่รู้จัก ไม่เห็นมันอย่างแจ่มชัด เพราะว่าเราไม่สนใจกับมัน. มีเรื่องอะไรอยู่บางเรื่องที่มันมีอยู่ในตัวเราแท้ ๆ แต่เราก็ไม่สนใจกับมัน ไม่รู้จักมัน.

เรื่องนิวรรณ์ก็เหมือนกัน เกิดเป็นประจำวันเกิดอย่างยิ่ง. เราก็ไม่สนใจที่จะแยกดูว่ามันมีก็อย่าง. เราจะต้องสนใจ จนรู้จักมันทุกอย่าง แล้วรู้จักความหมายของคำว่านิวรรณ์ ก็คือ กลุ้มรุมจิต ห่อหุ้มจิต. นิวรรณะ แปลว่า กั้นหรือบัง เหมือนกับฝา, ฝาเรือนนี้ก็มี ความหมาย เหมือนกับนิวรรณ์ มันกั้นบังสิ่งต่าง ๆ ไว้ หรือเปลือกหุ้มนี้มีความหมายของนิวรรณ์. มันกั้นบังสิ่งต่าง ๆ ไว้, อันนี้มันเป็นเครื่องกั้นบังจิตไว้ จิตเลยส่องแสงสว่างตามธรรมชาติของจิตไม่ได้ คือจิตจะประภัสสร จะมีแสงสว่างตามธรรมชาติของจิตไม่ได้, เพราะนิวรรณ์มันคอยหุ้มเอาไว้ เทียวตัวนั้นมา เทียวตัวนั้นมา เทียวตัวโน้นมา.

ขอเปรียบเทียบนิวรรณ์เหมือนกับว่าของอะไรที่มันมีแสงสว่างหรือมีรัศมี เช่นว่าเพชร มีน้ำมีรัศมีแวววาวอย่างนี้,

แล้วมันมีโคลนบ้าง หรือมีอะไรก็ตามใจ หลากๆ อย่างมาปะ
 เข้าไว้; มันก็ไม่อาจส่องแสง ส่องรัศมีของมันออกมาได้;
 มันก็ไม่ทำหน้าที่ของมันได้. เหมือนหลอดไฟฟ้านี้ เอาอะไร
 มาหุ้ม เอาสีมาทา เอาโคลนมาทา เอากระดาษมาปิด อะไร
 หลากๆ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง มันก็ส่องแสงออกมาไม่ได้;
 คือมันทำหน้าที่ของมันไม่ได้. จิตนี้ก็เหมือนกัน ถ้านิเวรณ
 อย่างใดอย่างหนึ่งมากลุ่มรุมมัน จิตทำหน้าที่ของมันไม่ได้
 นี้มันจะเกิดอวิชชา.

ตรงนี้ก็ปัญหา ที่ว่าคนบางคนได้รับคำสั่งสอน
 แนะนำว่า อวิชชานั้นคือความโง่มีอยู่เป็นประจำ มักจะเข้าใจ
 กันอย่างนั้น, ผมก็เคยเข้าใจอย่างนั้น เพราะเมื่อแรกเรียน
 นักธรรม ครูก็สอนอย่างนั้น แต่พอมาอยู่ในบาลี คำสอนของ
 พระพุทธเจ้าไม่ใช่อย่างนั้น คือพระองค์ตรัสว่า : **แม้แต่**
อวิชชา ก็เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิด เพิ่งเกิดเป็นครั้งเป็นคราว
 ชั่วขณะ ๆ ตามเหตุตามปัจจัยของมัน. สิ่งที่เราเรียกว่าอวิชชานี้
 ก็เพิ่งเกิด เป็นกิเลสที่เพิ่งเกิด ฉะนั้นถ้าใครจะเข้าใจว่า อวิชชา
 เป็นของเกิดอยู่ตลอดเวลา ตายตัวแน่นอนนั้น นั่นคือเข้าใจผิด

แล้วยังแถมเป็นมิจฉาทิฏฐิคุ้มัย. คือเป็นสัสสตทิฏฐิที่ถือว่า
มีอะไรที่เที่ยงแท้แน่นอนถาวรไม่เปลี่ยนแปลง ไม่เกิดดับ.

ถ้ารู้ตามที่เป็นจริงคือถูกต้อง ก็รู้ตามที่พระพุทธเจ้า
ตรัสว่า : **แม่ อวิชชา** มันก็ **เพิ่งเกิด** คือ **เรา** ใจ **ต่อเมื่อ**
มีเรื่อง. อย่าถือว่าเราใจอยู่ตลอดเวลา หรือความใจนั้นมันมีอยู่
ตลอดเวลา. ขอให้ถือว่าความใจนั้นก็ **เป็นสังขารอันหนึ่ง** คือมี
เหตุปัจจัยปรุงแต่งให้เกิดขึ้น แล้วความใจนั้นก็ **เพิ่ง** ใจเป็นเรื่องๆ
เรื่องๆ ไป แล้วแต่อะไรมันจะทำให้ใจอย่างไร; ฉะนั้นจึงว่า
อวิชชาก็มีเหตุมีปัจจัย และเป็นของเพิ่งเกิด เกิดเรื่อย. เหตุ
ปัจจัยที่สำคัญ ก็คือสิ่งที่เรียกว่า **เวทนา** เพราะ **เวทนา**
ทำให้เกิดนิเวรณ หรือ **เมื่อเกิดนิเวรณอยู่ย่อมมีเวทนา.**

เมื่อมีนิเวรณ ๕ อย่างนี้ อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ เมื่อนั้น
จะเป็นเวทนาที่ทำให้จิตใจไปตามนั้น : **กามฉันทะ**
กลุ่มรุ่มจิต จิตก็ใจไปตามแบบกาม, **พยาบาทนิเวรณ**
กลุ่มรุ่มจิต จิตก็ใจไปตามแบบของความไม่ชอบ ความประทุษ
ร้าย, **ถีนมิทชะนิเวรณกลุ่มรุ่มจิต** จิตก็ใจไปทางที่จะแพบ
จะเหี่ยว จะเศร้า จะละเหยียละห้อย, **อุทฺทธจกุกุกจะเข้ามา**

ครอบงำจิต มันก็วิ่งไปทางฟุ้ง, วิจิกจณาครอบงำจิต จิตก็วิ่งไปทางที่ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ไม่รู้ว่าจะทำอะไร ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร.

พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “อวิชชา มีนิเวรณ^๘ เป็นอาหาร” ให้จำประโยคสั้นๆ นี้ไว้ : นิเวรณ^๘ มาจากเวทนา ฉะนั้นเวทณาก็เป็นตัวที่ทำให้เกิดอวิชชา.

ถ้าใครรู้สึกว่ามันผิดกับหลักที่เคยเรียนมาก่อน หรือกำลังรู้อยู่ ก็ขออย่าเพิ่งอคติอะไรมาก; เอาพระพุทธภาษิตที่ผมเอามาเล่าให้ฟังนี้ไปคิด แล้วการเรียนธรรมะจะเป็นเรื่องจริงเหมือนเรียนวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่เรียนอย่างเชื่อตามๆ กันไปท่องแล้วก็ลืม ลืมแล้วก็ท่อง. เพราะว่าวิทยาศาสตร์ต้องมีของจริงมาเป็นตัวเรื่อง แล้วก็ดู ก็เรียน ก็เห็น ก็รู้อยู่ที่สิ่งเหล่านั้น. นี่ต้องรู้จักนิเวรณ^๘ พอนิเวรณ^๘ เกิดขึ้นแล้ว จะเป็นเวทนาอย่างหนึ่ง แล้วจิตจะวิ่งไปตามเวทณานั้นๆ, ตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า : อวิชชา มีนิเวรณ^๘ เป็นอาหาร, แม่บทของกิเลส ของสิ่งที่จะทำความฉิบหาย นั่นคืออวิชชา;

อวิชชา^๕มาจากเวทนา เวทนาเป็นตัวละครที่ทำให้เกิดอวิชชา.

ที่^๕ ขยายความออกไปถึงทวิภูฏี; ทวิภูฏีที่เป็นมิจจาทวิภูฏีก็ตาม ที่เป็นสัมมาทวิภูฏีก็ตาม มันอาศัยสิ่งที่เรียกว่าเวทนา มันจึงเกิดขึ้นได้. สิ่งทีเรียกว่าทวิภูฏี^๕ นี้ ก็แปลว่าความเห็น ความเห็นก็เป็นสังขาร คือมีปัจจัยปรุงแต่ง, ดังนั้นความเห็นจึงเปลี่ยนได้ : วัน^๕นี้มีความเห็นอย่างนี้ พรุ่ง^๕นี้อาจมีความเห็นอย่างอื่น, หรือถูกอบรมสั่งสอนมาในลักษณะหนึ่ง มันก็มีความเห็นอย่างหนึ่ง; ถ้าถูกอบรมสั่งสอนมาในลักษณะอื่น มันก็ความเห็นเป็นอย่างอื่น.

เราก็ต้องดูไปตั้งแต่ที่มันเห็นชัด ๆ ว่า : เวทนาเกิดขึ้นทางตาหูอะไรก็ตาม มันทำให้เราเกิดความรู้สึกอันหนึ่ง ซึ่งมันมีความหมายไปในการทำงานว่า ^๕นี่คืออะไร? ^๕นี่คืออะไร? หรือ ^๕นี่คืออย่างไร? หนักเข้า, หนักเข้า มันก็สรุปเป็นความเห็นอันหนึ่งว่า ^๕นี่คืออะไร? ^๕นี่คืออย่างไร?

มิจจาทวิภูฏี คือความเห็น เช่นว่า ตายแล้วเกิดหรือตายแล้วไม่เกิด, โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง, โลกมีที่สิ้นสุด^๕

หรือไม่มีที่สิ้นสุด, มิจฉาทิฏฐิต่าง ๆ ที่รู้จักชื่อกันมามากแล้ว
 นั้นแหละ. มิจฉาทิฏฐิ ทั้งหมดก็มาจากเวทนา หากแต่ว่า
 มันมาลึก มานาน มาไกล ฉะนั้นเวทนาเป็นสิ่งที่เกิดความรู้สึก.
 ถ้าไม่มีเวทนา ไม่มีความรู้สึก ก็จะรู้สึกต่ออะไร ว่าอย่างไร
 อะไร ว่าอย่างไร.

คนที่บัญญัติทิฏฐิที่เร็วกว่าตายแล้วเกิด หรือตาย
 แล้วไม่เกิดนี้, ความรู้สึกอย่างนั้น มันก็มาจากเวทนาที่มี
 เป็นประจำ. เวทนาที่เป็นเหตุให้พอใจ ให้ยึดถือเอา^๕,
 ให้ยึดมั่นถือมั่นเอาเป็นของเรา^๕, มันทำให้เกิดความภิกข
 หรือความเห็น ว่า อะไรที่เราควรจะเอา. ผลของการที่เรา
 เสวยเวทนา^๕ มากเข้า มากเข้า มากเข้า มันจะปรุงขึ้นเป็นความภิกข
 ความเห็นอันหนึ่งว่า “อะไรคือสิ่งที่เราควรจะเอา”, “อะไร
 คือสิ่งที่เราสันทัดไม่ยอมเอา”. ความรู้สึกอันนี้ จะมาจาก
 เวทนาทั้งสี่ เพราะว่า ไม่มีอะไรที่จะมาครอบงำจิตคนได้
 นอกจากเวทนา เวทนาที่ชั่วชาก ชั่วชาก มันจะค่อยๆ
 แยกตัวออกไปว่า อันนี้เราจะไม่เอา^๕ นี้เราจะไม่เอา.

ที่นั่นคนพวกหนึ่งก็จะมีความคิดทำนองว่า : ความเห็น
 ที่ว่าตายแล้วเกิดนี้เราจะเอา, ความเห็นที่ว่าตายแล้วไม่เกิด
 เราไม่เอา; เขาจึงมีทิฏฐิว่า “ตายแล้วเกิด”.

พวกอื่นตรงกันข้ามเวทนามันคอยทำให้เขาลำบาก
 ยุ่งยาก หรือมีลักษณะอย่างอื่น; พวกนั้นก็ชอบไปในทิฏฐิ
 ความคิดเห็นว่า : เราจะเอาอย่างว่า “ตายแล้วไม่เกิด”.

มิฉะนั้นก็ถือว่า “ตายแล้วเกิด” หรือมิฉะนั้นก็ถือว่า
 “ตายแล้วไม่เกิด” นี้ มันมาจากสิ่งที่เรียกว่า
 เวทนา ที่มารู้สึกแก่จิตอย่างซ้ำซาก.

แต่ในกรณีอย่างนี้ พระพุทธเจ้าตรัสตกลงไปถึง
 ผัสสะ. ผัสสะคือสิ่งที่ให้เกิดเวทนา; เราจะพูดว่า
 ผัสสะก็ได้ พูดว่าเวทนามาก็ได้ เพราะว่าเมื่อมีผัสสะแล้ว ก็ต้องมี
 เวทนา. เวทนานั้นต้องมีชื่อว่า สัมผัสชาเวทนา เวทนา
 ที่เกิดมาจากผัสสะ สัมผัสทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางลิ้นบ้าง
 ทางจมูกบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง คือไปสัมผัสที่อารมณ์
 อะไรเข้า หลังจากสัมผัสแล้วก็ต้องมีเวทนา, ฉะนั้นเวทนา
 จึงมีชื่อไปตามผัสสะว่า จักขุสัมผัสชาเวทนา เวทนาที่เกิดจาก

จักขุสัมผัส เวทนาที่เกิดมาจากโสตสัมผัส คือหู เวทนาที่เกิดมาจากฆานะสัมผัสคือจมูก เขาเรียกว่าเวทนาทั้งนั้น

บางทีพระพุทธเจ้าก็ทรงใช้คำว่า “ผัสสะ”, บางทีทรงใช้คำว่า “เวทนา” ที่เป็นตัวเรื่อง ตัวการ ตัวที่จะทำให้เกิดอะไรยุ่งยากลำบากนี่. แต่เดี๋ยวนี้เราเรียกว่าเวทนามัน ให้มันแน่นอน; เพราะมันแน่นอนกว่า. มันเป็นความรู้สึกที่ทำให้สุขหรือทุกข์หรือไม่สุขไม่ทุกข์ เวทนาอย่างไรไหน ทำให้เราเกิดความคิดขึ้นมาอย่างไร; หนักเข้าก็เป็นทิวฐิของเรา, เรามีความเห็นอย่างนั้น; เราก็เลยไม่เห็นอย่างอื่น ไม่ยอมเห็น ไม่ยอมเชื่อ. ฉะนั้นจึงเกิดทิวฐิต่าง ๆ เช่น ตายแล้วเกิด ตายแล้วไม่เกิด หรือว่าเกิดบ้างไม่เกิดบ้าง แล้วก็ตายแล้วสูญ ว่าโลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง. นี่มันเนื่องกันทั้งนั้น ว่าสิ่งต่างๆ แน่แน่นอน ยั่งยืน สิ่งต่างๆ ไม่แน่นอน ไม่ยั่งยืน ความเห็นเหล่านี้ ^{ซึ่ง} ปรุงมาจากความรู้สึกที่เรียกว่า ^{ซึ่ง} เวทนา.

ตรงนั้นก็ให้ตี บางคนอาจจะคิดว่า : “ความเห็น” ^{ซึ่ง} นั้นมาจากกรทเราเล่าเรียนในโรงเรียน เรื่อย ๆ มา;

เรามีความเห็นอย่างนี้. นั่นแหละแปลว่าเขา^๑รู้นิดเดียว เขา^๑ไม่รู้สึกลงไปถึงว่า ^๑สิ่งที่เรา^๑ได้ยินได้ฟังนั้น มันทำให้เกิดเวทนา; ที่เราได้เล่าเรียนในโรงเรียนตลอดเวลาที่หมดนั้นมันทำให้เกิดเวทนา : คือความรู้สึกที่ถูกต้อง หรือไม่ถูกต้อง หรือยังรู้สึกอะไรไม่รู้. อันนี้ต่างหากที่ทำให้ ^๑สร้างความเห็น ^๑ยึดมั่นถือมั่น อย่างเหนียวแน่นขึ้นมาอย่างใดอย่างหนึ่ง. แม้แต่ความคิดเห็น สิทธิเรื่องการเมือง เรื่องอะไรอย่างโลก ๆ นี้ ก็เหมือนกัน; มัน ^๑ก่อรากฐานมาจาก ^๑สิ่งที่เรียกว่า ^๑เวทนา ^๑ที่มันเข้าไป ^๑ทำให้จิตใจ ^๑ของเรา ^๑ชอบ ^๑หรือ ^๑ไม่ชอบ. ตามหลักพุทธศาสนา หรือคำสอนของพระพุทธเจ้า มีหลัก ^๑อย่างนี้.

ที่^๑นิวชาสมัยใหม่^๑ของฝรั่ง ^๑หรือของพวกอื่น ^๑อาจจะ ^๑เป็นอย่างอื่น; ^๑นี่อะไรจะจริง ^๑อะไรจะใช้ประโยชน์ได้ ^๑ชนิด ^๑ไหนจะใช้ประโยชน์ ^๑ก็ไปคิดดูก็แล้วกัน. พุทสนุก ๆ ว่า : เหมือนอย่างที่เราชอบพรรคการเมืองพรรคไหน, ^๑เรามีทิวฏฐิ ^๑ที่เกิดขึ้นว่าเราจะชอบพรรคการเมืองพรรคไหน, ^๑จะไปลง ^๑คะแนนเสียงให้พวกนั้น; ^๑ที่เกิดความชอบที่เป็นทิวฏฐิอัน^๑นั้น^๑มา ^๑นั้นก็มาจาก ^๑เวทนา ^๑ที่เกิดจากการกระทำของพรรคการเมืองพรรคนั้น

ก็ได้ หรือเป็นสัมมาทิฏฐิก็ได้; สัมมาทิฏฐินั้นมีเพียง
หนึ่งอย่าง แล้วยังมาจากเวทนาด้วยเช่นเดียวกัน.

ให้ระวังเรื่องเกี่ยวกับเวทนา ใครจะสอนใคร
พระพุทธเจ้าก็ช่วยอะไรไม่ได้ นอกจากแนะนำทาง. ส่วนที่
จะเล่าเรียนศึกษานี้ ต้องทำเอง ฉะนั้นก็เสวยเวทนาเข้าไป.
เวทนาอะไรมีขึ้นมา ก็เสวยเวทนานั้น แต่แล้วก็มีแตกต่างกัน
อยู่ ๒ อย่างว่า : ปุ่ถุชน คนพาล คนโง่ คนเขลา นั้นมัน
เสวยเวทนาด้วยความโง่, ส่วนอริยสาวก ก็เสวยเวทนาด้วย
ความฉลาด มีแก่น; เพราะระมัตระวังดี, ดุดี.

มันต่างกันมาเสียแต่ที่แรกแล้วว่า ปุ่ถุชน คนพาล
คนเขลานั้น ไม่ได้เคยฟังธรรมะของพระอริยเจ้า ฟังแต่ธรรมะ
ของคนพาล ปุ่ถุชน มิจฉาทิฏฐิ. ส่วนอริยสาวกนั้น
หมายถึงผู้ที่ได้ฟังธรรมะของพระอริยเจ้า แล้วก็เป็นผู้
มีปัญญา, ถูกนำไปตามคำสอนของพระอริยเจ้า, ตั้งมันด้วยดี
ในธรรมะของพระอริยเจ้า; นี้ก็เรียกว่า อริยสาวก คือคนไม่โง่
ไม่เป็นพาล; ตรงกันข้ามกับปุ่ถุชน คนพาล ที่เกิดมาด้วยเหตุ
อะไรก็ตามใจ ไม่ได้ยินได้ฟังเรื่องที่เป็นธรรมะของพระอริยเจ้า.

เต็มที ก็เรียกว่า ปฏิกิจสมบูรณ์นธรรม คือสิ่งที่อาศัยกัน
เกิดขึ้น ไม่มีความรู้สึกเป็นตัวเป็นตน เป็นเราเป็นของเรา.

ถ้าทิวฐิมันเดินไปว่าเป็นตน เป็นของคนนี้ เป็น
อัตตทานุทิวฐิ หรืออัตตคณียานุทิวฐิ. ทิวฐิวินิจฉัยว่าเรา ว่าของเรา
นี้เป็นมิจฉาทิวฐิ, มันก็เกิดมาจากเวทนา ที่ไปหลง
ในเวทนาใดเวทนาหนึ่งเข้า แล้วยึดว่าเรา ว่าของเรา
เป็นความผิดไป. แต่ถ้ามันมาในทางที่ไม่ยึดถืออย่างนั้น
เห็นเป็นเพียงธรรมชาติอย่างนั้น - มันจะปรุงแต่งกันอย่างนั้น
เกิดอันนั้น - เกิดอันนี้; อย่างนี้เรียกว่าสัมมาทิวฐิ มาจาก
ทันตอเดียวกันคือเวทนา. ถ้าเดินทางผิดเป็นมิจฉาทิวฐิ
เดินทางถูกเป็นสัมมาทิวฐิ.

นี้เท่าที่พูดมานี้ มันก็เป็นเพียงตัวอย่าง เป็นเหตุผล
ที่แสดงให้เห็นบางส่วนเท่านั้น ไม่ใช่ทั้งหมด, เพราะว่ามัน
ไม่มีเวลาจะพูดทั้งหมด จึงพูดว่าเท่าที่พูดมานี้มันเป็นเหตุผล
หรือเรื่องราวบางส่วนที่ทำให้เห็นว่า มันจริงอย่างที่พระพุทธเจ้า
ท่านตรัสว่า : “อะไรๆนี้มันรวมจุดอยู่ที่เวทนา มันตั้งต้นอยู่
ที่เวทนา”. แล้วมันจะแยกออกไป เป็นมิจฉาทิวฐิก็อย่าง ๑

จากกรรม มาจากเหตุของมันโดยตรง ก็อย่าให้ถือว่าเป็น
 ตัวตน เป็นของตน. ให้ถือว่ามันเป็นเหตุปัจจัย เป็น
 ธรรมชาติ เป็นสิ่งที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้นเป็นอย่างไร ไป **อย่าถือ**
ว่าเป็นของเรา. อย่าพูดว่ากรรมของเรา เราทำกรรม
 กรรมของเราทำให้เราเป็นทุกข์; อย่างนี้พูดภาษาเด็ก ๆ
 ภาษาชาวบ้าน ภาษาคนโง่ มีเรา มีของเรา เป็นสัตสตกิฎฐิ
 อะไรทำนองนั้น.

จะพูดให้ถูกต้องตามเรื่องของพระพุทธเจ้าก็คือ : ไม่มีเรา
 ไม่มีกรรม ไม่มีการกระทำกรรมของเรา ไม่มีการรับผลกรรม
 “ของเรา”, ต้องไม่มีเรา. เหตุปัจจัยมันมี คือ : นั่นคือจิต,
 นั่นคือร่างกาย, นั่นคือตา คือหู จมูก ลิ้น กาย, นั่นคือรูป
 เสียง กลิ่น รส สัมผัส มากระทบกันเข้า, เกิดความรู้รู้สึกเป็น
 วิญญาณ เกิดผัสสะ เกิดเวทนา; เกิดความโง่ ยึดถือใน
 เวทนานั้น เป็นอุปาทาน; เป็นตัณหา เป็นอุปาทาน เป็นทุกข์.
ความทุกข์เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมี “เรา” ไม่ต้องมีตัว
 ผู้ทุกข์ หรือเป็นผู้สร้างความทุกข์ หรือผู้ทำทุกข์ให้, ให้ทุก ๆ
 ตอนเป็นธรรมชาติ ตามธรรมชาติ เรียกเป็นบาลีอย่างถูกต้อง

ความเจ็บปวดบางอย่างนั้น มันทำให้คน
 เข้าใจผิด หลงโง่ไปเรื่อย; มันก็เป็นมิจฉาทิฏฐิ. เช่นเมื่อ
 เกิดความเสื่อมเสียฉิบหายขึ้นในชีวิต นี้ก็เป็นเวทนาแล้ว
 คือเดือดร้อนเหลือประมาณแล้ว. ถ้ามันเดินไปทางความโง่
 ค้ายเหตุปัจจัยอย่างไรก็ตาม มันก็ทำให้คิดไปว่า ผีเป็น
 ต้นเหตุ, เทวดาเป็นต้นเหตุ, โชคหรือเคราะห์เป็นต้นเหตุ,
 ดวงดาวเป็นต้นเหตุ, อะไรไปทางโน้น.

ถ้าเผชิญเวทนานั้นมันเกิดทำให้ ฉลาด ก็เพราะ
 เรามีความฉลาดหรือมีบุญมีอะไร; กลับมองเห็นว่า มัน
 เป็นเรื่องของเวทนานั้น, เหตุของเวทนานั้น คือ
 กรรมเป็นต้น แล้วก็เหตุปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งนั้นเองที่ทำให้เรามี
 ความทุกข์ นี้ก็เดินถูกต้อง เป็นสัมมาทิฏฐิเห็นว่า “มันไป
 ตามเหตุ มันไปตามปัจจัยโดยเฉพาะของมัน ความทุกข์นั้น
 จึงเกิดขึ้น” จะไม่ถือว่าความทุกข์นั้นมาจากเทวดา มาจากผีสง
 มาจากอะไร เหมือนที่เขาถือ ๆ กันอย่างที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ.

พระพุทธเจ้าท่านยังไปไกลกว่านี้อีก ในข้อที่ว่า
 จะไม่ให้ถือทุกอย่างนั้นว่าเป็นตัวตน; แม้ที่มีมันมา

“ประทับใจลงไปจนเป็นทิวฏฐิรูป^{๕๕}ขึ้นมา” นี่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ในโลกก็ยังเป็นอย่างนี้.

เรื่องทางศาสนา ทาง **มิจฉาทิวฏฐิ**มีมากมาย จนถึงกับว่ามี ๖๒ ชนิดโดยละเอียด, โดยย่อก็มี ๒-๓ ชนิด เช่นว่า : นัตถิกทิวฏฐิ อูจเจททิวฏฐิ สัสสตทิวฏฐิ, ทุกอย่างทุกชนิดของทิวฏฐิ มาจากสิ่งที่เรียกว่าเวทนาที่แสนจะละเอียด ลึกซึ้งซับซ้อน. นี่มิจฉาทิวฏฐิทั้งหลายมาจากเวทนา หรือผัสสะทำให้เกิดเวทนา.

ที่นี้ก็มาถึงที่สำคัญที่สุด คือ **สัมมาทิวฏฐิ**, **ทิวฏฐิ** **ความเห็นที่ถูกต้อง** ที่จะเป็นที่พึงได้ นี้ก็มาจากเวทนา; แต่ **มันมาในทางที่ถูกต้อง**. การที่จะเกิดความเข้าใจถูกต้องขึ้นมาได้ว่า อะไรเป็นอะไร มันต้องมีเรื่อง แล้วเรื่องที่มีขึ้นในใจ ต้องให้เป็นเรื่องเวทนา. เวทนานั้นจะมาให้โง่หรือมาทำให้ฉลาด นี่มันแยกทางเดินกันที่ตรงนี้ : ถ้าเวทนานั้นมาทำให้เกิดความฉลาด คือความเจ็บปวดทุกครั้งสอนให้คนฉลาด ไม่เท่าไรก็พอที่จะรู้ว่า อะไรเป็นอะไรในทางที่ถูกต้อง.

ก็ได้. หรือแม้ที่สุดแต่ว่า ที่เราไปคิดเข้า แล้วมันเกิดความรู้สึกในใจ เป็นเวทนาการก็ได้. อันไหนมันเป็นไปใ้เราชอบ เราก็ชอบความรู้สึกอันนั้น แล้วจึงเกิดความเห็นว่า เราชอบพรรคการเมืองพรรคนั้น. แต่คนทั่วไปเขาคงไม่อธิบายอย่างนี้; เขาอธิบายแต่ผิว ๆ ว่า ความเห็นของเขานั้นแหละ, ความเห็นของเขา เป็นของคนฉลาด จะตัดสินเอาเองตามความฉลาดของเขา ว่าพรรคการเมืองนั้นต้องดี พรรคการเมืองนี้ต้องไม่ดี. แต่ถ้า พูดตามแบบของพระพุทธเจ้าว่า ทัศนียอันนี้ เกิดขึ้นมาจากเวทนาการก็มันลึกกว่า เป็นกำปั้นทุบดิน. เมื่อเราไปนึกถึงการเมืองพรรคไหน เราสบายใจ เราแน่ใจ มันทำให้เราฝังหัวในพรรคการเมืองพรรคนั้น หรือมีทัศนียขึ้นมาว่าพรรคการเมืองพรรคนั้นดีแน่.

นี่ลองคิดดูทีว่า คำพูดของใครจะเป็นวิทยาศาสตร์มากกว่ากัน; คำพูดของพระพุทธเจ้า หรือว่าคำพูดของคนพวกนั้น จะเป็นวิทยาศาสตร์มากกว่ากัน, ในเมื่อพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “ทัศนียนี้มันมาจากเวทนา ที่มันประทับใจลงไป

ฉะนั้นใจของเขาก็มีอยู่อย่างหนึ่ง พอเวทนาเกิดขึ้นนั้น มันก็ต่างกัน แยกทางกันเดิน.

คนพาลก็เสวยเวทนาด้วยความโง่ อริยสาวกก็เสวยเวทนาด้วยความฉลาด. ฉะนั้นคนพาลจึงเกิดค้นหา เกิดอุปาทาน เกิดความยึดมั่น เป็นทิวฏฐิอย่างนั้นอย่างนี้แล้วก็มีทุกข์; ส่วนพระอริยเจ้านั้น รู้เท่าทันเวทนาเพราะได้เรียนมาดี ได้อบรมมาดี ได้ปฏิบัติมาดี จึงไม่ยึดมั่นถือมั่นในเวทนานั้น; คือมันเกิดความฉลาด มันเกิดความรู้เสียว่าอะไรเป็นอย่างไร อะไรเป็นอย่างไร, เวทนานี้คืออะไร, ก็ไม่โง่ ไม่หลงที่จะไปยึดมั่นถือมั่นในเวทนานั้น. ฉะนั้นจึงไม่เกิดค้นหา ไม่เกิดอุปาทาน ไม่เกิดทิวฏฐิเห็นผิดที่จะทำให้เกิดทุกข์ได้.

นี่เราทุกคนก็อยู่ในโลก โลกนี้ก็มีอารมณ์สำหรับมากระทบ ทางตา ทางหู ฯลฯ นี้เรียกว่าโลก, โลกนี้พอมากระทบแล้วก็เกิดผัสสะ เวทนา. เราที่อยู่ด้วยกันในโลก ทุกคนเสวยเวทนานั้นในลักษณะที่ต่าง ๆ กันไป : เคยชินไปในทางไหนมาก ก็สะสมความคิดเห็นไปในทางที่จะมีทิวฏฐิ

อย่างนั้น คนอื่นก็มีทิฏฐิอย่างอื่น. เราจึงพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่อง เพราะเราถือเอาความหมายของสิ่งที่เรียกว่าเวทนาว่ามันผิดกัน, ผิดกันเป็นพวกๆ ไม่รู้ว่าก็พวกต่อกี่พวก.

ขอให้เข้าใจไว้ที่ว่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสอย่างนี้ว่า :
 ทุกอย่างมันไปรวมอยู่ที่เวทนา ที่มันจะงอกออกไป
 ๗ นั่น ๗ นั่น. เราต้องรู้เรื่องนี้ เราถือว่าพระพุทธเจ้าเป็น
 พระอริยเจ้า ท่านสอนไว้อย่างนี้. เราได้ฟังแล้วก็มาทำให้มัน
 ตรงกับที่ท่านสอนไว้ จะเป็นการลองดูก็ได้ ว่ามันจริง
 หรือไม่จริง.

เวทนาเกิดแล้ว มันก็ทำให้เกิดความคิดที่เป็นทิฏฐิ
 ต่างๆ ได้ เกิดทุกข์ได้ เกิดอะไรได้, แล้วทำให้เกิดอวิชชาได้
 เป็นครั้ง เป็นครั้ง เป็นครั้ง ไปจนชินๆ ชินเข้าเป็นความ
 เคยชินที่จะเกิดอวิชชาชนิดนั้นมาทันทีทันควัน จนคนโง่บางพวก
 เข้าใจไปว่า อวิชชาเป็นสิ่งที่นอนรออยู่แล้วในสันดาน มันกลายเป็น
 เป็นมัจฉาทิฏฐิไปอีกแบบหนึ่ง. อวิชชาเพิ่งเกิด แต่ว่า
 เกิดเร็วเกินไปจนคนนั้นไม่รู้ว่ามันเพิ่งเกิด, คิดว่ามันเกิดอยู่แล้ว
 รออยู่แล้ว นอนรออยู่เป็นประจำในสันดาน.

นี่พูดมาตั้งชั่วโงง แทนจะไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร ถ้าฟังไม่ถูก, ถ้าฟังถูกก็คงจะได้เรื่องสักหน่อยหนึ่งว่า : ทุกเรื่องในโลกนี้ ทุกเรื่องของมนุษย์นี้ จะเป็นเรื่องอะไรก็ตามใจของมนุษย์นี้ มีจุดตั้งต้นหรือจุดสำคัญอยู่ที่สิ่งที่เรียกว่าเวทนา. ถ้าไม่มีสิ่งที่เรียกว่าเวทนา ทุกอย่างไม่มีความหมาย, แม้แต่โลกนี้ก็จะเป็นไม่มีความหมาย; เพราะว่า เราอยู่ใน โลกนี้ เพื่อแสวงหาสุขเวทนา อุตส่าห์เกิดมา ศึกษาเล่าเรียน ทำการงานนั้นนั่น จนกว่าจะตาย เพราะเป็นทาสของเวทนา. ต้องการสุขเวทนา แต่แล้วเวทนานี้ เป็นเหตุให้เกิดอะไรอีกมากมาย : เกิดความคิดผิด คิดถูก ให้มีทุกข์มากขึ้นหรือให้มีทุกข์น้อยลงได้ทั้งนั้น คือไปผิดก็ได้ ไปถูกก็ได้ แล้วก็มี การเตรียมตัวสำหรับที่จะจัดให้มันเป็นไปในทางถูก.

ทุกครั้งที่เรามีการประสบ หรือเสวยสิ่งที่เรียกว่าเวทนา. วันหนึ่งนับไม่หวาดไหว เตี้ยวตา เตี้ยวหู เตี้ยวจมูก เตี้ยวลิ้น เตี้ยวกาย เตี้ยวใจ, ชั่วอนอ่านหนังสือชั่วโงงเตี้ยวนี้ มันมีเวทนาหลายแบบเกิดขึ้น สลับซับซ้อนกันไป. ถ้าเข้าใจความหมายเหล่านั้น มันเกิดมาเป็นธรรมารมณเข้าไปรบกวนจิตใจ เป็นเวทนาหลายชนิด.

ทีนี้ถ้าเราไม่อ่านหนังสือ เราออกไปเดินเล่น; ตาหู
ก็ไปได้ยิน ได้เห็น ได้อะไร อย่างนั้นอย่างนี้ซ้ำอีก, มันล้วน
แต่เต็มไปด้วยสิ่งๆที่เรียกว่าเวทนา แล้วก็เป็นที่เหตุให้เกิดอะไร
อีกมากมาย แล้วแต่ว่ามันมีความเหมาะสมของมันอย่างไร,
มีเหตุปัจจัยของมันอย่างไร. เราอยู่ในท่ามกลางสิ่งที่ร้ายกาจที่สุด
อันตรายที่สุด คือสิ่งที่เรียกว่าเวทนา. อย่าไปกลัวเสีย
กลัวผี กลัวจน กลัวตาย กลัวอะไร; จงกลัวพิษร้ายของสิ่งที่
เรียกว่าเวทนานี้เถิด น่ากลัวกว่าสิ่งใดหมด.

ถ้ามองเห็นอย่างนั้นละก็ จะรู้จักพระพุทธเจ้า,
จะรู้จักจิตใจของพระพุทธเจ้า, จะรู้จักธรรมะของ
พระพุทธเจ้า. เทียบมนุษย์เราในโลกนี้ ไม่รู้จักสิ่งนี้ว่า
น่ากลัวที่สุด แต่ไปกลัวจน. ที่จริงเขาก็รู้ว่าเขาไม่จน แต่เขายัง
ไม่มีเกียรติ เขาก็จะเอาเกียรติ รวยแล้วยังไม่พอ จะรวยไม่มี
ที่สิ้นสุด. เพราะฉะนั้น ก็เบียดเบียนกันเรื่อย เบียดเบียน
กันทั้งโลก เบียดเบียนกันเรื่อย เพราะไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าเวทนา.
ถ้าเขารู้จัก เขาจะเห็นว่านี่แหละอันตรายที่สุด, เป็นสิ่งที่น่ากลัวที่
สุด, ซึ่งศาสนาทุกศาสนาต้องการจะให้เข้าใจและเอาชนะมันให้ได้.

ผลร้ายจะเกิดมาจากสิ่งที่เรียกว่าเวทนานี้, ซึ่งศาสนาคริสต์เรียนเขาจะเรียกว่า “ซาตาน” หรืออะไรทำนองนี้. เราเรียกไปตามที่เราอยากเรียกได้เหมือนกัน : **สิ่งที่น่ากลัวที่สุด คือสิ่งที่เรียกว่า “เวทนา”** เข้าไปใกล้มัน หรือไปแตะต้องมัน ไปเกี่ยวข้องกับมัน ถูกวิธีหรือผิดวิธี; พอผิดวิธี ก็เป็นอันตรายที่สุด คือจะโง่งง – โง่งง – โง่งง – โง่งง; แล้วก็จมลงไปในความโง่ง, จมลงไปในความทุกข์ อย่างไม่รู้หรือไม่ถอน, จมลงไปในวัฏฏสงสาร, ตกนรกหมกไหม้เป็นกัปป์เป็นกัลป์ไปเลย; คืออยู่ในความทุกข์ ในตงแห่งความทุกข์ ในอะไรแห่งความทุกข์นี้.

นี่ถ้าว่าจัดทำไปในทางถูกต้อง มันก็ฉลาด มันก็ไม่ไปหลง ก็ไม่จมลงไปในการเป็นทาสของเวทนา; แต่รู้จักฉลาดขึ้น ๆ จนอยู่เหนือเวทนา กำจัดเวทนาเสียได้ : หมายความว่า **กำจัดอิทธิพลหรืออันตรายจากเวทนาเสียได้ ก็ไปนิพพาน** กล่าวคืออยู่เหนือความทุกข์.

ที่เรียกว่าตกนรกอย่างแสบเผ็ด ก็เป็นนรกในความหมายธรรมดา, ตกนรกหอมหวาน หอมหวาน เอรีคอร้อย

ก็เป็นสวรรค์ เรียกกันว่าสวรรค์, สวรรค์คือนรกที่ชวนตก
 ไม่มีใครรู้ว่ามันเป็นนรก นรกธรรมดาก็คือนรกที่มันแสบเผ็ด.
 ๕ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเวทนาทั้งนั้น, นรก สวรรค์ นิพพาน
 ทั้งหมดเกี่ยวกับเวทนา : เป็นต้นเหตุด้วย เป็นผลด้วย
 เป็นผลสุดท้ายด้วย จนกระทั่งเป็นเวทนาชนิดที่ประเสริฐที่สุด;
 ๕ คือเวทนาที่มันรู้สึกไม่มีความทุกข์เลย นี้เพราะหมดกิเลสแล้ว.

ในลักษณะที่ไม่มีมีความทุกข์อย่างนั้น มันไม่ใช่เวทนา
 อย่างที่กำลังพูด เป็นเวทนาของผู้ที่ชนะเวทนาแล้ว ไม่รวมอยู่
 ในข้อนี้; เว้นไว้แต่จะถือว่า ความสุขอันนี้เป็นความสุข
 เกิดมาจากการดับกิเลสได้ ดับทุกข์ได้ เป็นนิพพาน; อย่างนี้
 มันไม่มีเวทนาถึงจุดให้คนปฏิบัติธรรมนี้ก็ได้.

ผู้ที่จะบรรลុเวทนานั้นจริง คือ พระอรหันต์
 ๕ ไม่รู้สึกเป็นเวทนา, ท่านไม่รู้สึกเป็นเวทนา; รู้เวทนา
 ชนิดที่สักว่าไม่มีความหมาย เป็นเวทนาที่ไม่สร้างความ
 ยึดมั่นถือมั่นแก่จิตใจได้. ส่วนคำว่า “เวทนา” ในกรณีทั่วไป
 หมายถึงเวทนาของคนที่จะไปยึดมั่นในเวทนานั้น, แม้จะยึดมั่น
 ๕ ด้วยสติปัญญาตามธรรมคา นี้ก็เรียกว่ายึดมั่น; จนกว่า
 มันจะหลุดพ้นไปเสียแล้วจากเวทนานั้น จึงจะอยู่เหนือ

ความยึดมั่นถือมั่น. ฉะนั้นในความถูกต้องนั้น มันก็ยังมีความยึดมั่นถือมั่นชนิดที่ละเอียด ลึกลับ สุขุม อยู่ด้วยเหมือนกัน.

การปฏิบัติจะต้องค่อย ๆ ก้าวสูงขึ้นไป คือข้ามให้พ้นไป : ข้ามจากความเลวหรือความชั่ว มาสู่ความดีหรือบุญกุศลก็ตาม แล้วก็ข้ามจากความดีหรือบุญกุศลนั้นไปสู่ความที่ไม่เรียกได้ว่าดีหรือไม่ดี, คือไม่มีเหตุที่เป็นที่ตั้งแห่งความดีหรือความไม่ดี, ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความสุข หรือความทุกข์, ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น ว่าเรา ว่าของเรา. พอไม่มีเรา ไม่มีของเรา มันก็หมดเรื่องกัน ไม่มีได้ ไม่มีเสีย ไม่มีอะไรทุกอย่าง.

ตอนนี้มันเป็นสิ่งที่ลึกลับอยู่ คนที่ไม่เคยถึง ก็คิดว่าจะเป็นเวทนาที่ดีที่สุด ที่เป็นสุขที่สุด ก็อยากจะได้. คนที่ถึงเข้าจริง คือพระอรหันต์ ก็เฉยไปหมด. นี่มันเล่นตลกกันอยู่อย่างนี้ ไม่รู้สึกเป็นเวทนาชนิดที่เขายึดมั่นถือมั่นกัน รู้แต่ว่ามันเป็นผลของการกระทบความรู้สึกทางอายตนะ, เช่น ใจกับธรรมารมณ์เป็นต้น ก็เลยเป็นของที่ไม่มีความหมาย; ชนะเวทนา อยู่เหนือเวทนาเป็นอย่างนี้.

ขอให้เห็นว่าตั้งแต่ต้นที่สก ไปถึงปลายสก ในที่สก ก็มีเวทนาอย่างเดียวกันเป็นตัวเรื่อง เป็นเจ้าของเรื่อง เป็นตัวเรื่อง เป็นเหตุของเรื่อง เป็นผลของเรื่อง เป็นอะไรหมดเลย. ฉะนั้นวันนี้ ถ้าวาฟังอะไรไม่ถูก ก็ขอให้เพียงแต่สนใจสิ่งที่เรียกว่าเวทนา ให้รู้จักมันเหมือนกับเอามาใส่ฝ่ามือคู่ได้. ถ้ามันเป็นวัตถุ มันเป็นอย่างไร; เกี่ยวกับมันเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นแก่จิตใจ ก็ให้มันรับรู้ประจักษ์ชัด ด้วยความรู้สึกของจิตใจ; กล้ายกับว่าเหมือนเอามาใส่ฝ่ามือคู่ได้ จะได้เรียนธรรมะอย่างวิทยาศาสตร์, คือไม่เียงไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่น ไม่ต้องเชื่อตามเหตุผลอย่างอื่น, นอกจากเหตุผล กล่าวคือรู้สึกอยู่ด้วยใจตลอดเวลา ทุกเรื่องๆ ทุกชั้นทุกตอน. ดังบทว่า สนฺทิกฺขิจิโก ที่เราสวดทุกวันนี้, สวดสวากขาโต ภควตาธมฺโม. นี่มีเรื่องมี สนฺทิกฺขิจิโก ติดมาแล้ว. นี่คือความหมายอย่างนี้ นี่เป็นวิทยาศาสตร์ เรียนด้วยความแจ่มแจ้ง ที่เป็นสนฺทิกฺขิจิโก, ให้เห็นธรรมะ รู้ธรรมะ เข้าใจธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ ดับทุกข์ด้วยธรรมะ ในลักษณะที่มันเป็นวิทยาศาสตร์.

พอกันที่สำหรับวันนี้

เหนือวิทยาศาสตร์

ศึกษา ค้นคว้า ปฏิบัติ เกี่ยวกับเวทนา

พุทธทาสภิกขุ

บรรยายอบรมพระนวกะในพรรษา ปี ๒๕๑๔
ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๑๔

- ๒ -

การบรรยายในวันนี้ เป็นการบรรยายต่อไปจากครั้งที่แล้วมา ทั้งที่ได้บอกให้ทราบแล้วว่า เราจะเปลี่ยนเรื่องจากเรื่องสำหรับภิกษุใหม่ มาเป็นเรื่อง “หลักธรรมะ” ที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนาโดยตรง. ในครั้งที่แล้วมา เราพูดถึงสิ่งที่เรียกว่า “เวทนา” ในฐานะที่เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง แล้วก็เป็นตัวเหตุของทุกสิ่ง ที่ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากขึ้นแก่มนุษย์เรา, แล้วให้มองดูสิ่งที่เรียกว่าเวทนานั้น เป็นตัวเหตุให้เกิดสิ่งยุ่งยากแก่มนุษย์เราได้. ในลักษณะที่มันเป็นสิ่งที่เห็นได้จริง ๆ ตรง ๆ ตามกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นเราจึงเรียกการศึกษาชุดนี้ว่า “การศึกษาพุทธศาสนาตามวิถีทางของวิทยาศาสตร์”.

นี่ต้องทบทวนดู ให้เข้าใจถึงสิ่งที่จะเป็นตัววัตถุของการศึกษา การศึกษาตามวิถีทางของวิทยาศาสตร์ ต้องมีตัววัตถุสำหรับการศึกษา อย่างประจักษ์ คือไม่ใช่เรื่องค่านึงค่านวด โดยเหตุผล เหมือนกับวิธีของปรัชญา. เราก็ได้พูดแล้วว่า แม้สิ่งที่เรียกว่า “เวทนา” นั้น จะเป็นเพียงความรู้สึกในทางจิต มิได้เป็นตัวเป็นตนอย่างวัตถุ; นี่ก็ขอให้เข้าใจว่ามันเป็นวิทยาศาสตร์ฝ่ายนามธรรม ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ฝ่ายวัตถุ.

เรื่อง นามธรรม กับเรื่อง วัตถุ นี้ มันก็มีอะไรบางอย่างที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่. สำหรับผู้มีปัญญาในทางธรรมะจริง ๆ แล้ว จะเห็นว่าเรื่อง นามธรรม นั้น ก็เป็นเรื่องระดับเดียวกันกับเรื่องวัตถุ. ตรงนี้ยากที่ใคร ๆ จะเข้าใจหรือมองเห็นได้ทันที ว่าเรื่องทางจิตใจนั้น ถ้ามองเห็นชัดเข้าใจแล้ว มันก็จะกลายเป็นเรื่องทางวัตถุ โดยกฎเกณฑ์อย่างเดียวกัน. นี่เป็นเหตุให้เราสามารถที่จะเอาสิ่งที่เรียกว่า เวทนา มาเป็นวัตถุสำหรับศึกษาได้ เช่นเดียวกับที่เราจะเอา ก้อนหิน ก้อนดิน ไม้ไผ่มาเป็นวัตถุ สำหรับการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ฝ่ายวัตถุ.

อีกทีหนึ่งขอให้ทราบไว้ด้วยว่า ระบบจิตใจที่เนื่องกัน
 อยู่กับร่างกายนี้ ตามทางธรรมะเขาถือว่าเป็นเรื่องเดียวกันกับ
 ร่างกาย ดังนั้นเราจึงต้องมีคำใช้ที่แบ่งแยกกันเด็ดขาด. *ระบบ
 รูปธรรม* คือวัตถุทั้งหลายที่เรียกว่า *corporeality* นี้ก็ตาม
*ระบบทางจิตที่เนื่องกันอยู่*กับร่างกาย ที่เรียกว่า *mentality*
 นี้ก็ตาม ล้วนแต่ถือว่าเป็นเรื่องทางวัตถุทั้งนั้น, ต่อเมื่อเป็น
 เรื่องที่สูงขึ้นไปกว่านั้น คือเป็นเรื่องทางสติปัญญา
 ล้วนๆ ที่เราเรียกกันว่าทาง *spiritual* นั้นแหละจึงจะเป็นเรื่อง
 ทางที่ *ไม่*อาจจะเรียกว่าวัตถุ.

จะยกตัวอย่างให้ฟังง่ายๆว่า ในทางธรรมะนี้ เรามี
 เรื่องที่จะต้องเอามาเป็นวัตถุสำหรับการศึกษา ๒ เรื่อง คือเรื่อง
 กายกับจิต กายจะต้องถูกศึกษาเช่นเดียวกับจิต จิตจะต้องถูก
 ศึกษาเช่นเดียวกับกาย. ที่นี้เอาอะไรมาศึกษา? จิตและกาย
 อันนั้นรู้จักกันหรือยัง? อันนั้นจะไม่เรียกว่าจิต; แต่ว่าจิตนี้
 มันเป็นคู่กันกับกาย ถูกศึกษาพร้อมกันไปกับกาย ในลักษณะ
 อย่างเดียวกันกับกาย; เช่นชั้น ๕ : รูปนี่คือกาย, เวทนา
 สัญญา สังขาร วิญญาณ นี่คือจิต, เอามารวมกันไว้เป็น

ชั้น ๕ แล้วจะเอาอะไรมาศึกษาชั้น ๕? เอาชั้น ๕ เป็น
วัตถุประสงค์การศึกษา.

ที่มันเตลิกขึ้นไปจนไม่มีชื่อจะเรียกนี้ ในภาษาธรรมะ
เขาเรียกว่า “ปัญญา หรือ ญาณทัสสนะ”, หรืออะไรที่มัน
ยิ่งไปกว่าร่างกายกับใจ. ที่นี้ก็พอจะเห็นได้ว่า เรามีสิ่งที่จะ
ศึกษารูป ร่างกายในลักษณะที่เป็นวัตถุประสงค์, ศึกษาจิต เรื่อง
เกี่ยวกับจิต ความรู้สึกของจิต ในลักษณะที่เนื่องกันอยู่กับวัตถุประสงค์.
เรียกก่าย ๆ ว่า ศึกษาเรื่องคน คนก็มีทั้งกายทั้งจิต ฉะนั้น
คนทั้งคนถูกศึกษา.

ที่นี้ สิ่งที่จะมาศึกษามันได้นี้ ก็ต้องเป็นเรื่องที่
สูงกว่า ดีกว่า ๒ สิ่งนี้ นี้ก็แปลว่ามีเรื่องของสิ่งที่สูงไปกว่า
ร่างกายกับจิตนี้; ซึ่งในภาษาไทยเรา ก็ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร
ในภาษาบาลีนั้นเขาเรียกว่า เรื่องทางจิต นั้นแหละ, โดยยกเอา
จิตที่คู่กันอยู่กับกายนี้ เอามาใช้เป็นฝ่ายร่างกายเสีย.
แล้วก็อย่าลืม ที่เคยเปรียบเทียบให้ฟังว่า เพื่อเข้าใจสิ่งทั้ง ๓ นี้ดี
ให้ใช้คำว่า ร่างกาย จิต แล้วก็วิญญาณ. วิญญาณ
ในที่อย่างนี้ไม่ใช่เรื่องจิต ไม่ใช่วิญญาณในชั้น ๕; แล้วก็

ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไร ก็ต้องยืมคำว่าวิญญาณมาใช้ เพื่อเข้ากับคำว่า *spiritual* ของภาษาสากล. อย่างที่เราเรียกตึกนี้ว่า “โรงหนังทางวิญญาณ” นี้, คำว่า วิญญาณ นี้ไม่ใช่จิต มันมีอะไรไกลไปกว่านั้น.

เพื่อให้เข้าใจสิ่งนี้ดียิ่งขึ้น ชัดเจน ไม่ปนกันยุ่ง ก็เลยขอยกตัวอย่างให้ฟังว่า : ถ้าเราเป็นโรคภัยไข้เจ็บทางร่างกายนี้ เราก็ไปที่โรงพยาบาลทั่ว ๆ ไป, ถ้าเราเป็นโรคภัยไข้เจ็บทางจิต เราก็ไปที่โรงพยาบาลปากคลองสาน หรือโรงพยาบาลอะไรทำนองนั้น, แต่ถ้าเราเป็นโรคทางวิญญาณ เราต้องไปหาพระพุทธรเจ้า, นี้ไปที่โรงพยาบาลของพระพุทธรเจ้า. โรงพยาบาลทางทั่ว ๆ ไป กับโรงพยาบาลทางปากคลองสานช่วยไม่ได้ ต้องไปหาโรงพยาบาลของพระพุทธรเจ้า : ก็คือศึกษาเรื่องที่มีมันเหนือจากนั้นไป; รู้ว่า กิเลสคืออะไร, ความทุกข์คืออะไร, อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์.

นี้ก็หมายความว่าคนทุกคนในโลกนี้ ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์แล้วก็ยังเป็นโรคทางวิญญาณอยู่ด้วยกันทั้งนั้น; แต่เราไม่ถือว่าเขาเป็นโรคกาย หรือโรคจิต.

ในระบบ *physical* หรือ *mental* นี้ มันยังดี ๆ อยู่ แต่ระบบ *spiritual* เสียไปหมด คือโง่; ใครที่ยังโง่เรื่องความดับทุกข์, โง่เรื่องอะไรนี้ก็เรียกว่ามีโรคทางวิญญาณ.

ในที่นี้จะพูดให้เข้าใจว่าในภาษา บาลีใช้คำว่า “จิต” แทนคำว่า “วิญญาณ”. คำว่าจิตในภาษาไทย เอามาใช้ท่าเกินไปเสียแล้ว; ใช้ไม่ได้, ต้องใช้คำว่า วิญญาณแทน. นี่ย่าให้มันปนกันยุ่ง ขอให้รู้ว่าภาษาบาลีใช้ อย่างไร ภาษาไทยใช้อย่างไร และภาษาที่เรากำลังจะพูดกันนี้ ใช้อย่างไร.

นี่เรารู้ได้ทันทีว่าระบบทาง *spirituality* นั้น จะเป็น ผู้ศึกษาระบบทาง *corporeality* หรือ *mentality*; เราจึง สามารถศึกษาพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องวิถีทางของความดับทุกข์นี้ ในลักษณะอย่างเดียวกันกับการศึกษาวิทยาศาสตร์ คือใช้วิธีการอย่างวิทยาศาสตร์; โดยต้องมีอะไรมาวางลง เป็นวัตถุ สำหรับศึกษา แล้วก็ศึกษาให้เข้าใจ, เหมือนที่ได้พูดมาแล้ว ไฉนก่อนว่า จะต้องเอาตัวสิ่งที่เรียกว่าเวทนานั้นมาวางลงไปในที่ทดลอง ในที่ศึกษา. ถ้าไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าเวทนา

มันก็ล้มเหลวหมด คือมันโง่เกินไปที่จะศึกษาอะไรได้.
 ฉะนั้น จะต้องรู้จักสิ่ง^๑ที่เรียกว่าเวทนา ที่เกิดอยู่เป็น
 ประจำวัน ให้รู้จักดี ๆ จนเอามาศึกษา แล้วศึกษาในส่วนลึก
 ในส่วนที่มันลึกกว่าที่คนธรรมดาเขา^๒รู้หรือเขาพูดกัน มันจึงจะ
 เป็นวิทยาศาสตร์ทางฝ่ายจิต หรือฝ่ายวิญญาณ.

จะยกตัวอย่างให้ฟังอีก ด้วยเรื่อง^๓ที่เทศน์เมื่อคืน
 ก่อน : ว่า ความรู้สึก^๔ของคนเรา ซึ่งทำให้เกิดความสำคัญ
 มันหมายความว่า กวรว^๕จะจัดเป็น ๔ ประเภท จึงจะหมดจด, แต่คน
 ธรรมดาสามัญรู้จักเพียง ๓ ประเภท : อัน^๖ที่หนึ่ง เรียกว่า
 รู้สึกว่า กุขาดทุน, อัน^๗ที่สอง รู้สึกว่า กุเสมอตัว,
 อัน^๘ที่สาม เรียกว่า กุได้กำไร. คนปุถุชนคนธรรมดาเหล่านี้
 โง่ถึงขนาดที่เรียกว่า ทั้ง ๓ อย่างนี้มันต่างกัน มันต่างกัน
 อย่างตรงกันข้าม; เรียกทำนองนั้นว่า อันหนึ่งมันขาดทุน,
 อันหนึ่งมันได้กำไร, อันหนึ่งมันเสมอตัว. มันโง่เพราะมัน
 รู้แต่เพียง ๓ อย่าง ไม่รู้จักอย่าง^๙ที่สี่ ที่เรียกว่า “นิพเพธิกะ
 ภาคิยะ สัจญา” คือ ความรู้^{๑๐}ที่มันจะแกงตลอด ๓ อย่าง
 โง่ ๆ นั้น ให้ทะลุเข้าไปว่า มันเหมือนกัน : รู้สึกว่าขาดทุน

มันก็โง่งชนิดหนึ่ง, รู้สึกว่าเสมอตัว มันก็โง่งชนิดหนึ่ง, รู้สึกว่า
ได้กำไร มันก็โง่งชนิดหนึ่ง; ซึ่งล้วนแต่เป็นความโง่งด้วยกัน.

อันหนึ่งมันให้เกิดเวทนา เป็นทุกขเวทนา; เมื่อ
ขาดทุน มันก็เดือดร้อนไปตามประสาทุกขเวทนา, เกิดโทสะ
เกิดโกรธอะไร ตกนรกไปตามแบบนั้น. อันหนึ่ง รู้สึกว่า
ได้กำไร มันก็สบาย ติใจลิงโลด เป็นสุขเวทนา มันก็โง่งหรือบ้า
ไปตามแบบนั้น. ส่วนที่เสมอตัวนั้น มันก็ยังเป็นโมหะ
ความรู้สึกที่เป็นโมหะ ยังสงสัย ยังหวัง ยังอะไรต่อไปอีก
จึงเรียกว่าโง่งเสมอกัน. แต่คนธรรมดาไม่รู้สึกอย่างนั้น เขาจะ
รู้สึกยินดีเมื่อได้กำไร แล้วก็เสียใจเมื่อขาดทุน แล้วก็หวังต่อไป
เมื่อมันเสมอตัว. ส่วนเรื่อง นิพเพธิกะภาคิยะสัมมุตตัม นั้น
มันมาในลักษณะที่บอกว่า รู้สึกว่าขาดทุน นีก็โง่ง, รู้สึกว่า
เสมอตัวก็โง่ง, รู้สึกว่าได้กำไรก็โง่ง, เพราะคนเหล่านั้น
มันโง่งไปตามเวทนานั้น ๆ.

ที่นี้ถ้าจะไม่ให้โง่ง ก็หมายความว่า เมื่อมันมีการ
ขาดทุนเกิดขึ้น ต้องให้ความขาดทุนนั้น ทำให้เราฉลาด
ในเรื่องนั้น ๆ, ในเมื่อความเสมอตัวเกิดขึ้น ก็ต้องให้
ความเสมอตัวนั้น ทำให้เราฉลาด ในเรื่องนั้น ๆ, แล้วเมื่อ

การ ได้กำไรเกิดขึ้น ก็ต้องให้การได้กำไรนั้น ทำให้เราฉลาด ในเรื่องนั้น ๆ, คือมัน ให้ปัญญาทั้งสามอย่าง; ไม่ใช่มาให้ความมึนตึ๋นร้าย, อันหนึ่งเศร้า, อันหนึ่งระเวิง เหลิงอย่างนี้.

แล้วลองคิดดู อันไหนเป็นวิทยาศาสตร์ คนที่เมื่อขาดทุนแล้วมันเสียใจ พอกำไรแล้วดีใจ เสมอตัวก็หวังต่อไป; อย่างนี้มันเป็นวิทยาศาสตร์หรือไม่? ไม่มีลักษณะแห่งความเป็นวิทยาศาสตร์; คือมัน ใจไปช่วยอำนาจวิชา มีความยึดมั่นถือมั่น ได้อย่างใจก็ดีใจ ไม่ได้อย่างใจก็เสียใจ หรือโกรธ. ถ้าเป็นวิทยาศาสตร์มันก็ต้องรู้ว่า ความรู้สึก ๓ อย่างนั้นมัน สำหรับคนใจมี วิชา อุปาทาน แล้วยึดถือไปแบบหนึ่ง, แบบหนึ่ง, แบบหนึ่ง, ๓ แบบ.

แบบของพระพุทธเจ้าท่านถือว่า มันเป็นปฏิจ-สมุปบันนธรรมเสมอกัน : คือว่าความรู้สึกที่จะต้องเกิดขึ้น ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเสมอกัน, เป็นปฏิจสมุปบันนธรรมเสมอกัน, ไม่ควรจะยึดถือว่า เป็นที่น่ารัก น่าพอใจ หรือน่าโกรธน่าเกลียด น่าอะไร.

นี่คือคุณเกิด อันไหนมันเป็นวิทยาศาสตร์กว่า หรืออันไหนมันจะรู้วิทยาศาสตร์กว่า?

ถ้าคนหนึ่งพอขาดทุนแล้วโกรธ เสียใจ, พอได้กำไรแล้วยินดีเหลือ, เสมอตัวก็หวังต่อไปอีก; นี่คนชนิดนี้น่ะมันอย่างหนึ่ง. ส่วนอีกคนหนึ่งรู้ว่า มันเป็นเพียงความรู้สึกที่มันเกิดมาจากความปรุ่งแต่งในจิตใจ; เมื่อมันเป็นอย่างนั้น อย่างนั้นแล้ว ก็ไม่ยินดีในร้าย ไม่ยินดีในส่วนที่ว่าเป็นการกำไร หรือยินดีในส่วนที่ว่าขาดทุน, หรือไม่หวังอะไรในส่วนที่เสมอตัว คงมีใจคอที่ฉลาดขึ้นไปกว่าเดิม.

เมื่อมัน ขาดทุน ก็รู้ว่า มันเป็นอย่างนี้ อย่างนี้ อย่างนี้; แล้วก็ต้องเป็นอย่างนี้ แล้วก็เป็นที่ธรรมดา ก็ไม่ได้เสียใจอะไร. เมื่อได้กำไร มันก็ต้องพิจารณาว่า มันก็ต้องเป็นอย่างนี้ ตามกฎอย่างนี้ ๆ ไม่แปลกอะไร แล้วก็ยินดีอะไร ที่มันจะได้กำไร. เมื่อเสมอตัวมันก็รู้อย่างเดียวกันอีก ว่ามันมีสิ่งต่าง ๆ แวดล้อมอยู่ ผลมันก็ออกมาอย่างนี้ คือสิ่งที่เรียกว่ามันเสมอตัว.

นี้ก็จะบอกกันตรง ๆ ไปได้เลยว่า บุณฺชน คนโง่ คนพาล คนเขลา คนหลง ในโลกนี้เท่านั้น จึงจะมีความรู้สึกว่าได้ กํำไร เสมอตัว หรือขาดทุน. ส่วนพระอรหันต์ จะไม่มีความรู้สึก ว่าขาดทุนหรือเสมอตัว หรือได้กํำไร; เพราะจิตไม่ยึดมั่นในเวทนา ที่จะเกิดตามเหตุการณ์นั้น ๆ แล้วก็จะไม่เกิดเวทนาด้วย. ถึงว่าพระอรหันต์จะมีการทำอะไร ลงไปส่วนตัวเอง ก็ไม่ต้องการอะไรแล้ว, ไม่ได้ทำเพื่อผู้อื่น จะไม่มีความรู้สึกที่จะสรุปได้เป็นว่า : ขาดทุน หรือเสมอตัว หรือได้กํำไร. แต่จะมีความรู้สึก เพียงว่าสิ่งนี้ต้องเป็นไปตามเหตุ ตามปัจจัย อย่างนี้ อย่างนี้ อย่างนี้ มันมีสิ่งแวดล้อมมากมาย หลายอย่าง. มันเป็นไปตามเหตุ ตามปัจจัย แล้วมันก็มีผล ขึ้นมาอย่างนี้.

ที่คน โง่พากันเรียกว่าขาดทุน เรียกว่าได้กํำไร, หรือว่าเสมอตัวนี้, พระอรหันต์ไม่มีความรู้สึก ๓ ชนิดนี้; แต่มีความรู้สึกอย่างที่ ๔ ที่เรียกว่า นิพเพธิกะภาคิยะ สัจญญา นี้ คือมีความรู้สึกที่แทงตลอดความโง่ ๓ ชนิดนั้น ได้หมด. ฉะนั้นความโง่ที่เห็นไปว่าได้กํำไร ขาดทุน เสมอตัว เลยกกระจายสูญหายไปหมด ไม่เหลืออยู่รอรอหน้า. คิดดูเถอะ

ใครเป็นนักวิทยาศาสตร์มากกว่ากัน ? บุคคลคนโง่ ที่มีความรู้สึก ๓ อย่างนี้ กับพระอรหันต์ที่ไม่มีความรู้สึก ๓ อย่างนี้ ; ในระหว่าง ๒ พวกนี้ ใครเป็นนักวิทยาศาสตร์มากกว่ากัน ?

นี่ถ้าเข้าใจข้อนี้แล้ว จะเข้าใจได้ทันทีว่า เรียนพุทธศาสนานั้น ก็เรียนในวิถีทางของวิทยาศาสตร์, เป็นวิทยาศาสตร์; แต่ว่ามันเป็นวิทยาศาสตร์ฝ่ายวิญญาณ ฝ่าย *spiritual* เป็น *facultry* อื่นอื่น เามาเข้ากับชุดนี้ไม่ได้.

ที่พยายามพูดทั้งนี้ก็เพื่อให้เข้าใจคำว่า “เรียนพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์” นี้. ที่นี้ก็บอกให้เลยว่า ถ้ายังโง่ก็ยังไม่รู้จักพุทธศาสนา ก็ไม่อาจเรียนพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์, จะไม่อาจเรียนพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์; แล้วก็จะเข้าใจว่า พุทธศาสนาเป็นปรัชญาอยู่เรื่อยไป.

ถ้าใครเข้าใจว่าพุทธศาสนาที่แท้จริง ตัวจริง ว่าเป็นปรัชญา คนนั้นยังโง่อยู่; อย่างนี้จะพูดคั่ง ๆ ไปตลอดโลกทั้งโลกเลย ในฐานะที่เราเป็นผู้รับใช้พระพุทเจ้า ผู้เป็นเจ้าของของพุทธศาสนา. พระพุทเจ้าท่านตรัสพุทธศาสนา หรือ

หลักการ หรือพรหมจรรย์ของท่านไว้ ในรูปของวิทยาศาสตร์
คืออริยสัจสี่ ระบุตรง ๆ เลย, หรือปฏิจสมุปบาทก็ตาม.
แต่เรื่องอริยสัจสี่หรือเรื่องปฏิจสมุปบาทนี้ ถ้าใครยังไม่เข้าใจ
มันจะแสดงอาการส้ว มีคมัว เข้าใจไม่ได้, อยู่ในรูปของ
ปรัชญา.

สิ่งที่เรียกว่าปรัชญานั้น เข้าใจไม่ได้ ไม่มีความ
แจ่มแจ้ง ให้เกิดขาดตลอดเรื่องไปได้; เพียงแต่สรุปว่า
เป็นมคธอันใดอันหนึ่ง เมื่อพอใจแล้วก็ยึดถือไว้ รักษาไว้ปฏิบัติ
เท่านั้น; ไม่แสดงความแจ่มแจ้งชัดเจนเหมือนกับเอาก้อนดิน
มาใส่ผ้ามีอคูได้. แต่ถ้าเป็นวิทยาศาสตร์ มันก็ต้องมีความ
แจ่มแจ้งชัดเจน เหมือนกับสิ่งที่เอามาใส่ผ้ามีอคูได้แบบนี้.

เรื่อง อริยสัจจ์ นั้น ถ้าศึกษาถูกวิธีแล้ว มันจะ
เป็นวิทยาศาสตร์ ไม่เป็นปรัชญา : ว่ามัน ทุกข์คือ
อย่างนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์คืออย่างนี้ ๆ, ความดับสนิทไม่มี
ทุกข์คืออย่างนี้ ๆ, ทางให้ถึงความดับสนิทแห่งทุกข์คือ
อย่างนี้ ๆ; ต้องเห็นชัดอย่างนี้ ถ้าไม่ชัดอย่างนี้มันเป็น
ปรัชญา, ถ้าชัดอย่างนี้มันเป็นวิทยาศาสตร์. ฉะนั้น

จำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องรู้จักสิ่งนี้มาตั้งแต่ต้น. โดยเฉพาะคือสิ่ง
ที่เรียกว่าเวทนา เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า : “*เราบัญญัติ
อริยสัจสี่สำหรับบุคคลที่มีเวทนา*”, คือกำลังมีเวทนา เรื่อง
ของอริยสัจมันจึงจะมีได้.

ตัวความทุกข์ นั้น เป็นเวทนา แล้วก็ต้องมีตัว
เวทนานั้นมากดู ว่ามันเป็นอย่างไร, กุด้วยใจให้รู้ว่ามันเป็น
อย่างไร, แล้วมันมาจากอะไร; เห็นชัดเลย. ไม่ต้องเชื่อ
ตามคนอื่น ไม่ต้องเชื่อครูบาอาจารย์ ไม่ต้องเชื่อหนังสือหนังสือหา
ตำรับตำรา; เพราะมองเห็นได้ด้วยตนเองว่า : ความทุกข์
เป็นอย่างนี้, เหตุให้เกิดทุกข์เป็นอย่างนี้, ทุกข์ไม่มีเป็นอย่างนี้,
ทางให้ถึงความไม่มีทุกข์มันเป็นอย่างไร; มันเห็นชัดเลย.

แม้จะแสดงออกไปให้ละเอียดถี่พิบ จนเป็น **ปฏิจ-
สมุปบาท** ก็ว่าตั้งแต่แรกเริ่มจนกว่าจะเกิดทุกข์ แยกออก
เป็นตั้ง ๑๑ ตอนอย่างนี้ ก็เหมือนกัน. ถ้าเห็นชัดจะชัด
อย่างเห็นวัตถุนั้น เห็นว่าทุกข์เกิดขึ้นมาอย่างนี้ ๆ เลย. เกี้ยวนี้
มันไม่มองเห็น ฉะนั้นเรื่องปฏิจสมุปบาท เลยกลายเป็น
เรื่องปรัชญาลึกลับไปหมด; อธิบายกันไปอธิบายกันมา ใน

ประเทศไทย ประเทศพม่า ลังกา ก็ไม่รู้, เอาประโยชน์อะไร
ไม่ได้, ไม่มีความชัดเจนอะไรที่ไหน; เพราะมันไม่รู้ เพราะ
มันไม่เข้าใจ มันเลยอยู่ในรูปปรัชญา ไม่เป็นวิทยาศาสตร์.

นี่เราจะค่อย ๆ ศึกษากันไปให้เห็นชัดว่า **อริยสัจจ์ ๔**
นี่ก็คือ **ปฏิจจนุปบาท** ก็คือ มันเป็นเรื่องวิทยาศาสตร์
สำหรับบุคคลผู้เห็นอยู่ เข้าใจอยู่ เห็นแจ่มแจ้งแทงตลอดอยู่.
เดี๋ยวนี้มันผิด มันมีการศึกษาผิดไปตั้งแต่ต้น ตามหลักที่บอก
แล้วว่า ต้องเอาตัวจริงมาสำหรับศึกษา เช่น **ความทุกข์**
ต้องเอาทุกข์ตัวจริงมาสำหรับศึกษา. ถ้าเอาทุกข์ที่มีใช้
ตัวจริง เอาทุกข์แต่ชื่อมาศึกษา ไม่มีทางที่จะเป็นวิทยาศาสตร์
ขึ้นมาได้, เป็นแต่ปรัชญาโง่ ๆ มีด ๆ ต่อไปอีก.

ยกตัวอย่างข้อแรกที่ **พระพุทธเจ้าท่านตรัส** ว่า :
ความเกิดเป็นทุกข์, ความแก่เป็นทุกข์, ความตายเป็น
ทุกข์, อย่างนี้; เขามาอธิบายว่า ความเกิดนั้นคือออกมา
จากท้องแม่หรือได้อัตตภาพ ได้ขันธุ์ ได้อินทรีย์นี้ อย่างที่
เราเข้าใจกันทั่วไป ว่าเกิดจากท้องแม่นั้น; แล้วก็อธิบาย
ชราว่า ผมหงอก ฟันหัก หูหนวก หนัย่น อะไรต่าง ๆ

เหล่านี้, ไปดูในนิเทศที่เขามีในพระคัมภีร์; อธิบายความตายว่า มันเคลื่อน มันตาย มันเข้าไป หรือมันทิ้งซากไว้ที่นี่ อย่างนี้เป็นต้น.

ถ้าเอา ๓ อย่างนี้เป็นตัวชาติ เป็นตัวชรา ตัวมรณะแล้ว ไม่มีทางที่จะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า “ความทุกข์” แบบของอริยสัจได้. ความเกิด ความแก่ ความตาย อย่างนั้นมันมีอยู่ตามธรรมชาติ ตามธรรมดาอยู่ทั่วไป ไม่เป็นทุกข์; มันจะเป็นทุกข์ต่อเมื่อไปยึดว่า : ชาติของเรา ความเกิดของเรา ความแก่ของเรา ความตายของเรา. เมื่อใดมันไปโง่ด้วยอวิชชา ยึดถือตัวตน ของตนเข้าที่อันใดอันหนึ่งแล้ว มันก็จะยึดถือว่า “เรา” ที่เกิดอยู่นี้เป็นชาติของเรา; แล้วเราต้องการจะเอานั่นเอานี้ มีนั่นมีนี่ เป็นนั่นเป็นนี่; นั่นแหละ “ชาติ” อย่างนี้เป็นชาติฝ่ายวิญญาณ ต้องใช้คำอย่างนั้น คือชาติที่ถูกต้องถือว่าเป็นชาติของเรา.

ความเกิดจากท้องแม่ หรือความเกิดธรรมดาอันแหละ; ถ้าเราไม่ยึดถือว่ามันเป็นชาติของเรา มันก็ไม่มีความทุกข์; พอยึดถือว่าเป็นชาติของเรา มันก็มีทุกข์.

ความซรากีเหมือนกัน ชราแบบไหน ๆ ถ้ามัน
 อยู่ไปตามธรรมดา มันก็ไม่ใช่ทุกซ์ ไม่ได้เป็นทุกซ์
 ตามความหมายของอริยสัจจ์; พอว่ามีวิชาในใจ มีความง
 ใจ ยึดถือว่าชราของเรา แล้วเราเกลียดตัวชรา มันก็
 เป็นทุกซ์ทันที.

ความตายก็เหมือนกันอีก ความตายเข้าโลง
 นั้นแหละ ถ้ามันได้ยึดถือ ว่าความตายของเรา เป็นความตาย
 ที่จะมีแก่เรา หรือไม่เกี่ยวกับเราแล้ว มันไม่ใช่ทุกซ์.
 เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสสรุปไว้ว่า “สงฺฆิเตน ปญฺจุ
 ปาทานกฺขนฺธา ทฺถกฺขา” เบญจขันธ์ที่ประกอบอยู่ด้วยอุปาทาน
 ยึดมันถือมัน ว่าเราว่าของเรานั้นเป็นตัวทุกซ์.

นี่ดูให้ดี ฟังดูให้ดี : เบญจขันธ์ธรรมดานี้ไม่ใช่ทุกซ์
 ไม่ใช่ทุกซ์ ขันธ์เฉยๆ ไม่ใช่ทุกซ์; ต้องอุปาทานขันธ์
 คือขันธ์ที่กำลังยึดถือ ว่าเราว่าของเรา นั้นจึงจะเป็นทุกซ์. จำไว้
 ให้ดีว่า คำว่า “ขันธ์” กับคำว่า “อุปาทานขันธ์” น
 ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน.

ขันธ, ขันธ ๕ นี้ เมื่อกำลังไม่ได้ถูกยึดถือด้วย
อุปาทานแล้ว ไม่เป็นทุกข์; มันเกิดอยู่ได้ตลอดเวลาเหมือนกัน.
แต่พอมันปรุงไปถึงขนาดว่ายึดถือเป็นเรา เกี่ยวกับเรา เกี่ยวกับ
ของเรา มันจะเป็นทุกข์ทันที. ฉะนั้นคำว่า ความเกิด ความแก่
ความตาย ก็เหมือนกัน ถ้าไม่ถูกยึดถือว่าของเรา ก็ไม่เป็นทุกข์.

ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า : *ความเกิดเป็นทุกข์
ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์นั้น* หมายความว่า *ความเอา
เมื่อดูถูกยึดถือแล้ว.* ทำไมไม่แถมคำว่า “ถูกยึดถือแล้ว”
เข้าไป? ก็เพราะว่า ตามธรรมดาคนทุกคนในโลกนี้ ยังเป็น
คนโง่ ยังเป็นบุद्धชนอยู่ จะต้องยึดถือความเกิด ความแก่
ความตาย ว่าเป็นของเราทั้งนั้น; ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่าน
จึงตรัสแต่เพียงว่า ความเกิด ความแก่ ความตาย เป็นทุกข์;
เพราะว่าถ้าไม่ยึดมันถือมัน มันไม่มีความหมายเป็นความเกิด
แก่ ตาย ของใคร. บุद्धชนนั้นยังยึดถือ เพราะฉะนั้น บุद्धชน
จึงกลัวทุกอย่างที่มันเกี่ยวกับความเกิด ความแก่ ความตาย.

ทีนี้เพื่อให้เข้าใจ จับฉวยได้ง่ายเข้า ผมจึงผูกคำพูด
ขึ้นมาให้ฟังง่าย ๆ ว่า “ปัญหาที่เกี่ยวกับ ความเกิด

ความแก่ ความเจ็บ ความตาย นั้นแหละเป็น
 “ตัวทุกข์” คำว่า “ปัญหา” นั้นไม่ใช่คำถาม, ปัญหา
 คือสิ่งที่ทำความยุ่งยากลำบากให้แก่จิตใจ ที่เกิดมา
 จากการที่จะต้องเกิด ต้องแก่ ต้องตายนี้ มันเป็นความทุกข์.
 เมื่อเรายึดถือว่าชาติ เราอยากจะได้อยู่ เราก็ไม่
 อยากตาย ทั้งนั้นแหละ แล้วเรจึงกลัวตาย เรจึงเป็นทุกข์.
 เราก็ไม่ยอมแก่ เมื่อไปยึดถือความแก่เข้า มันก็กลัวความแก่
 ความแก่เนั้นก็ทำให้เป็นทุกข์. ถ้าเข้าใจที่พูดมาแล้ว จะเข้าใจ
 ได้ทันทีว่า ความเกิด ความแก่ ความตาย ที่ไม่ได้ถูกยึดถือนั้น
 ไม่เป็นทุกข์. ความเกิด ความแก่ ความตาย ที่ถูก
 ยึดถือว่า “เรา” หรือว่า “ของเรา” นั้นแหละจะ
 เป็นทุกข์.

ที่นี้เราไม่ได้เอาตัวความเกิด ความแก่ ความตาย
 ที่กำลังถูกยึดถืออยู่นั้น มาเป็นวัตถุสำหรับศึกษา. หูของเรา
 ได้ยินว่า : ความเกิด ความแก่ ความตาย อธิบายไว้อย่างนั้น
 เราก็ไปเอาเท่าที่ได้ยิน หรือในหนังสือ หรืออะไรมาศึกษา.
 ทำอย่างนั้นจนตาย ก็ไม่ใช่เรื่องอริยสัจจ์ ไม่เป็นเรื่องอริยสัจจ์
 เกิดขึ้น ไม่ได้ศึกษาอริยสัจจ์ และก็มิรู้อริยสัจจ์. เพราะว่า

เรื่องอริยสัจจ์ เขาพูดกันถึงเรื่อง ความเกิด ความแก่ ความตาย ที่ถูกยึดถือ ว่าตัวเรา ว่าของเรา คือรวมอยู่ในคำว่า : *สังขิตน* *ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา* ต้องเอาอันนั้นมาศึกษา.

เราจึงต้องเอาปัญหาเกี่ยวกับความเกิด ความแก่ ความตาย ในตัวเราจริงๆ ในความรู้สึกของเราจริงๆ มาเป็นตัววัตถุสำหรับศึกษา สิ่งที่จะมาเป็น *object* นั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นวัตถุสิ่งของ มันเป็นเรื่องใดก็ได้ที่ใช้เป็น *object* สำหรับศึกษา. เมื่อใดเรากำลังมีทุกข์, มีทุกข์หนักอยู่ด้วยความยึดถือในความเกิด, หรือทุกข์หนักอยู่ด้วยความยึดถือในความแก่, หรือทุกข์หนักอยู่ด้วยความยึดถือในความตาย ; ทั้ง ๆ เรายังไม่ทันตายเลย แต่ยึดถือแล้วมันก็เป็นทุกข์เหมือนกัน. ฉะนั้นให้เอาความรู้สึกเป็นทุกข์อันนั้นมาเป็นตัวศึกษา ทำอย่างนั้นแหละจะมีอริยสัจจ์ แล้วจะเป็นการศึกษาอริยสัจจ์ อย่างวิถีสองของวิทยาศาสตร์ ซึ่งเอาทวิจริง ของจริงมาดู มาเห็นกันเลย.

ถ้าไม่ทำอย่างนั้นมันก็เป็นปรัชญา คือคำนวณเอาตามที่ได้ยินได้ฟัง ว่าความเกิดมันต้องเป็นทุกข์แน่, ความเจ็บ

มันต้องเป็นทุกข์แน่ ความตายมันต้องเป็นทุกข์แน่. หรือเอาตามที่ว่า เมื่อไม่สบายมันก็เป็นทุกข์ ความแก่มันก็เป็นทุกข์; อย่างนี้มันเป็นทุกข์ทางวัตถุ ทางร่างกาย มันก็ไม่ถูก; เพราะว่า **ถ้าไม่ยึดถือ มันไม่เป็นทุกข์.** ผู้ที่เป็นพระอรหันต์แล้ว จะไม่ยึดถือความเกิด ความแก่ ความตายนี้; แม้ร่างกายมันจะแก่ จะตาย มันก็ไม่มีทุกข์. แต่บุद्धชนคนธรรมดาที่ยึดถือไปหมด ยึดถือกว้างไกลออกไปอีก มันก็เป็นทุกข์ไปหมดเหมือนกัน.

ถ้าเราจะศึกษา **อริยสัจข้อที่หนึ่งว่า ความทุกข์,** เรื่องความทุกข์ก็ต้องเอาความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย โสกะ ปรีทเวชะ ทุกชะ โทมนัส อุปายาส อย่างใดอย่างหนึ่งที่กำลังเกิดอยู่จริง, กำลังยึดถืออยู่ ว่าเป็นทุกข์ของเรา เราแค้นใจ เราร้อนใจ เราเหี่ยวแห้งใจ อะไรก็ตาม แล้วก็ไปยึดถือความรู้สึกนั้น ว่าเป็นเรา ว่าเป็นของเรา หรือเรากำลังมีความรู้สึกนั้น; นั่นต้องทำให้ถูกตัวความยึดถือเสมอไป.

ความเจ็บที่ร่างกายนี้ ถ้าไม่ยึดถือก็ไม่เป็นทุกข์ ต่อเมื่อยึดถือจึงจะเป็นทุกข์; แม้จะเอาสีมาเชือด

อย่างนั้นมันก็เป็นเวทนาชนิดหนึ่ง; ซึ่งถ้ายึดถือ ก็เป็นทุกข์
 ไม่ยึดถือก็ไม่เป็นทุกข์. แต่ตามปกติคนจะต้องยึดถือ คนโง่
 จะต้องยึดถือ คนปุถุชนจะต้องยึดถือ คนธรรมจางจะต้องยึดถือ
 ฉะนั้นเลยเจ็บ ๒ ซ้อน. เหมือนที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า :
 คนโง่คนหนึ่งถูกยิงด้วยศรลูกหนึ่งแล้ว เจ็บแล้ว แล้วถูกยิง
 ด้วยศรอีกลูกหนึ่ง ตามมาอีก, แล้วถูกอีก แล้วมันก็เจ็บอีก.
 มันเป็นสองซ้อน แล้วมันจึงเจ็บเต็มที่. ถ้ายิงมาลูกหนึ่ง ถูก,
 แล้วก็ยิงลูกที่หลังไม่ถูก มันก็เจ็บเพียงส่วนเดียว.

อธิบายว่า การที่ถูกมีศรตัดเนื้อมันก็เจ็บส่วนหนึ่ง;
 ที่นี้ถ้ายึดถือที่เราเจ็บ ของเราเจ็บ **รู้สึก**ว่าเราเจ็บ **ความเจ็บ**
ของเรา มันจะเจ็บเพิ่ม ขึ้นอีกส่วนหนึ่ง; ซึ่งส่วนหลังนี้
 มากที่สุด. ส่วนแรกนั้นเล็กน้อย จะใช้คำว่า ไม่ระคายช่นก็ได้
 คือมันไม่เผ่าหัวใจ. ถ้าเรายึดถือว่า นี่ความเจ็บของเรา
 เราถูกฟัน เราถูกฆ่า เราถูกอะไรแล้ว, มันก็เจ็บชนิดที่
 มหาศาล. นี่ก็คือความต่างกัน ระหว่างความเจ็บที่ถูกยึดถือ
 กับความเจ็บที่ไม่ถูกยึดถือ.

ความเจ็บที่ถูกยึดถืออันนี้ คือสิ่งที่เรียกว่า
 ความทุกข์ในอริยสัจจ์สี่ของพระพุทธเจ้า, ในคำว่า

ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย โสกะ ปริเทวะ
 ทุกขะ โทมนัส อุปายาส อย่างใดอย่างหนึ่งในชื่อเหล่านั้น แต่
 ต้องยึดถือด้วย; เช่นคำว่า ทุกข์ ทุกขะ, ทุกข์ใจ โทมนัส.
 ทุกขะนี้เป็นทุกข์กาย โทมนัสเป็นทุกข์ใจอย่างนี้. ร่างกายถูก
 ทำให้เจ็บ อย่างนี้ก็เป็นทุกข์กาย แล้วก็ต้องยึดถือด้วย มันจึง
 จะตรงตามคำว่าทุกข์ ในอริยสัจจสี่นั้น.

ถ้าเรายังไม่เข้าใจ ยังโง่ ไม่สามารถจะเอาตัวทุกข์
 จริง ๆ มาเป็นวัตถุสำหรับศึกษาแล้ว ก็ไม่อาจจะศึกษาพุทธศาสนา
 อย่างวิทยาศาสตร์ได้, ก็ได้แต่ศึกษาไปอย่างหลับหูหลับตา
 อย่างคนเชื่อ อย่างมีความเชื่อ นี้ก็ไปอย่างหนึ่ง. ถ้าศึกษา
 คำนึงคำนวณไปตามเหตุผล ไม่มีตัวจริงมาแสดงจริง ๆ นี้ก็
 เป็นเรื่องปรัชญาบ้า ๆ บอ ๆ ไป; พูดยุติมาก เรียนได้มาก
 นี้ก็มากมาย แต่ไม่มีการดับทุกข์เลย. นี้เรียกว่าเรียนพุทธศาสนา
 ในลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์ มันจึงจะเป็นพุทธศาสนาของ
 พระพุทธเจ้า. ถ้าเรียนเรื่องเดียวกัน แต่เรียนในรูปของ
 ปรัชญา วิถีทางของปรัชญา หรือสักว่าเป็นลัทธิแห่งความเชื่อ
 นี้เป็นไปไม่ได้, เป็นไปไม่ได้ที่จะถึงตัวพุทธศาสนาและ
 ดับทุกข์ได้; มันก็เป็นอะไร เปะ ๆ ปะ ๆ เล็ก ๆ น้อย ๆ

ไปอย่างนั้น พอปลอบใจให้มีทุกข์น้อยลงหน่อยก็ได้. แต่ในที่สุดก็ต้องมีความทุกข์ต้องร้องไห้กัน อะไรรันไปตามเดิม.

เราจะต้องรู้จักตัวทุกข์ คือความรู้สึกที่มันเกิดขึ้น ในความรู้สึก ที่ถูกยึดถือว่าเป็นของเรา; ซึ่งรวมเรียกสั้น ๆ ว่า **เวทนา**. มีชื่อใบบ้างในคำสอนของพระพุทธเจ้า เราต้องรู้จักสิ่งนั้น ๆ ในชื่อนั้น ๆ อย่างถูกต้องตามตัวจริง คือมีตัวจริงมาคอย ไม่ใช่มีแต่ชื่อ. เช่นว่ากิเลส ก็มีกิเลสจริงๆ มาดู ว่าค้นหา ก็มีตัวตนจริง ๆ มาดู ไม่ใช่เป็นเพียงคำพูด.

เดี๋ยวนี้เราไม่รู้จักสิ่งที่เราเรียกมันว่ากิเลส เพราะว่าเราไม่รู้จัก แม้แต่สิ่งที่เราเรียกว่าเวทนา. คือก่อนได้พูดแล้วว่าทุกอย่างต้องตั้งต้นมาจากเวทนา ต้องมีต้นตออยู่ที่เวทนา. พอมีเวทนา เป็นสุข ได้กำไร นี่มันก็มีกิเลส คือกิเลส, หรือมีความยินดี หลงไหล คือกิเลส, มีวิชา คือความโง่ คือกิเลส, ก็แปลว่า **สุขเวทนานั้นมันทำให้เกิดความโลภ ความหลง** มันเกิดอนุสัยที่เรียกว่า **ราคานุสัย** คือความเคยชินในการที่จะรัก จะโลภมากขึ้น.

ถ้าขาดทุนก็มี **ทุกขเวทนา**เกิดขึ้น **มันก็เกิดกิเลส** คือโทสะ หรือโกรธนี่. นี่เกิดกิเลสมาจากเวทนา คือทุกขเวทนา เพราะว่ามันขาดทุน. รู้สึกว่ากูขาดทุนแล้ว มันก็เป็นทุกข์แล้ว, มันก็เกิดปฏิฆะ คือไม่ชอบ เป็นความโกรธ เป็นความขัดเคืองใจ; แล้วมันก็เพิ่มความเคยชิน ที่จะเป็นอย่างนั้นเข้าไปอีก เข้าไปอีกทุกทีไป เรียกว่า **ปฏิฆานุสัย**.

ถ้ามันมีเวทนา ที่เกิดมาจากเสมอตัว, กราวนี้ **เสมอตัว**, **มันก็ก่อโมหะ** หรือความฉงน หรือความสงสัย หรือความหวังที่จะทำอะไรต่อไป จะให้ได้กำไร.

เวทนาเกิดได้จากการขาดทุน จากการได้กำไร และจากการเสมอตัว; อันหนึ่งเป็นสุขเวทนา, อันหนึ่งเป็นทุกขเวทนา, อันหนึ่งเป็นอทุกขมสุขเวทนา, แต่แล้วมันก็เป็นเวทนาเหมือนกัน. ต้องเอาเวทนานี้มาใส่ฝ่ามือดูเลย. นี่ใช้คำพูดอย่างภาพพจน์ มันเป็นนามธรรม เอามาใส่ฝ่ามือดูจริงๆ ไม่ได้. แต่ว่าเราต้องรู้จักมัน เหมือนกับเราเอาก้อนกรวดมาใส่ฝ่ามือดู แล้วเรารู้เราเห็นชัดอย่างนี้.

ขอให้ไปสนใจกับสิ่งที่มันจะเป็นวัตถุอันแรก เป็น
 ต้นทออันแรก สำหรับศึกษาพระธรรม ศึกษาพระพุทธศาสนา
 ในฐานะที่เป็นตัวจริง คือศึกษาโดยวิถีทางของสิ่งที่เรียกว่า
 วิทยาศาสตร์.

เอาละที่นี้ก็เป็นอันว่ายุติไว้ที่ตรงนี้ ว่าต้องมีเวทนามา
 สำหรับศึกษา ต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่าเวทนา. เวทนามัน
 มาจากการกระทบของอายตนะ ก็เลยต้องรู้ไปถึงสิ่งที่เรียกว่า
 “อายตนะ”. อายตนะข้างใน เราเรียกว่า โลกข้างใน,
 อายตนะข้างนอก เราเรียกว่า โลกข้างนอก.

อายตนะข้างใน ที่เราเรียกว่า โลกข้างใน ก็คือ
 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ อย่างนี้ ที่มันอยู่ข้างในสำหรับ
 จะรู้สึก นี้เราเรียกว่าโลกข้างใน. อายตนะภายใน ๖ ที่เรียน
 นักธรรมตรีอยู่ทุกวันนี้ก็มี นี้เรียกว่าโลกข้างใน. อายตนะ
 ข้างนอก, โลกข้างนอก ก็คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส
 ธรรมารมณ์; รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ธรรมารมณ์;
 ๖ อย่างนั้น มันโลกข้างนอก.

รูป โลกข้างนอกก็คู่กับ ตา ที่เป็นโลกข้างใน เสียง
ก็คู่กับ หู จมูก ก็คู่กับ กลิ่น ลิ้น ก็คู่กับ รส สัมผัสผิวหนัง
ก็คู่กับ กาย ความรู้สึก ในใจก็คู่กับ ใจ นี้ โลกข้างนอก
กับโลกข้างในนี้ มันจะเป็นต้นตอของสิ่งที่เรียกว่า เวทนา.
ดังที่พระบาลีว่า : เมื่อรูปกระทบกับตา หรือตากระทบกับรูป
ก็จะเกิดจักขุวิญญาณขึ้น คือวิญญาณทางตาเกิดขึ้น. นี้การ
ประจวบกันของสิ่งทั้ง ๓ นี้ คือตากับรูป กับ จักขุวิญญาณ
ที่เพิ่งเกิดขึ้นนี้. การประจวบกันของของ ๓ อย่างนี้
เรียกว่า “ผัสสะ”. ผัสสะในความหมายทางภาษาธรรมะ
คือผัสสะทางจิต ทางวิญญาณ.

เมื่อมีผัสสะ เข้าแล้ว ไม่ต้องสงสัย จะต้องมี
เวทนา : มีเวทนาที่พอใจ ก็เรียกว่าสุขเวทนา, เวทนาที่
ไม่พอใจก็เรียกว่าทุกขเวทนา, ที่เป็นกลาง ๆ ก็เรียกว่าอทุกขมสุข
เวทนา. นี้เวทนานี้จะเป็นตัวร้ายกาจ เป็นตัวอะไร ทุกอย่าง
ทุกสิ่งที่มีมัน จะทำให้เกิดความทุกข์. พอถูกยึดมันจะเกิดรู้สึก
เป็นทุกข์ทันที; ถ้าไม่ยึดมันมันก็เป็นเวทนาที่ไม่มีความทุกข์
ที่มันจะเลื่อนลงหายไป.

สมมติว่าเราเห็นดอกไม้สวย ๆ อย่างนี้ หรืออะไรสวยก็ตามใจ ให้มันสวยก็แล้วกัน ถ้าเห็นแล้วแล้วไป มันก็ไม่มีเรื่อง; มันเป็นเวทนาที่ไม่ถูกยึดถือ. ที่นี้ถ้าว่ามันสวยแล้วก็ยึดถืออย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นเวทนาที่ถูกยึดถืออย่างนี้, นี้ต้องเป็นทุกข์, ต้องเป็นเวทนาที่ทำให้เกิดกิเลส และเกิดทุกข์. เมื่อตาเราเหลือบไปเห็นอะไรสวยนั้นนะ มันก็ยังมีทางที่ว่า จะแยกกันว่าจะยึดถือหรือไม่ยึดถือ; เพราะบางเวลาเราเห็นดอกกุหลาบสวยดอกหนึ่ง มันก็เฉยของมันได้, แต่บางเวลาเราคิดมาก คิดหลายอย่าง คิดไปในทางยึดถือ จะเอาจะเป็น จะเข้าไปเกี่ยวข้อง ในฐานะเป็นตัวกู ของกู นี้มันก็ต้องเป็นทุกข์แล้ว. ที่นี้ไม่ใช่เห็น คมมันเลย ว่ามันหอมหรือไม่หอม, ไปดมมันเลย ถ้ามันเป็นกุหลาบที่หอม มันก็ต้องมีเวทนาทางจมูก ทางฆานะสัมผัสนี้. หอมเฉยๆก็แล้วไป; แต่ถ้าหอมแล้วยึดถือ ก็อย่างนั้นอย่างนี้ มันก็ต้องเป็นเวทนาที่ถูกยึดถือ แล้วก็ต้องเป็นทุกข์.

ต้องพยายามศึกษาวัตถุอย่างนี้ วัตถุของเรื่อง ตัวเรื่องอย่างนี้ ให้เข้าใจเสียก่อน; ให้รู้จักเวทนา ที่เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ หรืออทุกข์มสุข ที่เกิดขึ้นจากการสัมผัส ทางตาบ้าง

ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง
จนเข้าใจแจ่มแจ้งที่ว่าเป็นอย่างไร ในวันหนึ่งๆ; อันไหน
ยึดถือแล้วเป็นอย่างไร, อันไหนไม่ยึดถือแล้วเป็นอย่างไร,
ด้วยตา ด้วยหู ด้วยจมูก ที่มันจะมองเห็น หรือจะได้ยิน หรือ
ได้สัมผัสอยู่ ทุกวัน ๆ นี้. บางทีของสิ่งเดียวกันนี้ ดอกไม้
ดอกหนึ่งหรืออะไรมันเห็นคราวหนึ่งไม่ได้ยึดถือเลย, เห็นอีก
คราวหนึ่งยึดถือเอาเป็นเอาตาย; นี่มันแล้วแต่สิ่งแวดล้อม
หรือเหตุปัจจัยอย่างอื่นหลายอย่าง. ฉะนั้นเราจะ **ต้องศึกษา**
จนให้รู้ว่า ที่ถูกยึดถือนั้นคืออย่างไร ที่ไม่ยึดถือนั้นคือ
อย่างไร. แล้ววัตถุที่ถูกยึดถือ กับวัตถุที่ไม่ถูกยึดถือ มันต่าง
กันอย่างไร. อันไหนมันเกิดเป็นไฟขึ้นมาเผาจิตใจของเรา,
ส่วนอันไหนมันไม่มีอะไร, มันเฉยไปตามเดิม.

โลกข้างนอกทุกอย่าง มันจะมีอะไร มันจะมีที่ร้าย
ก็ همین ก็แสน ก็ล้านอย่าง มันสรุปอยู่ในคำ ๖ คำ ว่า :
เป็นสิ่งที่เห็นด้วยตา สิ่งที่ดมได้ด้วยจมูก ที่ได้ยินได้ฟังทางหู
แล้วรูรสได้ด้วยลิ้น แล้วรู้ได้ด้วยสัมผัสผิวหนังทั่วทั้งตัวนี้
หรือว่ารูด้วยใจคิดนี่. ในโลกนี้มันมีมากมายหลายล้าน
และไม่รู้ว่ากี่ล้านล้านสิ่ง แต่มันสรุปเหลือเพียง ๖ สิ่งเท่านั้น.

ข้างในก็เหมือนกัน มันต้องมี ๖ สิ่งเท่ากันจึงจะเป็นคู่รับอารมณ์
เหล่านั้นได้ครบถ้วน. ทั้งหมดนี้เพื่อเกิดสิ่งสิ่งเดียว คือ เวทนา
เป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง เป็นอทุกข์ขมสุขบ้าง.

คำเหล่านี้เคยได้ยินแล้วทุกคน, เชื่อว่าเคย
ได้ยินได้ฟัง ได้เรียนในโรงเรียน ในอะไรแล้วทุกคน, เชื่อว่า
ได้ยินได้ฟังแล้ว แต่ไม่เชื่อว่าเข้าใจ, แล้วก็ยังไม่เชื่อว่า
จะรู้จักสิ่งเหล่านี้ดี. มันเพียงแต่เรียน แล้วก็จำได้ แล้วก็พูดได้
เทศน์ได้ นี่มันก็ไม่พอ มันเป็นนกแก้วนกขุนทองไปเท่าไรก็ได้.
นี่เรียกว่า *ยังไม่ได้เรียนพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์* ;
เรียนอย่างบ้า ๆ บอ ๆ นกแก้วนกขุนทองพูดได้ เทศน์ได้
ไปอย่างนั้น.

ถ้าจะเรียนกันอย่างวิทยาศาสตร์ ก็ต้องเรียนกัน
อย่างที่เขาเรียกว่า ทำกรรมฐาน ทำวิปัสสนา ทำอะไรอย่างนั้น ;
แต่ถึงอย่างนั้นก็เถอะ ทำกรรมฐาน ทำวิปัสสนาบ้า ๆ บอ ๆ
ไปตามแบบอย่างนั้นก็มี. **ทำกรรมฐานก็ต้องหมายถึง**
การทำกรรมฐาน ทำวิปัสสนา **ที่ถูกต้อง** ที่มันตรงตามที่มัน
เป็นจริงนี้ : ว่าเวทนาเป็นอย่างไร นี่ก็ต้องรู้จัก, ให้เกิด

ความยึดถืออย่างไร ก็ต้องรู้จัก, แล้วเกิดทุกข์อย่างไร ก็ต้องให้รู้จัก.

ถ้าว่าเป็นรายละเอียดกัน ก็ต้องว่าตามหลักของ ปฏิจสุมุขปาหนันเอง มีว่า : ถ้าตากระทบรูป เป็นต้น เกิดจักขุวิญญาณ ความประจบเหมาะของสิ่งทั้ง ๓ นี้ เรียกว่า ผัสสะ, เมื่อมีผัสสะ แล้วก็มีเวทนา, มีเวทนา อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วก็จะเกิดตัณหา คือความอยากชนิดใด ชนิดหนึ่ง กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหาก็คือตาม, ความอยาก ชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่เหมาะสมกับเวทนานั้นแหละ; เวทนานั้น มันให้เกิดตัณหาอย่างนี้. ตัณหานี้เมื่อมีรู้สึกอยาก แล้วจะมี อุปาทาน คือตัวกูนี้เป็นผู้อยาก ผู้ต้องการ, นี้เรียกว่า ตัณหาให้เกิดอุปาทาน, อุปาทานให้เกิดภพ คือตัวกู ชนิดหนึ่งขึ้นมาแล้ว; พอมันเต็มทีก็เรียกว่าชาติ คือ ตัวคนนั้น ที่เกิดขึ้นมาในลักษณะอย่างนั้น ก็มีความรู้สึก อย่างนั้น กำลังยึดถืออะไรอยู่นี้.

ปัญหาเรื่องชาติมันก็เกิดขึ้น การเกิดมาจากท้องแม่ มันไม่หยุดอยู่เฉย ๆ แล้ว มันเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา ก็เป็น

ความทุกข์ขึ้นมา; ที่นี้ความชรามันก็เกิดเป็นปัญหา
ขึ้นมา : เราไม่ยากแก่ เราไม่ยากตายไปจากสิ่งที่กำลังรัก
กำลังหลง กำลังยึดถือ; หรือว่าถ้าตัดหามันเป็นไปในทางกลับ
ตรงกันข้าม คือวิภาตคณา มันก็อยากตาย ไม่ชอบสิ่ง
ที่เรียกว่าความเกิด ความแก่ แล้วมันก็อยากตาย อย่างนี้
เป็นต้น.

ตัดหานั้นได้แยกไว้ถึง ๓ อย่าง คือ : กามตัดหา
ตัดหาในทางกามารมณ์, ภวตัดหา ตัดหาในทางที่
จะเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้, แล้วก็วิภาตคณา ตัดหาในทาง
ที่จะไม่เป็น คือไม่อยากจะอยู่ ไม่อยากจะมี ไม่อยากจะเป็น
อยากจะไม่มี อยากจะไม่เป็น เช่น อยากตายเป็นต้น. นั่นก็
เป็นทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น แม้จะคนละแบบ คนละแบบ
คนละแบบ ก็เป็นทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น.

แต่ถ้าพูดลัด ๆ สั้น ๆ เร็ว ๆ อย่าง ในเรื่อง
อริยสัจสี่, อย่างที่เรียนกันอยู่ในชั้นต้น ชั้นแรกเรียนกันว่า
พอมิตัณหาก็เกิดทุกข์ พุคอย่างนี้เลย : ทุกข์เกิดมาจาก
ตัณหา, ตัณหาก็มาจากสัมผัสทางอายตนะ เกิดเวทนา เกิดตัณหา

แล้วก็เกิดเป็นทุกข์; นี้พุทธรวบรัดสั้น ๆ อย่างนี้. อย่างในเรื่อง อริยสัจจ์ก็ว่า ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์; นี้พูดสั้นเพียง ๒ สิ่ง หรือ ๒ คำเท่านั้น. แต่ในเรื่องของปฏิจazzสมุบาท มันขยาย ๒ คำนี้ออกไปเป็น ๑๑ คำ มันก็เท่ากันเท่าเดิม เพียงแต่พูด ให้มันละเอียด, ให้คนที่อยากจะศึกษาอย่างละเอียดได้เห็นชัดเข้า.

ในที่สุดมันก็ไปรวม จุดสำคัญอยู่ตรงสิ่งที่เรียกว่า เวทนา เหมือนที่อธิบายแล้วในวันแรก : กิเลสก็เกิดมาจาก เวทนา ความทุกข์ก็เกิดมาจากกิเลสนั้น. หรือแม้แต่ความคิด ความเห็น จะโง่ไปในทางความคิดความเห็นอย่างนั้นอย่างนี้; มันก็ต้องตั้งต้นมาจากเวทนาที่ตนรัก หรือที่ตนเกลียด หรือที่ตนชอบ อะไรก็ตาม; มันจึงบัญญัติเป็นความคิดความเห็น ออกมา. เช่นพวกหนึ่งจะถือว่าตายแล้วเกิดอีก อย่างนี้ ก็เพราะอยากจะเกิดอีก เพราะชอบความเกิด ได้รับความพอใจ หรือชอบเวทนาจากความเกิด ก็อยากจะคิดว่าตายแล้วเกิดอีก. อีกพวกหนึ่งที่ไม่ชอบเวทนานี้ ความคิดมันก็ถูกปรุงให้คิด ไปในทางว่าไม่เกิด; นานเข้ามันก็มีทฎฐิมันคงลงไปว่า มันไม่เกิด. ฉะนั้นเราอยากเรียนก็เพราะเราอยากได้สุขเวทนา, เราทำงานอาชีพก็เพราะอยากได้สุขเวทนา, เรามีอำนาจวาสนา

มีเกียรติยศชื่อเสียง ก็เพื่อเป็นปัจจัยให้การ ได้มาซึ่งสุขเวทนา;
หรือว่าที่เรามีชีวิตอยู่นี้ ก็เพื่อประโยชน์แก่สุขเวทนา; เราทำบุญ
ให้มาก ก็เพื่อตายไปแล้วเราจะมีบุญสำหรับแสวงหาสุขเวทนา;
อะไร ๆ มันไม่พ้นจากสิ่งที่เรียกว่าเวทนา เป็นตัวเหตุ ตัวการ.

นี่เรา **รู้ให้ลึก** ไปจนถึงว่า เวทนานี้มาจากอายตนะ
ข้างนอก อายตนะข้างในกระทบกัน เกิดวิญญาณ, เป็นผัสสะ,
เป็นเวทนา. **อย่าท่องจำ** ไม่มีประโยชน์; **ต้องไป**
มองเห็น ถอยหลังไปจากเวทนามาก็ได้ ว่ามาจากการกระทบ
ระหว่างอายตนะข้างนอกข้างใน แล้วเกิดวิญญาณขึ้น. หรือว่า
เมื่อตา อายตนะข้างในเห็นรูปเข้า ก็เกิดความเห็น รู้สึกว่า
เห็นอะไร นี่เป็นวิญญาณ, แล้ว ๓ อย่างนี้ รวมกันเป็นผัสสะ;
ก่อนก็ต้องเกิดเวทนา. ที่เห็นว่าอะไรนั้นแหละ มันจะต้องเกิด
ความรู้สึกขึ้นมาขึ้นหนึ่งว่าอย่างไร – ว่าพอใจ – หรือไม่พอใจ
– หรือเฉย ๆ.

เพียงแต่เห็นว่า นี่เป็นคอกกุหลาบ วิญญาณมีหน้าที่
รู้ว่านี่เห็น สีสนับรูปร่างอย่างนี้; สัญญาจะช่วยบอกให้ได้ว่า
นี่เป็นคอกกุหลาบ; อย่างนี้ก็แค่วิญญาณเท่านั้น. แต่ความคิด
มันจะเกิดออกไปอีกก้าวหนึ่งว่า ความหมายของมันคืออะไร;

มันจะรู้ที่เดียว เรื่องหอม เรื่องสวย เรื่องคืออะไร ถ้าสวยก็สบาย
ทางตา, ถ้าหอมก็สบายทางจมูก เป็นต้น. **ตอนนี้แหละ**
เป็นตัวเวทนา.

ตอนที่รู้สึกว่าเห็นสีเห็นอะไรได้ โดยอาศัยสัญญาเป็น
เครื่องช่วยนั้น ก็เรียกว่าเป็นวิญญาณ, พอเวทนาเกิด แล้ว
มันก็ต้องมีความคิดที่เรียกว่าสังขาร : กิดดี กิดชั่ว,
กิดไม่ดี ไม่ชั่ว เกี่ยวกับเรื่องนั้น; มันก็ครบขั้นทั้ง ๕.
ร่างกายนี้กำลังถูกยึดติดอยู่ด้วยความโง่ ด้วยอุปาทาน ที่มาจาก
เวทนานั้นเอง มันก็จะเป็นร่างกายที่ไปด้วยกัน; ทั้งกายทั้งใจ
มันพร้อมที่จะไปด้วยกันเพื่อเป็นทุกข์ ตามแบบนั้น ตามเรื่องนั้น
ตามเหตุปัจจัยนั้น ๆ.

นี่ถ้าทำวิปัสสนาจริงๆ ต้องทำอย่างนี้ แล้วดู
อย่างนี้ เห็นอย่างนี้ รู้อย่างนี้ ที่ตัวจริงนี้. อย่าทำสักแต่ว่าทำ
ตามแบบที่บัญญัติไว้ แล้วมันก็ใช้ความโง่หรือครึ่งโง่นี้จงจิตใจ
จงความคิดความนึก ไปตามแบบที่มีไว้ บัญญัติไว้ เป็นอุปาทาน
อีกชนิดหนึ่งว่าจะต้องเห็นนั้น เห็นนี้ อย่างนั้นอย่างนี้.

ถ้าเป็นวิปัสสนาจริง จะกลายเป็นวิทยาศาสตร์.
 ถ้าเป็นวิปัสสนาชนิดตามแบบ ตามธรรมเนียม ตามที่เชื่อ
 มันก็เป็นปรัชญา. อันนี้จะต้องศึกษา แล้วปฏิบัติในรูปหรือ
 ในวิธีการของวิทยาศาสตร์; ฉะนั้นจึงขอชักชวนว่า ขอให้
 ศึกษาพุทธศาสนาตามวิถีทางแห่งวิทยาศาสตร์กันตามที่ว่ามานี้.

ในคืนที่แล้วมา บอกให้รู้จักจุดตั้งต้น คือเวทนา
 ในวันนั้นก็บอกให้รู้จักที่มาของเวทนา แล้วให้รู้จักศึกษา
 เวทนานั้น ในลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์. ถ้าเป็น
 ปรัชญาก็เป็นเรื่องมงาย คือฝากไว้กับเหตุผลคำนึงคำนวณ
 ไม่ได้เห็นจริง ไม่ได้รู้สึกจริง ไม่ได้เอามาใส่ฝ่ามือดูจริง.
 ต่อไปนี้ถ้าได้ยินได้ฟังว่า “พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์” แล้ว
 ก็ขอให้เข้าใจอย่างนี้; ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ทางวัตถุ ที่จะทำได้
 ในห้องทดลองทางวัตถุ มันเป็นวิทยาศาสตร์ฝ่ายวิญญาณ
 ฝ่ายเลยจิตขึ้นไปอีก แล้วก็มีห้องทดลองในจิต ในความคิดนึก
 ในสมอง คืออะไร ๆ มันก็รวมอยู่ที่ในสมอง นี่คือข้อที่พุทธศาสนา
 เป็นวิทยาศาสตร์.

เราจะต้องศึกษาสิ่งทุกอย่าง ตามวิถีทางของวิทยาศาสตร์
 จึงจะเป็นพุทธศาสนา แล้วก็ รู้จักสิ่งที่เรียกว่าทุกข์

เหตุให้เกิดทุกข์, ความดับทุกข์, ทางให้ถึงความดับทุกข์, ๔ อย่างนี้ อย่างเป็นวิทยาศาสตร์.

เดี๋ยวนี้คุณเรียนพุทธศาสนากันอย่างอักษรศาสตร์, เรียนกันอย่างอักษรศาสตร์แล้ว ต่อไปก็จำได้ จะเป็นอะไรก็ตามใจ เป็นบทมนต์เป็นอะไร; แล้วต่อไปก็คาดคะเนเอาตามความคิดนึกรู้สึก ตามสำนึกของตน ลึกเข้าไป ลึกเข้าไป มันก็เป็นปรัชญาบ้า ๆ บอ ๆ ไปก่อน จนกว่าจะมองเห็นแจ่ม, เหมือนกับเรามองเห็นวัตถุนี้ เมื่อนั้นแหละจะกลายเป็นวิทยาศาสตร์. ตามบทที่ว่า สันทิฏฐิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ, พระธรรมเป็นสันติฏฐิโก ต้องเห็นเองนี้ แล้วก็เห็นได้อย่างวิญญูชน.

อย่างที่เห็นว่าเวียนว่ายตายเกิดนั้น ต้องเป็น ๒ ชนิด : เวียนว่ายตายเกิดตามภาษาคนธรรมดาพูด เอาร่างกายเป็นหลัก นี่ชนิดหนึ่ง, ซึ่งเขาสอนกันอยู่ ก่อนพระพุทธเจ้า, ครั้งพระพุทธเจ้าก็มีคนพูดอย่างนี้แล้ว ว่าคนมีวิญญาณ มีตัวตน ตายแล้ววิญญาณไม่ดับ ไปเข้าร่างใหม่ แล้วก็ตาย แล้วก็ไปเข้าร่างใหม่ได้อีก, ไม่รู้เท่าไร เท่าไร;

อย่างนั้นสอนกันอยู่ก่อนพระพุทธเจ้า. หมายความว่าเวียนว่ายตายเกิด โดยเอาร่างกายกับจิตนี้เป็นหลัก ก็เป็นเรื่องศีลธรรม; และถ้าคนเขาเชื่อ เขาก็ต้องทำดี ทำความดีเพื่อไปเกิดดี; นี่ศีลธรรมแบบนี้ในขนาดนี้ สอนกันก่อนพระพุทธเจ้า.

พระพุทธเจ้าก็ไม่ปฏิเสธคำสอนดังกล่าวมานี้ เพราะเป็นเรื่องศีลธรรม ในเมื่อพระพุทธเจ้าจะสอนศีลธรรม ท่านก็ต้องพูดอย่างนี้ : มีกรรมดีกรรมชั่ว ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว, ตายแล้วก็ยังชั่วหรือดีไปตามกรรมนั้น; ท่านก็ต้องพูดอย่างนี้ เพราะต้องการจะสอนศีลธรรมแก่บุคคลที่ยังยึดถือว่า มีตัวมีตน.

ที่นี้หากจะสอนเรื่องเวียนว่ายตายเกิดอย่างของพระพุทธเจ้าแท้ ๆ จะสอนถึงขนาดที่อยู่เหนือดีเหนือชั่ว; คือว่าถ้าไปลงนรกก็ไม่ไหว, ถ้าเป็นเทวดา มันก็ไม่ไหว ในสายตาของผู้รู้. คิดดูซิ ไปเกิดเป็นเทวดา มีสวรรค์ มีวิมานนางฟ้า มันก็เรื่องบ้า บ้าหนักขึ้นไปอีก. มันต้องเหนือนรกเหนือสวรรค์เหนือดีเหนือชั่ว เหนือบุญเหนือบาป เหนือสุขเหนือทุกข์ คือนิพพานจริง; แล้วมันต้องหมดตัวตนชนิดที่เป็นความ

ยึดมั่นถือมั่น; เพราะ การเวียนว่ายตายเกิดนั้น มันก็คือ
เวียนว่าย ตายเกิดระหว่างความคิดแห่งความยึดถือ
เรื่องหนึ่ง ถึงความยึดถือเรื่องหนึ่ง.

เกิดตัวกูของกูเมื่อไร ก็เรียกว่าชาติหนึ่ง และต่อมา
ไม่ก่นาที่ มันก็ดับไปคือตาย. แต่แล้วมันก็เกิดตัวกูของกูอันใหม่
ขึ้นมาอีก; มันโดยความคิดเท่านั้น ไม่ใช่โดย
ร่างกาย. ร่างกายนี้ก็ยังมีอยู่อย่างนี้, บางทีนั่งทรงนี้แหละ
ณ ที่ทรงนี้แหละยังไม่ลุกไปเลย มันก็เกิดได้ตายได้ ไม่รู้จักชาติ
เหมือนกัน. ตัวกูของกู, ความยึดมั่นถือมั่นไปในทาง
ตัวกูของกู, มันเกิดอย่างนั้นแล้ว มันก็สิ้นสุดลงไปแล้ว
เปลี่ยนเป็นเกิดอย่างอื่น, แล้วก็เปลี่ยนไปเกิดอย่างอื่น;
อย่างนี้เรียกว่าตายเกิด-ตายเกิด-ตายเกิด. การเวียนว่าย
ตายเกิดอย่างนี้แหละ คือคำสอนของพระพุทธเจ้า; มันไม่
ทันเข้าโลง เกิดได้ไม่รู้จักมันก็แสนกล้านชาติ, แล้วตายได้
ไม่รู้จักก็หมิ่นก็แสนกล้านหน.

ถ้าทำอย่างไรให้เกิดอย่างนี้ คืออย่าให้ความคิด หรือ
ความรู้สึก ที่เป็นตัวกูของกูเกิด นั่นแหละคือไม่เกิด; ไม่
เกิดเลยก็เป็นพระอรหันต์, ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว. ถ้าทำจิต

ชนกมีปัญญาถึงที่สุด **ไม่มีความคิดชนิดที่เป็นไปใน**
ทางตัวเรา ของเรา **ตัวกู ของกูนั้นก็เลยหยุดเกิด.**
 พระอรหันต์ก็คือผู้ที่ไม่มีความคิดอย่างนี้ จึงเรียกว่าไม่เวียนว่าย
 ตายเกิดอีกต่อไป. ส่วนหลังจากเข้าใจแล้วไม่ต้องพูด
 เพราะว่ามันไม่ใช่ปัญหา. **ปัญหาคือความทุกข์ที่มีอยู่เดี๋ยวนี้**
จะดับไปได้อย่างไรในท่ามกลาง.

เวียนว่ายตายเกิดนั้นก็คือ **เดี๋ยวทุกข์ เดี่ยวทุกข์**
เดี๋ยวทุกข์ นั้นแหละ **รูปภาพปฏิจสมุปบาท**ที่นั่นมี เป็นงู
 ใ้ หมูจิกกัดหางกันเป็นวง; **คุณไปคูใหม่ซี. ความ**
อยากเป็นเหตุให้ทำ **การกระทำเป็นเหตุให้มผล**
ที่นี้ การได้ผลทำให้อยากอีก. อยาก อีก มันก็ ทำ อีก
มันก็ได้ผล อีก; แล้วมันก็ อยาก อีก แล้วก็ ทำ อีก แล้วก็
ได้ผล อีก; นี้เรียกว่า เวียนว่ายตายเกิดตามแบบของ
พระพุทธเจ้า **ไม่ได้เอาร่างกายนี้เป็นประมาณ.**

**ใครเป็นเจ้าของโลก
เหนือโลก เหนือทุกขั**

คำนำ

โลกที่ตนทุกวันนี้ต้องการจะเป็นเจ้าก้นักนั้น มันเล็กเท่าเม็ดพุทรา ในเมื่อนำไปเทียบกับสิ่งที่เรียกว่าโลก ตามหลักแห่งพุทธศาสนา : คือมนุษยโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก, หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดา และมนุษย์, กล่าวคือบรรดาสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด และทุกระดับ, ทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น, ทั้งที่นำเกลียดน่ากลัว และน่าเสน่หายั่วเย้าใจ, เป็นโลกมหาศาล, ถ้าเป็นเจ้าเหนือมันได้ ก็น่าภาคภูมิใจเหลือที่จะกล่าว.

คนทุกวันนี้ เป็นเจ้าเหนือสิ่งใด ก็คือเป็นทาส เป็นขี้ข้าของสิ่งนั้น เพราะเขาหลงรักมัน, จอมันให้บำเรอ, ทะนุถนอมมันไว้ไอ้อวดกัน, บริหารมันในลักษณะที่มันจะให้ความเพลินทางเนื้อหนังให้มากที่สุดที่จะมากได้; จึงยอมเป็นทาสมันในทุกวิถีทาง : ยอมทนลำบากตรากตรำยิ่งกว่าที่จะต้องทนเมื่อปฏิบัติบิดามารดาตามเจ็บใช้ด้วยความกตัญญู.

ส่วนการเป็นเจ้าของเป็นนาย ตามแบบของพระพุทธเจ้า นั่นคือชนะตัวเอง หรือชนะกิเลสแล้ว ก็ไม่มีอะไรมาครอบงำย่ำยีหัวใจได้ ไม่มีอะไรมายั่วให้รัก โกรธ เกลียด กลัว เศร้าหมองใจได้, ไม่มีอะไรมาล่อลวงเอาไปเป็นทาสได้, จึงเป็นอิสระ เป็นเจ้าเหนือสิ่งทั้งปวง, ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติกล่าวไว้แล้วในหนังสือเล่มน้อยๆนี้ : น้อย อย่างที่จะช่วยให้เป็นเจ้าของโลกได้จริง.

อทฺย พุทฺธมฺ อิมกฺวํหิณฺ

สวนโม ขพลาราม ไชยา

๗ ธันวาคม ๒๕๑๕

ใครเป็นเจ้าของโลก เหนือโลก เหนือทุกข์

พุทธทาสภิกขุ

ให้โอวาทพิเศษแก่ศิษย์หนุ่ม

ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๑๓

การพูดวันนี้ พูดสำหรับเจ้าแดงกับเพื่อน ๆ ต่อจากปีก่อน นอกนั้นก็
ก็เป็นผลพลอยได้ พลอยฟัง ไม่รีบคิดชอบว่าจะได้ฟังสิ่งที่อยากจะฟัง
หรือไม่ เพราะต้องการจะพูดแก่พ่อหนุ่ม ๆ เหล่านี้โดยเฉพาะ.

คราวก่อนเราพูดกันเรื่อง “ทำอย่างไรจึงจะเรียนดี” แล้ว
คำตอบกลายเป็นว่า เราจะต้องรู้ว่าเราเกิดมาทำไมเสียก่อน;
ถ้าไม่เช่นนั้นเราเรียนดีไม่ได้ เพราะเราไม่รู้จะเรียนอะไร เรียน
ไปทางไหน.

ถ้าเรารู้ว่าเกิดมาทำไม เราก็เรียนเพื่อให้สัมความ
มุ่งหมายที่ว่าเกิดมาทำไม. คราวก่อนนั้นเราพูดกันถึงข้อที่ว่า
เกิดมาเพื่อถึงสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ แต่ก็ได้พูดให้
ชัดเจนนัก ว่าสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ นั่นคืออะไร แต่ก็พอ
จะรวมความได้ว่า สิ่งที่สามารถแก้ปัญหาทั้งหมดของชีวิตได้
นั่นแหละ ถือว่าเราได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้. *อุปมา*
เหมือนกับการฆ่ายักซ์ให้ตาย :

ปัญหาต่างๆ ในชีวิตส่วนที่เราแก้ไม่ตกนั้นแหละ
คือยักซ์; มันเคี้ยวกินเราอยู่เรื่อย เราเป็นฝ่ายถูกกิน. พอ
เรารู้เราตอบปัญหาได้ ยักซ์ก็ขาดใจตายไปเองทันที. นี้เรียกว่า
ยักซ์ถูกเราฆ่าหรือเรากิน. ขอให้ทบทวนความหมายข้อนี้กันอีก
ครั้งหนึ่ง : ว่าเราเกิดมา เหมือนกับเกิดมาเพื่อฆ่ายักซ์.

ข้อที่ว่าเราเกิดมาทำไมนั้น อย่าไปถือว่าเราอยากเกิด
หรือเป็นความประสงค์ของเรา; ถือเอาแต่เพียงว่า เราเกิด
มาแล้ว; เมื่อเกิดมาแล้วก็อยู่เฉยไม่ได้ ต้องทำอะไร
และต้องทำให้เสร็จไป นี่คือนิยามว่าเกิดมาทำไม? ทัก
ความหมายที่ว่าเราอยากเกิดออกไปเสีย เพราะถ้าเราอยากเกิดมา
ก็คือเราโง่ โดยที่ไม่รู้ว่าเกิดมาทำไมตั้งแต่ที่แรก; ตั้งต้น
กันเพียงว่าเรามันเกิดมาแล้ว แล้วจะต้องทำอะไร?

เด็ก ๆ จะตอบปัญหา^{นี้}ได้อย่างไร? ช่วยเขาไปคิด
กันทุกคน เพราะทุกคนเคยเป็นเด็ก ผู้ที่โตเป็นผู้ใหญ่แล้ว
ก็เคยเป็นเด็ก ควรจะนึกดูว่า เมื่อครั้งเด็ก ๆ นั้นเรารู้สึก
บ้างไหมว่าเราเกิดมาทำไม หรือว่าไม่รู้สักอะไรเลย.

ถ้าไม่รู้สักอะไรเลย ก็จะต้องสรุป^ยอัน^คุ^อเอง^อว่า :
เมื่อเราเป็นเด็กนั้น เรารู้สึกหรือเราเห็น ว่าเราควรจะได้^ออะไร
ที่ดีที่สุด และสิ่งนั้นมันก็เปลี่ยนแปลงมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งทุกวันนี้.
ส่วนพวกที่เป็นเด็กเป็นหนุ่มอยู่ ก็พอจะคิดได้ว่า ^อเดี๋ยวนี้
เราต้องการอะไร เราต้องการอะไรในการที่เป็นคนอยู่^{นี้}?
ถ้ารู้^อถูกและรู้^อสม^อบ^อุ^อร^อณ์^อใน^อขอ^อน^อ ก็นับว่ามีบุญมากที่สุด.

บุญแท้จริงอยู่ที่^{นี้}; ไม่ได้อยู่ที่ไปสวรรค์หรือไป
อะไร ๆ ทำนองนั้น คืออยู่ที่รู้ว่าเกิดมาทำไม และจะต้องทำอะไร
ให้เสร็จไป; ให้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ด้วย มันจึงจะ
รอดตัวได้; การเกิดมาจึงจะประสบผลสำเร็จในจุดหมายปลายทาง
กล่าวคือ เอาตัวรอดได้ อันเป็นความมุ่งหมายของคนทุกคน
หรือว่าของศาสนาทุกศาสนา.

เดี๋ยวนี้การศึกษาของโลก ที่เขาจัดกันอย่างยิ่ง
อย่างสุด^{นี้}ไม่^{นี้}ถาย^{นี้}มือนั้น เขาไม่พูดถึงเรื่อง “เกิดมา

ทำไม” กันเสียเลย; ^{๘๖} เขาไม่สอนเด็ก หรือแม้แต่จะตั้ง
ปัญหาให้เด็กคิดว่าเกิดมาทำไม; เขาสอนนั่นสอนนี่สอนโน่น
สอนกันเรื่อยไป แต่ไม่มาข้องเกี่ยวกับที่ว่า เกิดมาทำไม
จะต้องได้อะไร ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะวิชา ก็สอนไปเฉพาะวิชา.

วิชาปรัชญาก็นิยมกันมาก เอกันใหญ่ในเรื่องปรัชญา;
ผลสุดท้ายมันก็ไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม. เพราะว่าปรัชญาทั้งหลาย
ในโลกสมัยปัจจุบันนี้ เขาไม่ได้มุ่งหมายจะให้คำตอบ เขาเพียง
แต่คิด และค้น พิสูจน์ แยกแยะหาเหตุผลอะไรกันไปเรื่อย
แล้วก็ไม่มีใครตัดสินได้; ปรัชญาจึงเป็นของคลุมเครือ
อยู่เสมอ.

เมื่อเรียนกันมาก และเรียนกันตะพืดไป แต่ใน
นั้นไม่มีความรู้ในข้อที่ว่าเกิดมาทำไม มันก็เป็นโอกาส
เปิดโอกาส ให้ปีศาจสิง; เพราะว่าในโรงเรียน ในวิทยาลัย
หรือในมหาวิทยาลัย หรือในอะไรก็ตามใจ นั้นไม่มีการแจก
เครื่องรางวัลกันปีศาจแห่งวัตถุนิยม. นี้ก็เพราะไปมัวสอน
แต่วิชาที่ไม่เกี่ยวกับความรู้เรื่องเกิดมาทำไม สอนแต่ *Tech-*
nology มากขึ้นๆ.

การที่มัวสอนแต่อย่างนั้น นั่นแหละคือไม่แจกเครื่องรางที่จะป้องกันปีศาจแห่งวัตถุนิยม; ที่นี้พวกเราเด็ก ๆ ก็เลยถูกปีศาจนี้สิง. ข้อนี้ฟังดูให้ตี ๆ เพราะว่าใน มหาวิทยาลัยของเธอไม่แจกเครื่องรางป้องกันปีศาจแห่งวัตถุนิยม พวกเธอจึงถูกปีศาจแห่งวัตถุนิยมสิง คือฟุ้งเสิงและหวังแต่วัตถุเป็นเบื้องหน้า.

พวกเธอก็เห็นกันอยู่แล้วว่า วิชา *Technology* นี้ เป็นเรื่องวัตถุ หรือแม้แต่วิชาอื่น ๆ มันก็เฟื่องผลทางวัตถุ; โดยเหตุที่เราไม่เคยถูกสอนว่าเกิดมาทำไม เราจึงหวังผลเป็นวัตถุ; หรือแม้แต่จะหวังเป็นเกียรติยศชื่อเสียงของตัวเอง ของวงศ์สกุล มันก็ไม่พ้นจากวัตถุไปได้ เพราะไม่รู้อะไรมากไปกว่านั้น. เรามีเกียรติก็เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหาวัตถุ; สกกุลของเรา รุ่งเรือง มีความเจริญ แต่ในที่สุดมันก็มีผลอยู่ที่วัตถุ.

นี่เรียกว่าเรารู้แต่เรื่องวัตถุ; ซินไม่แจกเครื่องรางป้องกันปีศาจตัวนี้กันแล้ว โลกนี้ก็เป็โลกปีศาจไปหมด.

การจัดโรงเรียน จัดวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ก็คือการเร่งโลกนี้ให้เป็โลกปีศาจเร็วขึ้น มากขึ้น; อะไร ๆ ก็ยิ่งเพิ่มให้โลกนี้เป็โลกของปีศาจมากขึ้น เร็วขึ้น; เพราะไม่ได้แจกเครื่องรางป้องกันปีศาจตัวนี้นั่นเอง.

ที่พูดนี้เป็นการทำลายด้วย ทำลายผู้จัดการศึกษาในโลก; ไม่ว่าจะประเทศไหน ว่าขึ้นจัดแบบนี้ ก็เท่ากับจัดให้โลกนี้เป็นโลกของปีศาจแห่งวัตถุนิยม.

นี่คือปัญหาที่เราจะต้องนึก เพราะเราเป็นนักศึกษาและกำลังจะเดินไปตามแผนการศึกษาทำนองที่ว่านั้น เพราะฉะนั้นต้องฟังให้ดี ต้องคอยฟังคำที่จะพูดต่อไปให้ดี : ว่าเรายิ่งเรียนไปเท่าไร มันยิ่งถูกรอบงำด้วยวัตถุนิยมมากขึ้นอย่างไร?

ถ้าดูผลของการศึกษา หรือวัตถุประสงค์ของการศึกษาดู; แม้เราจะไม่เคยไปทั่วโลก เราก็ยังได้ยินได้ฟัง เพราะเกี่ยวเนื่องการสื่อข่าวมันดี; เราจะพบว่า : ผลการศึกษาสูงสุดสมัยนี้ในประเทศที่ถือกันว่าเจริญ มันก็มีผลไปตามทางของวัตถุนิยม ทั้งนั้น; แม้ว่ามันจะแยกเป็นหลายแขนงอย่างที่เรียกว่าตรงกันข้าม แต่ก็ยังอยู่ในขอบวงของวัตถุนิยม.

ผลของการศึกษาทาง *Technology* ทำให้เราสามารถมีนั่นมีนี่ และทำให้มีอำนาจสำหรับจะต่อสู้ทำสงครามกัน นี่มันก็เป็นเรื่องวัตถุนิยม.

ส่วนอีกทางหนึ่ง ที่ตรงกันข้าม คือพวกที่เกลียดสงคราม
 ต่อต้านสงคราม เช่น อยู่ในรูปของฮิปปีเป็นต้น; มันก็ยัง
 วัตถุนิยม. อย่างเข้าใจว่าวัตถุประสงค์ของฮิปปีนั้นเป็น
 มโนนิยม : แม้ว่าพวกฮิปปีจะมีอาจารย์เป็นชาวอินเดีย
 เป็นโยคี มีเรื่องราวเกี่ยวกับจิตใจก็ตาม แต่ก็ยังเป็นจิตใจที่ตกอยู่
 ใต้อำนาจของวัตถุนิยม; พวกโยคีเหล่านั้นเป็นวัตถุนิยม
 ขอคุณให้ทีๆ.

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสถามชฎิลพันองค์ ว่าบุชายัญ
 ทำไม? พวกชฎิลเหล่านั้นตอบตรงๆเลยว่า เพื่อสตรี มีผล
 เป็นสตรี; นี่น่าขะเขยงที่สุด. นี่แหละ นักบวชโยคี
 ในอินเดียนั้นแม้บุชายัญ หรือปฏิบัติบำเพ็ญตบะ ก็มีผลเพื่อ
 ความร่ำรวยทางเพศตรงข้าม. ที่นี้พวกโยคีอินเดียที่ไปเป็น
 อาจารย์พวกฮิปปีมันก็ยังมิโรคนีติดไป. ขอให้ดูการกระทำ
 ของฮิปปีก็ได้ มันยังเป็นวัตถุนิยม เป็นวิญญาณที่ฝังจมลงไป
 วัตถุนิยม มันไม่มีอะไรมากกว่านี้.

มหาวิทยาลัยในโลก จัดการศึกษาให้ผลสูงสุด
 เป็นปรัชญาที่ทำให้คนไปเป็นฮิปปี อย่างรุนแรงมากขึ้น
 อย่างที่ไม่เคยมีมาแต่กาลก่อน.

คนแหวกแนวทางความคิดอย่างพวกฮิปปี^{๕๕} เคยมีมาแล้วแต่โบราณ; ครั้งพุทธกาลในอินเดียก็มี แต่ไม่รุนแรงถึงขนาดนี้. เดียวนี้เพราะการศึกษามันจำกัดมากและรุนแรงไปตามวิธีของการศึกษา แต่ไม่ถูกความประสงค์ของพระเป็นเจ้า; การศึกษาจึงช่วยกันความเป็นฮิปปี^{๕๕} ให้ออกหน้าออกตามากขึ้น.

ถ้าไปถามพวกฮิปปีว่า เกิดมาทำไม? ก็พอจะเอาได้ว่าเพื่อสิ่งนั้น คือเพื่อวัตถุประสงค์ที่เขาประสงค์จะอิสระทางวัตถุ แต่จะแสวงหาความเพลิดเพลิด ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ; ไม่มีอะไรมากกว่านั้น. ที่เขารังเกียจ ระเบียบวินัย ศีลธรรมหรือกฎข้อบังคับอะไรต่างๆ นั้น ก็เพราะสิ่งเหล่านั้นมันกีดกันการตามใจตัวเองของเขา.

ที่นี้เราดูประเทศที่ก้าวหน้าในการศึกษา ซึ่งคนไทยกำลังจะไปตามกันเขานั้นให้ดีๆ : คนไทยกำลังจะไปตามกันฝรั่งหรือกำลังตามกันฝรั่งอยู่เป็นอย่างมากแล้วนั้น เขาจะตามกันไปทางไหนกัน ในเมื่อพวกฝรั่งไม่รู้ว่าจะไปทางไหนไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไม; มันก็ปล่อยให้ไปตามเหตุผลและอารมณ์ชั่วขณะ.

พวกทิงกในวัตุโดยตรง มันก็เพื่อแสวงหาวัตุ; มีแผนการลึกลับเพื่อจะมีวัตุ รวบเอาวัตุ รักษาวัตุไว้ให้มาก ให้เป็นของตัวอยู่ตลอดไป. จะเรียกว่าพวกนายทุนหรือพวกอะไรก็ตามใจ พวกนี้มีเงินมาก จึงมีอำนาจบังคับรัฐบาลของประเทศนั้น ๆ ให้มีนโยบายไปตามประสงค์ของเขาได้; เขาอยู่หลังฉากของการเมือง ๑๐๐ เปอร์เซนต์ เขาจึงบันดาลให้ประเทศชาติเป็นไปในรูปร่างนั้นได้.

พวกชิปปิ้งก็กระโดดแยกตัวออกมา เพื่อจะดำเนินไปตามวัตุประสงค์อีกอันหนึ่ง คือไม่ต้องการหาวัตุชนิดนั้น; แต่ก็ต้องการหารสทางวัตุเนื้อหนังอย่างทันอกทันใจแบบอื่น อย่างเป็นอิสระเสรีไปเลย.

นี่แหละ ถ้าพวกเด็ก ๆ เหล่านี้จะไปตามกันฝรั่งเข้าละก็ ระวังให้ดี! ที่ไม่ตามกันเขาก็ดีแล้ว แต่ถ้าไปตามกันเขาละก็ ระวังให้ดี ๆ! คิดให้ดี ๆ! มันมีอะไร ที่ไหน ที่จะให้เราไปตามกันเขา.

เมื่อพูดถึงฝรั่ง เราก็ใช้คำว่า “*ตะวันออก*” “*ตะวันตก*” เรา-ตะวันออก, ฝรั่ง-ตะวันตก : ตะวันออก

จะไปตามกันตะวันตก ก็คือตะวันออกมันโง่ มันบ้า! มันจะฆ่าตัวเอง, จะเชือดคอตัวเอง.

ฟังให้ดี ๆ ว่าตะวันออกเรา^{นี้} เคยรุ่งเรื่องสมบูรณ[์] ไปด้วยความสว่างไสวทางวิญญาณ ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ก็เรียกว่าความสว่างไสวทางวิญญาณ – *Spiritual Enlightenment*; *Enlightenment* คือคำที่แปลว่าตรัสรู้^{นั้น}แหละ เป็นความสว่างไสวทาง *Spiritual*. เราเคยมีสิ่ง^{นี้}มาอย่างมากมาย และสมบูรณ[์] ที่สุด; โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยที่พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก.

ทางตะวันออกสุดก็มีเหล่า^{นี้}จือ ส่วนทางตะวันตกก็มีพวกกรีกบางคน แต่ก็ไม่ถึงขนาดพระพุทธเจ้าหรือเหล่า^{นี้}จือ; และต่อมา^{ก็}เกิดพระเยซู เกิดศาสนาเหล่านี้มาตามลำดับ ก็นับว่าเป็นฝ่ายตะวันออกทั้งนั้น. แม้นินแดนกรีก ก็ยังเนื่องกับตะวันออก; นินแดนปาเลสไตน์ ของพระเยซูก็ตะวันออก. เราจึงพูดว่าตะวันออก^{นี้}เคยสมบูรณ[์]ไป ด้วย *Spiritual Enlightenment* มาเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงยุคปัจจุบันเราก็ยังรักษาไว้ได้ เป็นมรดกเป็นทรัพย์สินสมบัติ เป็นชีวิตจิตใจของเรา.

เรายังบูชาเรื่องความรอดพ้นทางวิญญาณอยู่เสมอ; ส่วนตะวันตกคือพวกฝรั่งนั้นไม่เข้าถึงขั้น^{นี้}. แม้จะ

นับถือศาสนาคริสต์นิกายเพียงเปลือกๆ ผิวๆ แต่แล้วเขากระเด็นไปทางวัตถุยิ่งขึ้นทุกทีๆ มันเลยกลายเป็นศาสนาวัตถุไป.

ศาสนาก่อนคริสต์ศาสนา คือศาสนา “ชิบรู” — ยิว นั้น ก็ยังฝังอยู่กับพระเจ้า; ศาสนาคริสต์นิกายก็ฝังอยู่กับพระเจ้า. ในดินนั้นยังมีศาสนาที่ถือพระเจ้า. แต่พอปรัชญาของพวกกรีกยุคหลังเกิดขึ้น กลายเป็นเรื่องวัตถุไปหมด คือหวังผลเป็นวัตถุไปหมด เรียกว่า “สตรீรอสและเมอร์ย”.

นี่จำไว้เป็นกลอนก็ได้ “สตรீรอสและเมอร์ย” ดังนั้น กรีกยุคหนึ่งจึงมี “สตรீรอสและเมอร์ย” เป็นพระเจ้า; และเข้าไปทำลายคริสต์ศาสนา ในดินที่อิทธิพลพวกโรมันแผ่ไปถึง; โลกตะวันตกก็เลยหมุนไปทางสตรீรอสและเมอร์ยซึ่งเป็นวัตถุนิยมไปหมด เลยฝังอยู่ในนิสัยสันดาน แล้วเขาก็ก้าวหน้าไปทางนี้. การศึกษายังเจริญเท่าไรมันก็ยังเจริญก้าวหน้าไปทางนี้.

ฉะนั้น *Technology* ของเขาทั้งหมด ก็เพื่อสตรี่รอสและเมอร์ย จนกระทั่งวันนี้; ไปดูพวกตะวันตก พวกฝรั่งว่า เทคโนโลยีทั้งหมดของเขา มีวัตถุประสงค์ที่ไหน? ก็จะทำให้ที่สตรี่รอสและเมอร์ย.

“สตวรรษและเมอร์รี่” คำ ๆ นี้เป็นคำที่บัญญัติขึ้นให้หมายถึงวัตถุนิยมทั้งหมดก็แล้วกัน; พวกฝรั่งเขาบูชาความสุขทางเนื้อหนัง : ทำ *Technology* ขึ้นมาในแขนงไหนก็ตามเถอะ มันเพื่อหวังผลเป็นวัตถุเพื่อความสุขในทางเนื้อหนัง; แม้เรื่องปรมาณู เรื่องไปโลกพระจันทร์ เรื่องอะไรก็ตาม มันก็เพื่อผลเป็นวัตถุ ก้าวหน้าเท่าไร ๆ ก็ก้าวหน้า เพื่อให้มีอำนาจทางวัตถุ; พวกฝรั่งก็เลยไม่มี *Spiritual Enlightenment* : มีแต่ *Technology* ที่กำลังวิ่งจ๊ต.

ที่พวกเราชาวตะวันออกซึ่งมี *Spiritual Enlightenment* เป็นมรดก เป็นวิญญาณอยู่นี้; จะไปตามกันฝรั่งที่ไม่มีอะไรให้เลย นอกจาก *Technology* อย่างเดียว; และ *Technology* นี้ผลของมันก็คือ ไปเป็นทาสของบีศาจแห่งวัตถุนิยม.

โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยของเรา ก็ไม่มีการแจกเครื่องรางให้เด็กเพื่อป้องกันสิ่งนี้ เพราะกำลังไปตามกันฝรั่งเพื่อไปเป็นทาสของวัตถุนิยม. เราไปบูชา *Technology* ทั้งโรงเรียน *Technology* กันเต็มประเทศ โดยไม่รู้ว่ามันจะเป็นพิษขึ้นมาเมื่อไร.

Technology ถ้าปราศจาก *Spiritual Enlightenment* แล้วก็เป็นเครื่องทำโลกให้ฉิบหาย; เป็นปีศาจร้ายที่จะทำโลกให้ฉิบหาย. ช่วยจำกันให้ดีๆ ว่า *Technology* คือปีศาจร้ายที่จะทำให้โลกฉิบหาย ถ้ามันเดินของมันไปก้านเดียว. ต่อเมื่อไรมันมี *Spiritual Enlightenment* เข้าไปควบคุมมันนั้นแหละ *Technology* มันจึงจะอยู่ในขอบเขตและก็ทำโลกให้สงบสุขได้.

เดี๋ยวนี้พวกฝรั่งบางคน ไม่กี่คนที่ฉลาด ก็เริ่มหันมาหา *Spiritual Enlightenment*; รู้สึกว่า กูแยะแล้วโว้ย! บ้า! เป็นทาสของ *Technology*. ฉะนั้น ฝรั่งทุกคนที่มาตะวันออก มาศึกษาพุทธศาสนาในนี้ เพราะเห็นภัยหรือความไร้สาระของ *Technology*; จึงมาหา *Spiritual Enlightenment* จากพุทธศาสนา หรือจากอะไรก็ตาม ของตะวันออก.

เรื่องนี้จะเปรียบเทียบให้ฟังว่า มันเหมือนไถนาแบบโบราณของเรา : เอาวัวมาสองตัว ตัวหนึ่งแข็งแรงล่ำสันมาก, อีกตัวหนึ่งไม่ต้องแข็งแรงอะไรแต่ฉลาดมาก; คนที่ไถนาและพูกกับวัวไปพลางนั้นจะพูกแต่กับวัวตัวที่ฉลาดเท่านั้น คือเขาจะเอาไม้ไปเคาะไปที่ไหนก็เอาไม้ เขาก็ตีแต่ที่ตัวฉลาดเท่านั้น เพราะตัวที่ฉลาดนั้นจะต้องเป็นตัวที่รู้ในการหยุด การเดิน การเลี้ยว การ

อะไรต่างๆ; อีกตัวหนึ่งมันโง่ เขาเรียก “ตัวปลาย” คือมันมีแรง. ตัวหนึ่งมีแรง ตัวหนึ่งฉลาด เพราะฉะนั้นวัวสองตัวก็ลากไถไปได้เรียบร้อย.

นี่แหละสิ่งที่เรียกว่า Culture ควรจะเป็นอย่างนี้; แล้วคำว่า Culture นี้ก็ยืมมาจากคำว่า ไถนา นี้เอง. คำว่า Culture นี้เป็นชื่อของ ไถนา มาก่อน; เพิ่งเอามาใช้เป็นชื่อของ “วัฒนธรรม” นี้ทีหลัง. ดังนั้น ความหมายมันจึงเหมือนกันเลย : Culture ไถนา นั่นก็ต้องมีวัว ๒ ตัว : ฉลาดตัวหนึ่ง แข็งแรงตัวหนึ่ง จึงจะไถนาได้ดี.

เดี๋ยวนี้เรามี Culture อย่างที่เรียกว่า “ความเจริญก้าวหน้า” นี้มันก็ต้องใช้วัว ๒ ตัว : ตัวหนึ่งคือ Spiritual Enlightenment, อีกตัวหนึ่งคือ Technology, เอามาเทียบกันเข้าแล้ว มันก็ลากไถ. นั่นคือ อารยธรรม หรือวัฒนธรรมของมนุษย์ในสมัยปัจจุบันนี้ ก็จะปลดตกภัย.

เดี๋ยวนี้พวกฝรั่งตะวันตกนั้น มีแต่ Technology มีแต่วัวตัวที่มูทะลุๆกันเท่านั้น; ส่วนตัวที่ฉลาดก็มีปัญญาสว่างไสวมันไม่มี. มันกลับมามีอยู่ที่ฝ่ายตะวันออกซึ่งไม่มี Technology

คือมีแต่วัวตัวที่ฉลาด แรงไม่ค่อยมี; แต่มันก็ปลอดภัย แม้แรงมันไม่ค่อยมี แต่มันฉลาด มันก็ไปได้ช้า ๆ อย่างปลอดภัย.

ดังนั้น ถ้าเมื่อใดเขาเอามาเข้าคู่กันได้ทั้งสองตัว :
เอา *Technology* ของตะวันตกมาให้อยู่ภายใต้ควบคุมของ
Spiritual Enlightenment ของตะวันออก; โลกนี้ก็จะเป็โลก
พระศรีอารย์ได้.

นี่เรากำลังอยู่ในยุคที่ว่านี้ โดยเฉพาะเจ้าแดงกับ
เพื่อน ๆ นี้ มันอยู่ในยุคนี้; ระวังให้ดี ยุคที่ว่าเราจะไปตาม
กันฝรั่ง บุษบา *Technology* เป็นพระเจ้า, หรือว่าเราจะคง
สภาพเดิมของตะวันออกเรา, หรือว่าเราจะเอาทั้งสองสิ่งนี้ มา
ประสานสัมพันธ์กันให้เป็นไปได้.

Technology ทุกแขนงเราหลีกเลี่ยงไม่พ้น เราไม่เกี่ยวข้อง
ด้วยไม่ได้ในการอยู่ในโลกนี้; เพราะโลกนี้เปลี่ยนไปมาก แต่
เราต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับมันให้ถูกวิธี อย่าให้เกิดโทษขึ้นมา.
ดังนั้นจึงว่า จำต้องแจกเครื่องรางบ่งกันปีศาจแห่งวัตถุ-
นิยมแก่เด็ก ๆ ที่กำลังเจริญขึ้นมาท่ามกลาง *Technology*
ทั้งหลาย ถ้าไม่มีเครื่องรางชนิดนี้แล้วจะตกไปเป็นทาสของ
Technology; จะจมลงไปก้นเหว แล้วก็ตาย ถูกยักษ์กินตาย

เหมือนที่เราพูดกันคราวก่อน. ถ้าเรามี *Spiritual Enlightenment* ก็คือเรามีอาวุธ ที่จะฆ่าภัยนั้นให้ตาย ไม่กินเรา เรากินภัย. นี่ ข้อความมันสืบเนื่องกันมาจากคราวก่อนอย่างนี้ ดังนั้นขอให้ ทบทวนกันใหม่.

ทีนี้ก็อยากจะพูดสมโรงผสมรอยกันไปเลย ต่อไปอีก ที่ว่า “เกิดมาทำไม” นี้พวกฝรั่งพวกเจ้าตำรับ *Technology* นั้น มันกำลังต้องการจะเป็นเจ้าโลก; ญูให้ตี ๆ มันต้องการ จะเป็นเจ้าโลก. พวกอเมริกันหาว่าพวกคอมมิวนิสต์อยากจะ เป็นเจ้าโลก, พวกคอมมิวนิสต์ ก็หาว่าอเมริกันจะเป็นเจ้าโลก. มันก็ถูกทั้งสองฝ่าย ก็มันอยากจะครองโลก อยากรจะเป็น เจ้าโลกด้วยกันทั้งสองฝ่าย.

เขาอยากจะเป็นเจ้าโลก เกิดมานี้ เพื่อยากจะเป็น เจ้าโลก; การเป็นเจ้าโลกก็คือเราทำอะไรได้ตามชอบใจของ เราทุกอย่าง ไม่มีใครขัดขวางได้. นี้เรียกว่าเป็นเจ้าโลก.

ยุคปรมาณูนี้ก็สร้างเครื่องมือเพื่อจะชิงเป็นเจ้าโลกก่อน คนอื่น แต่มันเกิดมาทัน ๆ กันเข้า; ก็ยุครวดไปพระจันทร์ ได้ก่อน ไปโลกดวงจันทร์ได้ก่อน ก็ด้วยความมุ่งหมาย ที่จะ เป็นเจ้าโลก; เป็นอุปกรณ์อันหนึ่งในการที่จะเป็นเจ้าโลก.

ปากมันจะพูดอย่างไรก็ตามใจมัน เราไม่เชื่อ; เราเห็นจิตใจของมันว่า มันต้องการขู่ขวัญคนอื่นในการที่จะเป็นเจ้าโลก.

ที่นี้เรากำลังพูดกันอยู่ที่นี้ พวกเรานี้ก็ควรจะใช้คำๆนี้ “อยากจะเป็นเจ้าโลก” เหมือนกัน. อยากจะชักชวนขอร้องให้เจ้าแดงกับเพื่อน ๆ ให้เป็นเจ้าโลกกัน; ใครอยากจะเป็นเจ้าโลกก็เห็นกัวย และสนับสนุน; แต่ขอบอกว่ามันคนละความหมาย คนละวิธี.

เราอยากจะเป็นเจ้าโลกเหมือนกัน และตามความหมายที่ถูกต้องด้วย; คือเราอยากจะทำดวงจันทร์ให้กระเด็นไปเลย ไม่ใช่อยากจะไปเป็นทาสของดวงจันทร์ ถ้าปากลำบาก เสียเงินเสียทอง เพื่อจะไปพิชิตดวงจันทร์.

ที่จริงนั้นเขาไปเป็นทาสของดวงจันทร์ จะไปเอาอะไรที่ดวงจันทร์; ไปหวังว่า ที่นั้นจะให้อะไรมากออกไปอีก. น้อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นทาสของดวงจันทร์ ไม่ใช่พิชิตดวงจันทร์. แต่ถ้าเราต้องการจะทำดวงจันทร์ให้กระเด็นไปเลย “*กูไม่อยากจะอะไรจากมัน*” คือไม่มีอะไรที่ต้องการ; ที่นี้ถ้ามีอะไรมากกว่าดวงจันทร์ ยิ่งกว่าดวงจันทร์ ก็อยากจะทำให้กระเด็น

ไปให้หมด ก็โลก ก็ดวง ก็ดาว อะไรก็ตาม; อยากรจะเตะ
ให้กระเด็นออกไปให้หมด อย่างนี้สติถึงจะเป็นเจ้าโลก.

คำว่า “เป็นเจ้าโลก” นี้ มันหมายความว่า
“มีอำนาจเหนืออายตนะทั้งหมดที่มีอยู่ในโลก” นี้เป็น
คำใหม่ พวกเธอต้องฟังให้ดี ต้องจำให้ดี คำใหม่ที่สุดสำหรับ
พวกเรา “มีอำนาจเหนืออายตนะทั้งหมดที่มีอยู่ในโลก”.

คำว่า “อายตนะ” มันตรงกับคำว่า “object” หรือ
ทุกอย่างที่เราจะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย แล้วเขาก็แยกเป็นทางตา
ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ๖ ทาง. อะไรทั้งหมด
ที่เราจะสัมผัสกับมันได้ด้วยทาง ๖ ทางนี้ ก็เรียกว่า “อายตนะ”
แล้วทั้งหมดนั้นรวมกันแล้วนั้นแหละคือ “โลก” ดังนั้นจึงใช้
คำว่า “อายตนะทั้งหมดในโลก” โลกทั้งหมดประกอบด้วย
อายตนะเหล่านี้. ถ้าหากว่าเราเป็นเจ้าโลกจริง เราก็ต้อง
มีอำนาจเหนืออายตนะทั้งหมดน.

เดี๋ยวนี้พวกฝรั่งเจ้าตำรับ Technology นั้นมัน
มุดหัวเข้าไปเป็นทาสของอายตนะทั้งหมดเหล่านี้; ที่
มันจะไปดวงจันทร์นั้น มันก็มุดหัวเข้าไปเป็นทาส
ของดวงจันทร์; โดยหวังว่าดวงจันทร์นั้นจะให้ทรัพย์สมบัติ

อะไรออกมาใหม่ๆ แปลกๆ เพิ่มมากขึ้น หรือจะให้อะไรโดยตรง โดยอ้อมอะไรอย่างอื่นอีกก็ตามเถิด แต่เขากำลังเป็นทาสของมัน. ดังนั้น จึงไม่ควรจะเรียกว่า “เจ้าโลก” มันเป็นทาส เป็นข้าของโลกร; เป็นทาส เป็นข้าของอายตนะทั้งหมดในโลก.

ถ้าพวกเราฝ่ายตะวันออก ชาวพุทธนี้ จะเป็นเจ้าโลก ก็หมายความว่า จะเป็นผู้มีอำนาจเหนืออายตนะทั้งหมดในโลก นั่นคือวิธีของพระพุทธเจ้า.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรื่องโลก เรื่องเหตุให้เกิดโลก เรื่องความคับสนิทของโลกร และทางให้ถึงความคับสนิทของโลกร; ผู้ใดปฏิบัติในทางให้ถึงความคับสนิทของโลกร เมื่อมีความคับสนิทของโลกร คนนั้นแหละเป็นเจ้าโลก.

“โลก” นี้ ระบุเป็นอารมณ์ต่างๆ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้าไปโง่ไปหลงเข้าก็เป็นความทุกข์ ฉะนั้น มันก็แฝดกันอยู่กับความทุกข์; ต้นเหตุของความทุกข์กับความทุกข์นี้ มันแฝดกันอยู่ นั่นคือโลก. ทีนี้ถ้าเราจะไปเป็นเจ้าโลก เราก็มีวิธีจะอยู่เหนือสิ่งเหล่านี้ นั่นคือ

เรื่องอริยสัจจ์ในพระพุทธศาสนา แล้วเราก็ปฏิบัติจนเรามีภาวะอยู่เหนือโลก เรียกว่า “โลกุตตระ” อยู่เหนือโลก เป็นเจ้าโลก.

ดังนั้น ถ้าเราเป็นชาวพุทธ เราก็ต้องตั้งตนเป็นเจ้าโลกด้วยเหมือนกัน และก็ในความหมายอย่างนี้. ถ้าไม่อย่างนั้นเราก็ไม่เป็นชาวพุทธ คือเราพ่ายแพ้แก่โลก พ่ายแพ้แก่อายตนะทั้งหมัดในโลก; เราก็ไม่ใช่ชาวพุทธ. คือเราเป็นทาสของกิเลส จมอยู่ในกองทุกข์ อย่างนี้ไม่ใช่ชาวพุทธ. ชาวพุทธต้องอยู่เหนือกิเลสและเหนือทุกข์.

เราต้องการจะเตะดวงจันทร์ให้กระเด็นไป; ไม่ใช่จะไปเป็นทาสของดวงจันทร์ ลงทุนไปเอาอะไรในดวงจันทร์กันอีก คือเราไม่หวังจะไปเอาอะไรที่นั่น; เรียกโดยโวหารว่าเราจะเตะมันให้กระเด็นไปหมด ไม่ให้มาอยู่ข้างหน้าเรา คือเราไม่ต้องการ. อย่างนี้เรียกว่า เป็นเจ้าโลก.

พวกคอมมิวนิสต์ก็ไม่เคยคิดอย่างนี้; พวกอเมริกาก็ไม่เคยคิดอย่างนี้; เคยคิดแต่จะเป็นเจ้าโลกชนิดเป็นทาสของโลก เป็นทาสของทุกสิ่ง; แล้วก็ได้รบราฆ่าฟัน แย่งชิงกันเป็นเจ้าโลก. ถ้ามันมีความคิด

เพียงเท่านั้น มันก็จะต้องรบกกันต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อชิงกัน
 เป็นเจ้าโลกอย่างโง่เขลาที่สุด; ไม่มีความหมายอะไรเลย.
 เขาชิงกันเป็นเจ้าโลก แต่เขาเข้าใจผิด; จึงรบกกันไม่มีที่สิ้นสุด
 แล้วก็เป็นที่าส เป็นซี่ข้าของโลก ก็อยู่ใต้อายชนะทั้งหมด
 ในโลก : ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ไปจาระใน
 เาเองเถอะ มันทำบุญซี่ไม่ไหวแล้ว แต่รวมความแล้วก็คือ
 วัตถุนิยม.

ครั้งหนึ่งมีพระองค์หนึ่งมาที่เมืองไทย ชื่อโลกนาถ;
อาจารย์สัญญา ก็รู้จักดี เคยพาไปหาไปคุยกัน ชื่อโลกนาถ.
 เราก็ตนใจคำว่า “โลกนาถ” แต่ในที่สุด *พระโลกนาถ* นี้ *ไม่ได้*
เป็นเจ้าโลก; ลับหายไปแล้วไม่ได้เป็นเจ้าโลก. คำว่า
 “โลกนาถ” ถ้ามันตรงตามความหมายของคำ ๆ นี้แล้ว
 มันต้องเป็นเจ้าโลก และเป็นทีพึ่งแก่โลก.

ดังนั้น เรานอกจากจะเป็นเจ้าโลกแล้ว ก็ยัง
 จะต้องเป็นทีพึ่งแก่โลกด้วย. เราชนะโลกเสียก่อน อย่าให้
 โลกทำอันตรายอะไรแก่เรา แล้วเราก็อยทำตัวเป็นทีพึ่งของโลก
 ทีพึ่งให้ชาวโลกที่เหลือ ที่ยังไม่รู้จักทำอะไรอย่างเรา. นั้นแหละ
 จึงจะเป็นโลกนาถขึ้นมาได้.

ดังนั้น นอกจากเราจะเป็นเจ้าโลกแล้ว ยังจะต้องมีส่วนช่วยกันเป็นโลกนาถ คือทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ เป็นที่พึ่งแก่โลกได้. ถึงเจ้าแดงกับเพื่อน ๆ นี้ก็เหมือนกัน ถ้าทำตัวให้ดี ให้เป็นเจ้าโลกอย่างที่ว่านี้ให้ได้เสียก่อนแล้ว ในที่สุดก็จะ เป็นโลกนาถได้ คือเราจะมีส่วนช่วยกันในการ “แจกของ ส่องตะเกียง” นี้เป็นสำนวนพูด ที่เราใช้พูดกันเองในวงของเรา.

เมื่อเราได้เสร็จหน้าที่ในการชนะโลกแล้ว ส่วนตัวเราผัน หลุดพ้นเป็นอิสระแล้ว ชีวิตที่ยังเหลืออยู่นี้ ก็ทำหน้าที่ แจกของส่องตะเกียง หมายความว่า ทำตนเป็นแสงสว่างให้แก่ผู้อื่น. พระพุทธเจ้าท่านก็ทำอย่างนั้น พระอรหันต์ทุกคนก็ทำอย่างนั้น ดังนั้นสาวกของพระพุทธเจ้าทุกคนก็ต้องทำอย่างนั้น.

เมื่อเรื่องของตัวเองเสร็จไปแล้ว หรือมันเบาบางไปแล้ว พอเป็นที่ไว้ใจได้แล้ว ก็เริ่มทำหน้าที่แจกของส่องตะเกียง คือเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นบ้าง นั้นแหละ จะเป็นชาวพุทธที่สมบูรณ์; แล้วก็เป็นผู้สมมติเฉพาะของพุทธบริษัท หรือจะเรียกกว้าง ๆ ว่าของฝ่ายตะวันออกก็ได้.

พระศาสดาทูกองค์เมื่อตรัสรู้แล้ว สอนสาวกให้ได้บรรลุผลอันนี้แล้ว; ก็จะมีบังคับหรือขอร้องก็ตาม ให้สาวกทั้งหลายออกไปทั่วโลก เพื่อประโยชน์แก่มหาชนทั้งนั้น.

นี่ความเป็นพุทธบริษัท หรือเป็นคนตะวันออกซึ่งสมบูรณ์อยู่ด้วย *Spiritual Enlightenment* คือความสว่างไสวทางวิญญาณ เราก็แจกความสว่างไสวทางวิญญาณนี้ให้แก่เพื่อนมนุษย์; เรียกว่าแจกของส่องตะเกียง.

เราได้ตะเกียงดวงน้อยมา เราก็แจกแสงสว่างขนาดน้อย ๆ ออกไป; ถ้าเราได้ตะเกียงดวงใหญ่มา เราก็แจกแสงสว่างขนาดใหญ่ออกไป; แม้ยังไม่เป็นพระอรหันต์ก็ทำได้. ข้านี้เห็นได้ตอนที่พระพุทธเจ้าโปรด ภิกษุวัคคีย์ ๓๐ คน ให้มีดวงตาเห็นธรรมแล้วเท่านั้น; ยังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็ส่งไปเหมือนกัน ให้ไปช่วยเหลือผู้อื่นได้ ในเมื่อตัวเองมีดวงตาเห็นธรรมแล้ว; ไม่ต้องถึงกับเป็นพระอรหันต์.

ดังนั้น เราก็ช่วยกันไปตามเรื่อง : เต็ก ๆ ก็ช่วยกันไปตามประสาเต็ก ๆ. ผู้ใหญ่ก็ช่วยกันไปตามประสาผู้ใหญ่; เพื่อช่วยกันเป็นเจ้าโลกหรือเป็นโลกนาถ. ถ้าเราช่วยกันทำอย่างนี้ โลกนี้มีสันติภาพกันทั้งโลกเลย.

แต่เดี๋ยวนี้มันติดอยู่ที่คนส่วนมาก โดยเฉพาะฝรั่ง หรือชาวตะวันตกนี้ เขาเอาแต่ *Technology* เอาแต่แว้วตัวแปเดียว ตัวมุกะลุดุกัน; ไม่สนใจความสว่างไสวทางวิญญาณ. ดังนั้น เราก็มึนหน้าทีเหลืออยู่เพียงว่า ช่วยกันทำความสว่างไสวทาง วิญญาณนี้ให้พวกฝรั่ง; พอพวกฝรั่งเริ่มล้มหลุมล้มต ในเรื่องนั้นขบ้งแล้ว ปัญหาที่จะหมดไป เพราะเขา เป็นคนมีกำลังมากอยู่แล้ว; ถ้าเขามีปัญญา มีแสงสว่าง มัน ก็เดินถูกทาง เรื่องมันก็หมด.

เราจะพูดถึงเรื่องฝรั่งกันบ้าง : หนังสือ *Reader's Digest* ฉบับหลังสุดนี้ มีบทความอันหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พวกฝรั่งนี้โง่ที่สุกเลย คือเขาถามขึ้นว่าอะไรจะ *substitute God*; อะไรจะมาแทน *God* เพราะเขาถือว่า *God* ตายไปแล้ว. นี่มันคือบ้า!

ถ้า *God* ก็ต้องไม่รู้จักตาย ไม่ต้องมีใครแทน *God* เพราะ *God* ไม่รู้จักตาย. *Representative* ของ *God* อาจจะมี เช่นพระเยซู, เช่นพระพุทธเจ้านี้ เป็น *Representative* ของ *God* ได้. แต่ *substitute* ของ *God* ไม่ต้องมี; เพราะ *God* ไม่รู้จักตาย.

เขาเขียนเป็นคำถามว่า ใครจะมาแทน God เมื่อ God ตายไปแล้ว เพราะพวกฝรั่งเขาบัญญัติให้ God ตายไปแล้ว. ที่จริง God ไม่มีตาย ไม่รู้จักตาย. ไปอ่านคำอธิบายเรื่อง God อย่างละเอียดในหนังสือบางเล่มที่เขียนไว้แล้ว ก็แล้วกัน. แล้วก็ให้รู้ว่า God ไม่รู้จักตาย God คือ พระเจ้าที่ไม่รู้จักตาย ที่ควบคุมเราอยู่ตลอดเวลา เทียบนี้ God ก็ยังมี และควบคุมเราอยู่ตลอดเวลา.

อยากจะระบุ God เป็นกฎของธรรมชาติอย่างเดียว : ว่ากฎธรรมชาติทั้งหมดนั่นคือ God ไม่รู้จักตาย; ควบคุมเราอยู่ตลอดเวลา. แต่โดยเหตุที่กัมภีร์ *Primitive* ของพวกคริสเตียน ๆ เขาบัญญัติ God ว่า God คือทุกสิ่ง. ดังนั้นเรายอมให้ว่าคือทุกสิ่ง : ศัพท์ธรรมชาติก็ดี กฎของธรรมชาติก็ดี หน้าทีตามกฎธรรมชาติก็ดี ผลตามหน้าที่ก็ดี รวมกันหมดเลยให้เป็น God. God อย่างนี้ ไม่รู้จักตาย; แล้วเขานั้นแหละ ไม่รู้จัก God เข้าใจว่า God ตาย แล้วจะเอาอะไรมาแทน God.

ชีวิตในครอบครัวเป็นปัญหา เพราะว่าเด็ก ๆ ไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ซึ่งขอร้องให้ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและศาสนา. เพราะเด็ก ๆ ถือว่า God ตายไปแล้ว; พ่อแม่

บอกว่าต้องปฏิบัติ : ลูกบอกว่า ทำไม่จะต้อง! ไม่เห็นมีอะไรที่จะต้อง! นี่แหละปัญหาของพวกเขาฝรั่งที่กำลังมีอยู่ เพราะไปหลงเป็นทาสของ *Technology*.

แม้จะเป็นทาส *Technology* เท่าไร มันก็มองเห็นอยู่ว่า การไม่มีศีลธรรมนี่ เป็นอันตราย คือเอา *God* ไปทิ้งเสีย; แล้วจะบัญญัติสอนกันขึ้นใหม่ว่า เราต้องมีศีลธรรม เพราะว่าสังคมมันต้องการศีลธรรม; ถ้าไม่มีศีลธรรมมันอยู่กันไม่เป็นสุข. ถึงอย่างนั้นมันก็ช่วยไม่ได้ เพราะมันมัวเมา ไปเป็นทาสของวัตถุนิยมเสียแล้ว; มันเห็นแก่ผลทางวัตถุนิยม ยิ่งกว่าจะเห็นแก่สังคมหรือตัวสังคม.

คนแต่โบราณเขาเชื่อในพระเจ้า มันก็ง่ายที่จะปฏิบัติตามศีลธรรม; เคียนนี้ไม่เชื่อ ยกพระเจ้าไปทิ้ง ทำให้ตายเสีย; แล้วก็จะเอากฎของสังคมมาขู่ มันก็ทำไม่ได้ เพราะทุกคนในสังคมมันไปเป็นทาสของปีศาจวัตถุนิยมเสียแล้ว เพราะมันเป็นสังคมของคนที่เป็นทาสของวัตถุนิยม.

สังคมของโลกเดี๋ยวนี้เป็นสังคมของคนที่เป็นทาสของวัตถุนิยม; ฟังคุให้ดี ๆ “สังคมของโลกเดี๋ยวนี้เป็น

สังคมของคนที่เป็นทาสของวัตถุนิยม” ดังนั้นมันจึงเป็นไปตามอำนาจของวัตถุนิยม แล้วจะเอาอะไรมาเหลือสำหรับมีศีลธรรม. ศีลธรรมจึงเป็นฝ่ายที่สู้ไม่ได้ ถอยหลังเรื่อยไป; อำนาจของบิศาจวัตถุนิยมมันก็มากขึ้นสูงขึ้น ๆ ๆ ศีลธรรมก็มีแต่ชื้อ.

ในการศึกษาของมนุษย์ กระทั่งใน *Encyclopaedia* ก็ตามจะไม่มีคำว่า “ศีลธรรม” เพิ่มขึ้น หรือจะไม่มีเอาเลย เขาถือเป็นเรื่องอื่นนอกจากเรื่องของมนุษย์ไป.

นี่เราขยายความของคำว่า “เกิดมาทำไม” นี้ มา กระทั่งให้รู้ว่า มนุษย์มันกำลังไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม มันก็เดินไปตามทางที่จะทำลายมนุษย์นั่นเอง. ขออย่าถือเป็นเรื่องเล็กน้อย ในการที่เราจะไปตามกันพวกที่มันไม่รู้ว่าเกิดมาทำไม; เราอย่าไปตามกันพวกที่ไม่รู้ว่ามันเกิดมาทำไม! เราจะคงเป็นผู้นำทางฝ่ายวิญญาณอยู่เสมอ.

เดี๋ยวนี้ลูกหลานของเรายังเชื่อฟังพ่อแม่; พ่อแม่เห็นว่าควรปฏิบัติหรือต้องปฏิบัติ ก็ยังเห็นว่าควรปฏิบัติ หรือต้องปฏิบัติอยู่. ส่วนลูกหลานของฝรั่งนั้นเขาบอกกันและกันว่า

พระเจ้าตายแล้ว เรา Free แล้ว! เราเป็นอิสระแล้ว! อยากทำอะไรก็ได้ตามความชอบใจของเรา!

อยากจะบอกอีกว่า ผรั่งหนุ่ม ๆ ที่มาที่นี่; พวก Peace Corp บ้าง, ไม่ใช่บ้าง : บอกว่าตัวไม่มีศาสนา, พอใจที่จะพูดว่าฉันไม่มีศาสนา; เมื่อถามว่าถือศาสนาอะไร? ตอบว่าไม่มีศาสนา ยัมและพอใจที่จะเป็นผู้ไม่มีศาสนา. นั่นคือไม่รู้วาศาสนานั่นคืออะไร.

คนไม่มีศาสนาไม่ได้หอรอก : สิ่งที่เขาหวังจะเอา เป็นที่ถูกอกถูกใจของเขา และจะได้มาจากอะไร สิ่งนั้นแหละเป็นศาสนาของเขา. ถ้าเขาถือเงินเป็นพระเจ้า เขาก็มีเงินเป็นศาสนา, ถ้าเขาเห็นความเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนังเป็นพระเจ้า ก็เนื้อหนังนั่นแหละเป็นศาสนา.

มีเกร็ดขำ ๆ จะเล่าให้ฟัง : มีคนเขามาเล่าให้ฟังอีกที่หนึ่งว่า เขาได้ตามพวกญี่ปุ่นที่เข้ามาในกรุงเทพ ๆ มาติดต่อดูธุรกิจว่า “คุณถือศาสนาอะไร” ญี่ปุ่นคนนั้นเขาบอกว่าถือศาสนา “ซิทาซี” ชักกันไปมาได้ความว่าเขาเป็นคนทำงานใน

บริษัทชิคาชิ มาในธุรกิจของบริษัทชิคาชิ; เขาไม่ถืออะไร
หมคนอกจากประโยชน์ของบริษัทชิคาชิ ซึ่งเขาก็พลอยได้.

แต่แล้วฟังดู ก็เห็นว่าพวกนี้มันยังหนุ่มนัก; ต่อไป
เมื่อพระเจ้าชิคาชิให้อะไรมากกว่านั้นไม่ได้แล้ว เขาก็คงเปลี่ยน
พระเจ้า ไปเป็นอื่น กระทั่งไปเป็นพุทธก็ได้; เพราะพวก
ญี่ปุ่นนี้มีรากฐานของพระพุทธศาสนาฝังอยู่ในสันดานมาก;
มันก็ผ่านไป ๆ ๆ ในที่สุด เมื่อแก่เฒ่าเข้า มันก็ต้องมาสู่ศาสนา
ของพระเจ้าที่ถูกต้อง.

นี่พวกเราต้องระวัง ระวังให้ดี ๆ เราจะต้องรู้จัก
พระเจ้าให้ถูกต้อง *พระเจ้ายังไม่ตาย* เช่นเดียวกับพุทธบริษัท
จะพูดว่า “*พระธรรมไม่รู้จักตาย*”. พระธรรมเป็นสิ่งที่ไม่
รู้จักตาย และควบคุมเราอยู่ทุกขณะจิตตลอดกาล ไม่รู้จักตาย.
มันเป็นหน้าที่ของเรา ที่จะต้องรู้จักพระธรรมให้ดี ๆ ให้เข้ากัน
ให้ได้ ให้ไปด้วยกันได้กับพระธรรม แล้วก็จะปลอดภัย.

เราเรียกพระธรรม, พวกอื่นเรียกพระเจ้า; ก็ตามใจ
ได้ทั้งนั้น; มันมีความหมายเป็นสิ่งที่ไม่รู้จักตาย และควบคุม
ทุกสิ่งอยู่. สิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต หรืออะไรก็ตามใจ :

เป็นเหตุก็ตาม, เป็นผลก็ตาม, เป็นรูปก็ตาม, เป็นนามก็ตาม;
ย่อมอยู่ใต้ควบคุมของสิ่งนี้ แล้วสิ่งนี้ไม่รู้จักตาย.

เด็กพวกนั้นไปพูดว่าพระเจ้าตายแล้ว ก็มันเข้าใจผิด
มันโง่มาก; เพราะคำว่า “พระเจ้า” อย่างของเขานั้นมันหมาย
ความเป็นอย่างอื่นเสียแล้ว; หมายความว่าสิ่งที่เขาหวังหรือกลัว
ชั่วขณะ ๆ ตามที่เขาสอน ๆ กันในขอบเขตที่จำกัด.

ถ้าอย่างนี้พระเจ้านั้นมันเป็นเพียงการแสดงออก
นึกหน่อยของพระเจ้าเท่านั้น; ดังนั้นจึงมีพระเจ้าชนิดนี้,
แล้วมีพระเจ้าชนิดนี้ ๆ ๆ ตายไปเป็นลำดับ, เกิดขึ้นเป็น
ลำดับ, ซึ่งนั่นไม่ใช่พระเจ้าจริง เป็นพระเจ้าเท่าที่คนเหล่านั้นรู้.

พระเจ้าตามทรรศนะของบุคคลผู้นั้น ไม่ใช่พระเจ้าจริง
ฉะนั้นพระเจ้าชนิดนี้จึงอาจจะตายได้. ได้แก่ทฤษฎีหรือหลัก
อะไรที่เขาบัญญัติขึ้น . เป็นความหมายของพระเจ้ากลุ่มหนึ่ง
ระบบหนึ่ง, ชั่วยุคหนึ่ง, ชั่วสมัยหนึ่ง, ชั่วถิ่นแดน
ประเทศหนึ่ง ๆ ; อย่างนี้ไม่ใช่พระเจ้าที่แท้จริง. มันเป็น
พระเจ้าที่บัญญัติขึ้นมาเพื่อให้เหมาะสมกับกาลเทศะหนึ่ง ๆ ;
อย่างนี้ตายได้ และก็ตายไปเรื่อย.

เด็ก ๆ ที่เชื่อว่า พระเจ้าตายแล้ว ก็เพราะเขารู้จักแต่พระเจ้าชนิดนี้ เพราะพ่อแม่เขาไม่สอนให้รู้จักพระเจ้าที่แท้จริงที่ไม่รู้จักตาย; เขาไม่เข้าใจพระเยซู ไม่เข้าใจ God ไม่เข้าใจอะไรทุก ๆ อย่างจึงเกิดความเชื่อโดยบริสุทธิ์ใจขึ้นมาว่า “พระเจ้าตายแล้ว จะเอาอะไรมาแทนพระเจ้า; เมื่อไม่มีอะไรมาแทนพระเจ้า เราก็อฟรี”.

เราจะพูดกันต่อไปอีก ถึงข้อที่ว่า เพราะเราไม่รู้จักพระเจ้าอันแท้จริง ทำให้เราตกไปเป็นทาสของวัตถุนิยมแล้วเราก็ดูไม่ได้เป็นเจ้าของโลก; อย่าพูดว่าจะเป็นที่พึงของโลกเลย. เราไม่ได้มีอำนาจอยู่เหนือโลกเลย เพราะเราไม่รู้จักโลก.

จำคำว่า “ไม่รู้จักโลก” ไว้ให้ดี ๆ ถ้าจะพูดก็พูดได้ว่า “พวกเธอยังไม่รู้จักโลก” อย่าหาว่าถูกดูหมิ่นอะไรยังไม่รู้จักโลก; ถ้ารู้จักโลก ก็มีหวังที่จะเป็นเจ้าของโลก.

ให้รู้จักโลกเสียที่ว่ามันคืออายตนะทั้งหมดที่มันจะเข้ามาสู่เรา ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และใจ; นั่นแหละคือโลก. และเมื่อเราโง่ เรา

ก็รับไว้ในฐานะเป็นสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่น เราก็เป็นทุกข์. เพราะฉะนั้น โลกจึงเป็นทุกข์แก่เรา; ทั้งที่ตามธรรมตามัน ไม่ได้เป็นทุกข์หรือเป็นสุขแก่ใคร.

ดังนั้นถ้าใครโง่รับเอาเข้ามาด้วยความยึดมั่นถือมั่น โลกนี้ก็^๕เป็นทุกข์; ใครฉลาด ใครมี *Spiritual Enlightenment* เป็นคนฉลาดเป็นคนสว่างไสว ก็รับหรือเกี่ยวข้องกับโลกในลักษณะที่ตรงกันข้าม; คือไม่ยึดมั่นถือมั่น เราก็เป็นนายมัน มันก็มาเป็นบ่าวเรา ให้ความสะดวกสบายแก่เรา. นี่โลกนี้ก็^๖ไม่เป็นทุกข์สำหรับเรา.

ศาสนา^๗มีความหมายอย่างนี้ คือวิธี^๘ที่จะทำให้โลก^๙ไม่มาเป็นนายเรา; แต่มาเป็นบ่าวเรา. ถ้าไม่ชอบศาสนาก็ขอให้ชอบศิลปะก็ได้; เพราะยอดของศิลปะของมนุษย์ก็^{๑๐}คืออันนี้ คือศิลปะของการทำให้โลก^{๑๑}ให้มาเป็นทาสของเรา และเราเป็นนายเหนือโลก.

ดังนั้นจะเว้นศาสนาเสีย จะไปหวังศิลปะก็ได้ แต่ขอให้^{๑๒}เป็นศิลปะอย่างนี้; อย่าให้^{๑๓}เป็นศิลปะชนิดที่เป็นทาสของโลกมากยิ่งขึ้นไปอีก เหมือนศิลปะของพวกฝรั่ง, ศิลปะในทางลามกอนาจารของฝรั่ง ซึ่งทำให้เป็นทาสของกิเลสมากขึ้น

และเขายกย่องกันนัก ซื่อซายกันแพง นั้นไม่ใช่ศิลป์; ศิลปะ
ต้องอยู่ที่ทำมนุษย์ให้พ้นจากอำนาจของความทุกข์.

เมื่อเรารู้จักโลกแล้วว่าเป็นสิ่งที่เข้ามาทางตา หู จมูก
ลิ้น ใจ ที่เข้ามาสู่ตัวเรา; ถ้าเรารับไม่ดี มันทำความทุกข์
ให้แก่เรา, ถ้าเรารับถูกมันก็เป็นบ่าวเรา.

แต่ว่าเดี๋ยวนี้เรากำลังเป็นผู้ไม่รู้ เกิดมาเล็กๆยังไม่รู้
และก็มีมักจะถูกลสอน ถูกปล่อยมาในทางที่ไม่รู้ จึงยึดมันถือมัน.
ดังนั้นเราจึงมีหวังที่จะเป็นทุกข์มากกว่าที่จะอยู่เหนือความทุกข์.
แม้ว่าเราเป็นเด็กดีที่สุด ก็ยังร้องไห้หรือเป็นทุกข์เมื่อสอบไล่ตก;
นี่ฟังดูให้ดี ๆ แม้เราจะดีเป็นบุตรที่ดีที่สุดของบิดามารดา ครูบา-
อาจารย์แล้ว เราก็ยังไม่วายที่จะเป็นทุกข์เมื่อเราสอบไล่ตก,
หรือเราไม่วายที่จะร้องไห้เมื่อพ่อแม่จะต้องตายจากไป; หรือว่า
อะไรมันเกิดขึ้นในลักษณะที่ไม่ตรงกับความประสงค์ของเรา.

ดังนั้น เราต้องรู้จักโลกให้มากพอ ต้องมีความรู้
เรื่องโลกให้มากพอ จนไม่มีความทุกข์ อย่างนี้ด้วยจึงจะพอ
จึงจะถึงขนาด.

ที่นี้เรารู้จักต่อไปถึงว่า โลกทั้งหมดที่ว่ามัน ทำบุญดี
ทางว่าไม่ไหวหรือ ว่ามีก็อย่างที่เข้ามาทางตา ทางหู ทางจมูก

ทางล^๕น ทางกาย ทางใจ ๖ อย่างนี้; มันสำเร็จอยู่ที่จิต
ดวงเด^๕ยว สำเร็จอยู่ที่สิ่งที่เราเรียกกันว่า “จิต” เพียงสิ่งเดียว.
ถ้าไม่มีจิตเสียอย่างเดียวกันนั้น โลกนี้ก็ไม่มี; คือถ้าเราไม่มี
จิตเสียอย่างเดียว รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์
ทั้งหลาย มันก็ไม่มี. แต่เด^๕ยวนี้เพราะเรามันมีจิตอยู่ สำหรับ
รู้สึกสิ่งนั้น ๆ ทั้งหมด; สิ่งเหล่านั้นมันจึงมี.

โลกมันมี ก็เพราะว่าจิตมันมี; โลก^๕นี้จะเป็น
อย่างไรก็แล้วแต่ว่าจิตมันรับเอาอย่างไร. ดังนั้นมันจึง
สำคัญอยู่ที่จิต โง่หรือฉลาด. เพราะฉะนั้นเราจึงต้องจัดการ
ที่จิตให้ถูกต้อง; ที่เรียกว่า พัฒนาจิต อบรมจิตอะไร
ก็ตาม ให้มันเป็นจิตชนิดที่สูง; แล้วโลก^๕ทั้งหมด
มันก็ทำอะไรจิตไม่ได้ ทำอะไรเราไม่ได้.

คำที่ว่า “ทุกอย่างขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรียกว่าจิตเพียง
ดวงเด^๕ยว” นั้น; ช่วยจำไว้ด้วย มันเป็นภาษาวัดแท้ ๆ
เลย ภาษาธรรมแท้ ๆ เต็ม ๆ ไม่ค่อยได้ยิน ไม่คุ้นเคย;
ทุกอย่าง ทั้งโลกหรือก็โลกก็ตามใจ มันขึ้นอยู่กับสิ่ง ๆ เด^๕ยว
คือ “จิต”.

เราไม่ต้องไปจัดการกับสิ่งทั้งหมดเหล่านั้น; เราจัดการกับสิ่งๆเดียวคือ “จิต” แล้วโลกทั้งหมดนั้นมันก็จะเป็นไปตามความต้องการของเรา. เราจะไปบังคับธรรมชาติ บังคับอะไรของพระเจ้านั้น ไม่ไหวหรอก. เราบังคับจิตของเราให้ถูกต้องตามกฎของพระเจ้า ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ; แล้วอะไร ๆ ของพระเจ้านั้น ก็จะไม่ทำอะไรเราในลักษณะที่เป็นทุกข์. เราจะได้รับประโยชน์ในทันทีที่มีแต่ความสุขตามกฎของพระเจ้าอีกเหมือนกัน; คือกฎของธรรมชาติ. ช่วยจำไว้ให้ดีๆว่า “ทุกอย่างขึ้นกับจิต”.

ที่^๕ ความรู้สึกของจิตนั้นเป็นของหลอกลวงเป็น *imagination* จิตที่ไปรู้สึกสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นและรู้สึกขึ้นมา มันเป็นของหลอกลวง ที่สลับซับซ้อน ที่รู้ได้ยาก. และที่หลอกลวงมากที่สุด ไม่มีอะไรมากไปกว่าเรื่องทางเพศ; *imagination* ทางเพศนั้นแหละเป็นต้นตอของสิ่งที่เรียกว่า วัตถุประสงค์ในโลก.

เพศ ก็คือเรื่องหญิงหรือเรื่องชาย; ต้องมี *imagination* ว่าหญิงหรือว่าชายเกิดขึ้น ความหมายของคำว่าหญิงหรือว่าชายจึงจะมี. เพียงแต่ *imagination* ที่อยู่ห่าง ๆ มันก็ยัง

ปลุกเร้า ความกระสันทางกิเลสทางอะไรก็ได้ ผันถึงเพศตรงกันข้าม ก็ปลุกกิเลสได้เหมือนนักว่ามีเพศตรงกันข้ามเข้ามาสัมผัสอยู่ด้วย.

แต่ความจริงมันยิ่งกว่านี้อีกหลายเท่า เพราะแม้ตัวเพศตรงข้ามที่มาสัมผัสอยู่ กอดประอบอยู่ สิ่งนั้น ก็เป็นเพียง *imagination*. ตัววัตถุแท้ ๆ มันเข้าไปถึงจิตไม่ได้. แต่ *imagination* เข้าไปได้. เหมือนกับสัมผัสเพศตรงกันข้าม อย่างนี้ มันต้องมี *imagination* ว่านั่นเป็นผู้หญิงหรือเป็นผู้ชาย ด้วย มันจึงจะเกิดความรู้สึกที่เป็นกิเลส.

แม้ว่าจะใช้ของปลอมซึ่งไม่ใช่มนุษย์จริง ๆ เอามาแทน ผู้หญิงผู้ชาย; มันก็สร้าง *imagination* อย่างเดียวกัน. ดังนั้น มันจึงเกิดความรู้สึกได้อย่างเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นอย่างจริงหรือของปลอม. เพราะฉะนั้น สิ่งที่จะทำให้เราเกิดกิเลสจนเป็น รากะ เป็นคำอุษณาอะไรนั้น คือ *imagination* ทั้งนั้น; ไม่ใช่วัตถุนั้น ๆ.

ความสัมผัสทางเพศมันเป็นอย่างนี้ ดังนั้นเราจึงสามารถแก้ไขได้ ป้องกันได้ หรือตัดให้ขาดออกไปได้ โดยการเป็นพระอรหันต์; คือไม่ถูกหลอกลวงด้วย *imagination* ทำนองนี้. ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายและใจนั้น

มันเป็นเพียงบริวารของสิ่งนี้. ฉะนั้น ขอให้ถือว่าโลกทั้งโลก
นั้นเป็นมายา; เพราะว่าสิ่งที่เข้ามาสัมผัสใจเราแท้ ๆ
นั้นมันเป็น *imagination* ของเราเอง.

เพราะฉะนั้น ถ้าจะศึกษาเรื่องโลกเป็นมายา; ต้อง
ศึกษากันถึงขนาดนี้. จะมีความรู้ถึงขนาดนี้ก็จะต้องพัฒนาจิต
อย่างที อย่างสูง จนจิตไม่ตกเป็นทาสของ *imagination* ทั้งหลาย.
เราจึงจะสามารถควบคุม โลกะ โทสะ โมหะ อะไรได้.
ขอให้ระลึกไว้ว่าทุกอย่างนั้นขึ้นอยู่กับจิตดวงเดียว; แล้วมัน
สร้าง *imagination* หลอกตัวเองไปในทางให้โลกก็ได้ ให้โกรธ
ก็ได้ ให้หลงก็ได้.

ถ้าเราไม่ถูกหลอก; มันก็จะทำอะไรเราไม่ได้.
ถ้าเราไม่ถูกหลอก ก็หมายความว่าเราไม่ถูกทำให้มีความยึดมั่น
ถือมั่นนั่นเอง. เรื่องนี้มันยาวมากต้องพูดกันหลายชั่วโมง.
ทั้งนี้รวบรวมแต่เพียงว่า ให้ทุกคนรู้ว่า “ทั้งหมดของโลกนั้น
ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรียกว่าจิตเพียงสิ่งเดียว ดวงเดียว” ให้รู้จักวิชา
ที่จะอบรมจิต พัฒนาจิต.

ขอให้รู้ต่อไปว่า สิ่งที่เราเรียกว่าจิตพัฒนาได้ตาม
ที่เราต้องการ; ช่วยฟังหรือช่วยเข้าใจกันสักหน่อยว่า

“จิตนี่คือสิ่งที่เราพัฒนาได้ตามที่เราต้องการ” แล้วมันก็อยู่ที่การพัฒนาถูกหรือผิดนั้นแหละ; เราคงไม่อยากจะพัฒนาให้มันเป็นอันตรายแก่เรา, แต่เดี๋ยวนี้เรามันโง่ เราจึงพัฒนาไปในทางที่ให้มันเป็นอันตรายแก่เรา นั่นคืออวิชชา : ความเข้าใจผิด ความหลงผิด.

แต่ที่แท้ จิตคือสิ่งที่วิเศษมาก; เป็นสิ่งที่เราพัฒนาได้ตามที่เราต้องการ. รวมความแล้วก็คือ : ให้อยู่เหนือโลกก็ได้, ให้จมอยู่ใต้โลกก็ได้. โลกคืออะไร เราก็พุกกันแล้ว และจิตนั้นเป็นสิ่งที่เราพัฒนาได้ตามที่เราต้องการ ให้อยู่เหนือโลกก็ได้, ให้อยู่ใต้โลกก็ได้.

ถ้าเราไปตามกันพวกฝรั่ง; บูชา *Technology* มันก็มีแค่จมลงไปใต้โลก, ถ้าเราเป็นตัวเราเอง เป็นพุทธบริษัท ชาวตะวันออก ซึ่งมี *Spiritual Enlightenment* เราก็พัฒนามาในทางอยู่เหนือโลกได้. ขอให้เข้าใจส่วนนี้โดยไม่มีข้อสงสัยเสียก่อน “ว่าจิตนี่เป็นสิ่งที่พัฒนาได้ตามที่เราต้องการ” ส่วนปัญหาปลีกย่อยอย่างอื่นมันก็มี เอาไว้แก้กันเฉพาะ.

อยากจะบอกต่อไปว่า ศาสนาพุทธระบบนั้นแหละ คือวิธีพัฒนาจิต ระบบหนึ่ง ๆ ที่ถูกตั้งขึ้นมาให้เหมาะสมแก่

บุคคล กาละ เทศะ ความเป็นอยู่ในดินนั้น ๆ ในยุคนั้น ๆ
จะนั้น อย่าได้ไปคูดูกาศนาใด ๆ เลย. ถ้ามันเป็นศาสนาชั้นเลว
ชั้นสวะ ลุ่มหลงในกามารมณ์ ก็เพราะเหตุที่ว่าคนที่นั้นมันเป็น
อย่างนั้น ; ก็ใช้กามารมณ์ดึงจูงไปหาพระเจ้าไปเลย.

เขาเจตนาดีทั้งนั้นแหละ ถ้าเป็นสิ่งที่เรียกว่าศาสนาแล้ว.
เขาเห็นว่าคนหมู่นี้เอาไปไม่ไหวแล้วว๊ว! ในทางสะอาด บริสุทธิ์
ก็เอาไปในทางลาภฏไป, จมโคลนไปเรื่อย ๆ ไปพลางก่อน
ไปสู่บ่กเหมือนกันในที่สุด. เพราะสิ่งที่เรียกว่า กามารมณ์นั้น
มันก็มีวันที่จะรู้สึกอึดรู้สึกพอ รู้สึกอึดตัวได้เหมือนกัน ; แต่มัน
สกปรกเท่านั้นเองที่จะผ่านไปทางนั้น.

เรามีระบบที่ดีที่สะอาด และรวดเร็วกว่านั้น เช่น
ระบบของพุทธศาสนา : ให้รู้จักโลกคืออะไร? รู้จักจิต
คืออะไร? รู้จักพัฒนาจิตให้อยู่เหนือโลก; โดยวิธีที่ไม่
สกปรก ไม่มีคัมภีร์ ไม่เร่าร้อน, ฉะนั้น อย่าคูดูกาศนา.

ศาสนาไหนก็ตาม : ศาสนาคือ *Technique* อันหนึ่ง ๆ
จัดไว้ให้เหมาะสมที่สุดแก่บุคคลกลุ่มนั้น ยุคนั้น ดินนั้น สมัยนั้น
และยังจำเป็นอยู่ตลอดเวลา เช่นเดียวกับที่พระเจ้าไม่รู้จักตาย

พระธรรมไม่รู้จักตาย ศาสนาก็ไม่รู้จักตาย; ยังมีค่าอยู่เรื่อย
จำเป็นสำหรับมนุษย์อยู่ตลอดนิรันดร.

หากแต่ว่ารูปภายนอกนั้นจะต้องเปลี่ยนๆ ไป : จะอยู่ใน
ในรูปของพุทธศาสนา, หรือคริสเตียน, หรือโมหมัก,
หรือเหลาจีอ, หรืออะไรก็ตามใจ; นั้นเพื่อจะถูกกันกับ
บุคคลในถิ่นนั้น ๆ ในยุคนั้น ๆ และหัวใจของศาสนานั้น ๆ
ก็เป็นการพัฒนาจิตทั้งนั้น; ให้จิตอยู่เหนือโลก. ไม่มี
ศาสนาไหนสอนให้จิตจมอยู่ใต้โลก หรือสอนให้เกิดกิเลส.

เราก็ศึกษาว่า พุทธศาสนาของเรานี้มีหลัก
อย่างไร? ซึ่งก็พูดกันมามากแล้วว่า มีหลักที่พูดได้คำเดียว
ว่า “*ไม่ยึดมั่นถือมั่น*” นี่คือหัวใจของพุทธศาสนา就是不ยึดมั่น
ถือมั่น; ทำตนให้เป็นผู้ไม่ยึดมั่นถือมั่นให้ได้เถอะ แล้วนั้น
แหละเป็นพุทธศาสนาอยู่ตลอดเวลา.

ยึดมั่นถือมั่นนั้นคือไปมั่นหมายด้วยความโง่; ถ้าตั้งใจ
ทำอะไรด้วยสติปัญญาที่ถูกต้อง นั้นไม่ใช่ยึดมั่นถือมั่น.
ถ้าเราจะยึดพระพุทธเจ้า ก็หมายความว่า เรายึดด้วยความรู้แจ้ง
เห็นจริง; ไม่ใช่ด้วยความโง่. เราก็รู้จักพระพุทธเจ้าจริง
ใช้พระพุทธเจ้าให้เป็นประโยชน์แก่เราได้.

แต่มีคนส่วนมากโง่ ยึดถือพระพุทธเจ้าอย่างยึดมั่น
 ถือมั่นอย่างขลัง, อย่างศักดิ์สิทธิ์; อย่างนั้นยังมีอยู่มาก
 ในหมู่พุทธบริษัทนี้. ถ้ายึดมั่นถือนั่นอย่างนั้นละก็มันไม่ใช่
 พุทธศาสนา แม้ว่าจะช่วยแก้ไขความทุกข์อะไรได้บ้าง ก็เล็กๆ
 น้อยๆ ชั่วครู่ ชั่วยามเท่านั้น; ถ้าจะให้เป็นการดับทุกข์ได้
 จริงโดยสิ้นเชิง ต้องยึดพระพุทธเจ้าให้ถูกวิธี ไม่ใช่อย่างยึดมั่น
 ถือนั่นด้วยอวิชชา ด้วยศันทา.

มีคนบนบานพระพุทธเจ้าให้ช่วย : ให้รวย, ให้ไป
 สวรรค์, ให้ได้อะไรทำนองนี้ มันเต็มไปด้วยอวิชชา ศันทา
 ทั้งนั้น. ถ้าวู้งจากพระพุทธเจ้าจริง ก็คือผู้ที่หมดความยึดมั่น
 ถือนั่น. พระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่หมดความยึดมั่นถือนั่นก่อนใคร ๆ.
 ท่านสอนไม่ให้คนยึดมั่นถือนั่นอย่างนั้น ๆ แล้วเราก็ทำตามท่าน;
 แล้วก็เหมือนท่านได้. นี้เรียกว่ายึดมั่นในทฤษฎี ในหลัก
 ปฏิบัติ ในอะไรของพระพุทธเจ้าเพื่อทำตามท่าน ให้เหมือน
 ท่านในที่สุด.

พุทธศาสนาทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์, ตามที่เรา
 เรียก พระพุทธเจ้าไม่ได้เรียก. ๘๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์นี้เพิ่ง
 พุคเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้

เองว่า คำสอนของตถาคตทั้งหมด สรุปรุอยู่ที่คำว่า “สพฺเพ ธมฺมา นาลิ อภินิเวสย” ธรรมทั้งปวงอันใครๆ ไม่ควรรยึดมั่นถือมั่น.

คำว่า “ธรรม” ในที่นี้หมายถึงธรรมชาติ “ธรรมชาติทั้งปวงอันใครๆ ไม่ควรรยึดมั่นถือมั่น” ธรรมชาติทั้งปวง คือสิ่งทุกอย่าง : เป็นรูปธรรมก็ได้ เป็นนามธรรมก็ได้ มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งก็ได้ ไม่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งก็ได้ เกิดได้ในตัวเองก็ได้ ต้องมีสิ่งอื่นทำให้เกิดก็ได้ ได้ทั้งนั้น; รวมหมดแล้วเรียกด้วยคำๆ เดียวว่า “ธรรมชาติ”. เป็นเหตุก็ได้ เป็นผลก็ได้ เป็นตัวกรรมก็ได้ ผลของกรรมก็ได้ ทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า “ธรรมชาติ”.

ทั้งหมดนี้ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น; คือไม่ไปงมงายว่ามีส่วนที่เป็นตัวกูหรือเป็นของกู. คนชนิดนี้มันปล้นพระธรรม หรือปล้นธรรมชาติ; มันจะไปเอาของธรรมชาติหรือของพระธรรมมาเป็นของตัวกู; มันจึงมีความทุกข์ นั่นคือการที่พระเจ้าลงโทษ หรือพระธรรมลงโทษ.

เมื่อมันเป็นของของพระเจ้า ของธรรมชาติ; เราก็อย่าไปปล้นเอามาเป็นของเราซิ. เราก็สมัครร่วมกับท่าน ใน

การมี การใช้ การปฏิบัติ การอะไรก็ตาม ; ให้ร่างกายและ
จิตใจนั้นมีความสุข ก็แล้วกัน. ทั้งหมดนี้ให้เป็นของ
พระธรรมอยู่เรื่อยไป.

ชีวิตของเรา^{๕๗} เป็นของพระธรรม ฉะนั้น ต้อง
เอาหลักของพระธรรม กฎของพระธรรมเข้ามาเป็น
ตัวชีวิต ; ดำรงชีวิตอยู่ตามกฎของพระธรรม หรือจะเรียกว่า
กฎของธรรมชาติก็ได้, หรือจะเรียกตามความประสงค์ของพระ
เป็นเจ้าก็ได้ ; อย่าทำให้ผิด.

พระเจ้าอย่างนี้หมายถึงพระเจ้าที่จริงและไม่รู้จักตาย ;
ไม่เหมือนพระเจ้าของฝรั่งโง่ ๆ ที่พูดว่าพระเจ้าตายแล้ว. คำว่า
ศาสนาก็มีหลักนึกเทียบเท่านี้ คือ “ไม่ยึดมั่นถือมั่น” โดยเฉพาะ
พุทธศาสนา.

เมื่อใดเรายึดมั่นถือมั่น ก็เกิดความยึดมั่นถือมั่น ;
เมื่อมันเป็นวิกฎสังสาร, เป็นสังสารวิกฎ เป็นความทุกข์.
เมื่อใดจิตของเราปราศจากความยึดมั่นถือมั่น เมื่อนั้นเป็น
นิพพาน. หรือจะเรียกว่าจิตของเราเป็นได้ทั้งสังสารวิกฎ^{๕๘}
และนิพพาน.

เมื่อใจจิตประกอบอยู่ด้วยความยึดมั่นถือมั่น ก็เป็นทุกข์ เรียกว่า สังสารวัฏฏ์, เมื่อใจว่างจากความยึดมั่นถือมั่นก็เป็นนิพพาน คือเย็น. สังสารวัฏฏ์ก็หมายความว่า เป็นทุกข์ เตือนครอันมีคมัวหม่นหมอง เร้าร้อนไปตามเรื่อง. นิพพานก็คือหยุดเย็น สะอาด สว่าง สงบ. นี่เป็นเครื่องเปรียบเทียบกันอย่างนี้. ฉะนั้น เมื่อใครร้อนก็เป็นสังสารวัฏฏ์ เมื่อใดเย็นก็เป็นนิพพาน.

เราจะเห็นได้ทันทีว่า นิพพานอยู่ที่ความร้อนมันดับ; ความร้อนดับตรงไหน นิพพานอยู่ตรงนั้น, ความร้อนเกิดขึ้นที่ตรงไหนก็คือมีสังสารวัฏฏ์ที่นั่น.

เดี๋ยวนี้พุทธบริษัทส่วนมากที่ว่ามีปัญญา มีความรู้ อภิธรรมนั้น เอนิพพานไปไว้ที่ไหนก็ไม่รู้; แล้วอีกก็หมีนชาติ แสนชาติ ก็ไม่รู้ จึงจะถึงนิพพาน. เขาถือตัวเองว่า ลอยคอบอยู่ในวัฏฏสงสาร ทุกวัน ๆ ๆ จนตลอดชีวิต แล้วก็อีกหลายร้อยหลายพันหลายหมื่นชาติจึงจะถึงนิพพาน.

อย่างนั้นมันบ้า! นิพพานนั้นต้องอยู่ติดกับวัฏฏสงสาร; เช่นเดียวกับความเย็น มันอยู่ที่ความดับของความร้อน. พวกที่รู้เขาจึงผูกปริศนาเป็นทำนองสอนว่า “*ให้ไปหาจุดเย็นที่สุด*

กลางเตาหลอมเหล็ก” อันนี้เด็กก็ไม่เชื่อ “ร้อนที่สุดอยู่ที่
ตรงไหน ก็ให้ไปหาเย็นที่สุดที่นั่น” ร้อนที่สุดก็คือ
วิภูฏสงสาร ที่เดือดระอุเต็มที; แล้วก็ไปหาจุดเย็นตรง
ที่ดับ ก็คือนิพพาน. จะเป็นอย่างถาวรหรือไม่ถาวรก็เรียก
ว่านิพพานทั้งนั้น ถ้ามั่นเย็น; แล้วก็ต้องหาที่วิภูฏสงสาร.

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า : ทุกข์ก็คือ
ความดับทุกข์ก็ อยู่ในร่างกายอันยาววาหนึ่งนี้ ไม่ต้องไปหาที่อื่น
และนิพพานมันอยู่ที่วิภูฏสงสาร.

เรามานั่งกันตรงนี้ มีความมุ่งหมายอยู่อย่างหนึ่งที่เรา
พวกเด็ก ๆ มานั่งที่นี่ เพื่อจะมองเห็นภาพสัญลักษณ์ของการที่
นิพพานอยู่ในวิภูฏสงสาร. กูตันมะพร้าวนาฬิกาเกอร์ กลางทะเล
ซึ้ง; นีลงทุนมาก ที่จะสร้างอย่างนี้ขึ้นมาได้; สร้างให้
มะพร้าวต้นหนึ่งอยู่กลางสระนี้ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของท่าน
มะพร้าวนาฬิกาเกอร์ กลางทะเลซึ้ง; บทกล่อมลูกของเมืองนี้
ซึ่งมีมาแต่สมัยศรีวิชัย ซึ่งเป็นสมัยที่พุทธศาสนาเจริญถึงที่สุด
ในถิ่นภาคใต้ ได้สร้างบทกล่อมลูกขึ้นมาหลายบท และมีบทหนึ่ง
ซึ่งพิเศษ คือ :-

พร้าวนาพิเอร์ ต้นเดี่ยวโนเน
 กลางทะเล^{๕๕} ฝนตกไม่ต้องพ้าร้องไม่ถึง
 กลางทะเล^{๕๕} ต้นเดี่ยวเปลี่ยวลึงโอดเอย.

บางคนก็ร้องว่า “...กลางทะเล^{๕๕} ถึงได้แต่
 ฝู^{๕๕}พันบุญเอย”. มะพร้าวนาพิเอร์ อยู่กลางทะเล^{๕๕} ที่นั่น
 ฝนตกไม่ต้อง พ้าร้องไม่ถึง; คือที่ต้นมะพร้าวนาพิเอร์นั้น
 แต่แล้วมันอยู่กลางทะเล^{๕๕}.

น้ำ^{๕๕} เราเปรียบเหมือนทะเล^{๕๕}; ทะเล^{๕๕} ๕
 ถ้ำร้อนเข้ามันก็เป็นของเหลว, ถ้ำเย็นมันก็เป็นของแข็ง
 เป็นหิน, ถ้ามันเย็นมากมันก็ต้องเป็นหิน. ๕๕ นี้ ถ้ามันเย็น
 มาก ๆ หรือถูกบีบอัดตัวเข้ามันก็เป็นหินไปได้; และถ้ามันร้อน
 อุณหภูมิสูงพอ มันก็ละลายเป็นน้ำไปได้ นี่คือวิฎฐสงสาร.
 เป็นบุญเป็นบาป ๆ เติมไปด้วยความยึดมั่นถือมั่น : ยึดมั่นบุญ
 ยึดมั่นบาป ทำให้เกิดความทุกข์ทั้งนั้น.

ต้นมะพร้าวนาพิเอร์นั้น หมายถึงไม่เกี่ยวกับบุญ
 กับบาป; คือไม่เกี่ยวกับทะเล^{๕๕} เป็นอิสระ โผล่ขึ้นมา
 คือไม่ยึดมั่นถือมั่น. เมื่อจิตไม่ยึดมั่นถือมั่น มันก็เป็นนิพพาน;
 เมื่อจิตยึดมั่นถือมั่น มันก็เป็นวิฎฐสงสาร.

ทั้งวิภูฏสงสาร ทั้งนิพพาน ดูให้ดี มันก็อยู่ในใจนั้น อยู่ในสิ่งที่เรียกว่า “จิต” ดวงเดียว; ไม่มีอะไรนอกจากจิต ดวงเดียว. ฉะนั้น เมื่อเรามานั่งที่นี้ บางทีมานั่งเหม่อ ๆ พิจารณาเป็นอารมณ์ของสมาธิ ของ *meditation* ในทางสมาธิ ก็ได้, ในทางปัญญาก็ได้, ปะเหมาะโอกาสหนึ่งมันรู้โพล่งออกมา ว่านิพพานอยู่กับวิภูฏสงสาร. เราเพียงแต่ระวังอย่าให้มันเป็นวิภูฏสงสาร; ระวังจิตอย่าให้เพลาช ยึดมันถึดมัน แล้วจะเป็นวิภูฏสงสารขึ้นมา.

ถ้าอยากจะทำรูปนิพพานกลางวิภูฏสงสาร ไว้ดูเล่น ก็ทำรูปสระน้ำ เพื่อไปเป็นเครื่องช่วยความจำ แล้วก็เข้าไปใจที่พวกนิกายเซ็น เขาพูดว่า “จุดเย็นอยู่กลางเตาหลอม”

ขอบอกเลยว่า พวกเด็ก ๆ อย่าไปพูดผิด ๆ ตามคนบางคน : เซ็น ไม่ใช่หมหายาน นี่เป็นเกร็ดความรู้แถมพวก “เซ็น” นิกายเซ็น พุทธศาสนานิกายเซ็น อย่างในจีน ในญี่ปุ่นนั้น ไม่ใช่หมหายาน เหนือหมหายาน เกิดขึ้นเพื่อล้อมหายาน. ถ้ามหายาน ต้องไปไหว้อมิตาภาะ หวังสุขชาติ, แต่ที่มันอยู่เหนือสุขชาติและเหนืออะไรหมด แต่ถ้าอยากใช้คำว่า “สุขชาติ” ก็ตั้งอยู่ที่จิตว่าง คือทำจิตให้ไม่มียึดมันถึดมันแล้ว นั่นจึงเป็น

สุชาวดี. ไม่ใช่สุชาวดีที่มีสระบัวมีนางฟ้า อย่างมหายาน.
 อย่างนั้นเขาจะพาคนทุกคนไป โดยใช้สิ่งนี้ล่ะ.

อย่าพูดผิดว่า เซ็นเป็นมหายาน มันเป็นการพูดผิด
 โดยไม่รู้สีก้าว พอคนอื่นเขารู้เข้า เขาจะล้อให้. จำไว้ล่ะว่า
 พระพุทธศาสนาอย่างเซินนั้นไม่ใช่มหายาน จะเป็นอย่างเข้มข้น
 ของเดรวาทเสียด้วยซ้ำไป; มันตัดตรง ไปยังความไม่ยึดมั่น
 ถือมั่น. ถ้าจะจัดก็ต้องจัดไว้ฝ่ายเดรวาท; แต่ก็ไม่มีใครจัด
 เอาไว้เป็นเซินไปเลย. แล้วพวกเซินเอง เขาก็ไม่ยอมเป็น
 เดรวาทหรือเป็นมหายาน. สร้างขึ้นเพื่อล้อมหายาน เพื่อให้มัน
 เข้ารูปหรือ *suit* กันได้กับคนฉลาดในเมืองจีน ที่เขาเข้าใจเรื่อง
 ขงจื๊อเรื่องเหลาจื๊ออยู่แล้ว ไม่ใช่มหายาน ถ้าเอามหายานเข้าไป
 คนก็ล้อตายเลย, ไปมั่วหวังสุชาวดีอยู่.

ฉะนั้น พวกเซินเขาถึงพูดว่า “จุดเย็นที่สุดอยู่กลาง
เตาหลอมเหล็ก” นั้น ไปกิดคุงเถอะเขาฉลาดหรือโง่ก็มากน้อย
 ในเมื่อที่เราพูดว่า “ในสังสารวัฏฏ์มีนิพพาน” ให้หาความเย็น
 ด้วยการดับของความร้อน; ความร้อนอยู่ที่ไหนความเย็นอยู่
 ที่ตรงนั้น. แล้วก็จัดการให้จิตนี้มันปราศจากความร้อนอยู่เรื่อย
 คือไม่ยึดมั่นถือมั่น.

ที่นี้ก็พูดนิพพานเสียหน่อยว่าเย็น ; พอร้อนก็วิญญะ
เย็นก็นิพพาน “นิพพาน” แปลว่าเย็น. พระเทศน์ถึงคำว่า
“ศิวโมกข์” บ้าง “ศิวาลย” บ้าง นั่นนะ “ศิวะ” ตัวนั้น
แปลว่าเย็น และตัว “นิพพาน” เองมันก็แปลว่าเย็น คำว่า
“ปรินิพพายติ” แปลว่า ย่อมปรินิพพาน. ถ่านไฟเย็นลง
ก็เรียกว่า ถ่านไฟปรินิพพายติ.

เราต้องระวังให้อะไรมันปรินิพพายติอยู่เรื่อย;
ขึ้นกินข้าวต้มร้อน ๆ เข้าไปก็แยชี ข้าวต้มมันยังไม่ทันนิพพาน
ฉะนั้น ความหมายของคำว่า “นิพพาน” นี้เป็นที่ปรารถนา
ของคนทั่วไปอยู่แล้ว คือเย็น.

นิพพานของสัตว์เดรัจฉาน ก็หมายถึงว่าสัตว์ที่มันมี
พยศร้าย สัตว์อะไรก็ตาม แมว สุนัข ถ้ามันมีพยศร้ายเป็น
อันตรายแก่คนอย่างนี้ ก็เรียกว่ามันยังร้อนอยู่; เมื่อใดสัตว์นั้น
มันถูกฝึกฝนดีแล้ว ไม่พยศไม่เป็นอันตรายต่อไป ก็ใช้คำว่า
ปรินิพพายตินี้ ในบาลีมีอย่างนี้.

พอมาดังคน เมื่อใครร้อนเมื่อนั้นเป็นวิญญูสงสาร เมื่อ
ไต่เย็นเมื่อนั้นเป็นนิพพาน จะเย็นด้วยวิธีไหนก็ตาม แม้ร่างกาย
เย็นนี้ก็เรียกว่าปรินิพพานของกาย; ถ้าเย็นของจิต ก็เป็น

นิพพานแท้ ๆ เป็นเรื่องของจิต. ถ้ามันเห็นเอง เช่นมาเดินเล่นตรงนี้ ประจบเหมาะ ใจมันว่างจากความยึดมั่นถือมั่น มันเห็นเองจะเรียกว่า *co-incident* หรืออะไรก็ตามใจ มันเห็นได้เอง เราไม่ต้องทำอะไรมากนัก นี้เรียกว่า “*ตถังคนิพพาน*” เห็นเพราะความประจบเหมาะ.

ถ้าเราศึกษาทางสมาธิทางปัญญาบังคับจิตให้เย็นอยู่ได้ชั่วเวลาที่เราบังคับ อย่างนี้ก็เรียกว่านิพพาน คือ “*วิกขัมภนนิพพาน*” นิพพานด้วยการบังคับ. อันหนึ่งนิพพานประจบเหมาะ อันที่สองนิพพานบังคับ.

อันที่สามคือทำให้หมดกิเลส ทำให้หมดความเคยชินแห่งการยึดมั่นถือมั่น ความยึดมั่นถือมั่น ไม่อาจจะเกิดอีกต่อไป อย่างนี้เรียกว่า “*สมุจเฉทนิพพาน*”.

ชั้นข้อว่านิพพานแล้วต้องเป็นสังขารเข้าถึงได้ในชีวิตนี้ อย่าไปหวังนิพพานต่อตายแล้วหรือต่อชาติอื่น; เพราะพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสความหมายของนิพพานไว้ว่า เวทนาของเธอนั่นจักเป็นของเย็น. ความบัญญัติของคำว่า “*สอุปาทิเสสนิพพาน*” ก็ตาม “*อนุปาทิเสสนิพพาน*”

ก็ตาม มีรวมกันอยู่อันหนึ่งว่า “เวทนาของเธอนั้นจักเป็นของเย็น” นั่นแหละคือนิพพาน.

เดี๋ยวนี้เวทนาของเราไม่ค่อยจะเย็น; ไม่ว่าจะอารมณ์จะเข้ามาทางตา ทางหู ทางไทร ก็ตามแถมมันร้อนเสียเรื่อย เพราะมันผลอยึดมันถือมันเสียเรื่อย. เมื่อใดเวทนาที่เกิดขึ้นประจำวันนั้นมันเย็น เมื่อนั้นก็เป็นนิพพาน : ถ้าเย็นสนิทไปเลย ก็เป็นนิพพานจริง, เย็นชั่วขณะด้วยการบังคับก็เป็น วิกขัมภกนิพพาน, หากมันผลุกประจบเหมาะมันก็เป็น ตถกนิพพาน.

เพราะฉะนั้น เรารอคชีวิตอยู่ได้ก็เพราะนิพพาน เราจึงไม่ไหม้เกรียมไปเสียก่อน จิตของเราไม่เป็นบ้าไม่ไหม้เกรียมไปเสียก่อน เพราะมันมีนิพพานหล่อเลี้ยงไว้ ด้วยตถกนิพพานบ้าง วิกขัมภกนิพพานบ้าง. ส่วนสมุจเฉทนิพพาน นั้นอย่าเพื่อพูดถึง มันเป็นเรื่องของคนที่เป็นพระอรหันต์ แต่รสชาติอย่างเดียวกัน. เช่นเดียวกับตัวอย่างสินค้า; ถ้าเขาไม่โกงมันต้องเหมือนกับสินค้าจริงจำนวนมาก. ฉะนั้น ตถกนิพพานนั้นก็เหมือนกับตัวอย่างสินค้า มีรสชาติอย่างเดียวกับนิพพานจริง เพราะว่าเวลานั้นมันปราศจากความยึดมันถือมันไปแล้วกัน.

เมื่อใดปราศจากความยึดมั่นถือมั่นแล้ว มันจะมีรสอย่างเดียวกันหมด ไม่ว่าจะเป็นของชั่วคราวหรือของตลอดกาล. เรามีชีวิตชุ่มชื่นอยู่ได้นี้ เพราะการหล่อเลี้ยงของตทั้งกนิพพาน หรือวิกขัมภนนิพพาน ในบางครั้งที่เราบังคับตัวเองไว้ได้ มี self control มีอะไรทำนองนั้น; มันจะช่วยให้มีวิกขัมภนนิพพานตามสัดส่วน.

เรามีชีวิตรอดอยู่ได้นี้ ด้วยอำนาจของนิพพาน ขอบคุณนิพพาน; อย่าเอานิพพานไปไว้ชาติไหนก็ไม่ว่า ทยอยหมั่นหลายพันชาติ แล้วห้ามไม่ให้เอามาสอนแก่เด็ก ๆ. อยากจะพูดว่า นั้นมันคนหลับหูหลับตาพูด ไม่รู้จักพุทธศาสนา ไม่รู้จักนิพพาน ห้ามไม่ให้เอาเรื่องนิพพานมาสอนแก่เด็ก.

ที่นี้พูดกับเจ้าแดงกับเพื่อน ๆ ว่านี่จำเป็นที่สุดจะต้องรู้เรื่องนิพพาน ไม่เช่นนั้นจะเป็นบ้า จะเป็นโรคเส้นประสาทจะเรียนอะไรไม่ได้ดี. ฉะนั้น ถ้ามั่นนิพพานไว้เรื่อย ๆ จะเรียนได้ดี. ถามว่า “ทำอย่างไรจึงจะเรียนดี” ตอบว่า “มั่นนิพพานเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงไว้” ก็มีความเย็นหล่อเลี้ยงอรรถภาพนี้ไว้ เป็นนิพพานชั่วคราวบ้าง บังคับไว้บ้าง. ที่มานั่ง

ตรงนี้เพื่อจะให้เราเห็นว่านิพพานนั้นอยู่ใกล้ ๆ; วัฏฏสงสารอยู่ไหน นิพพานอยู่นั้น, ร้อนอยู่ที่ไหน เย็นอยู่ที่นั่น; พลิกร้อน เป็นเย็นให้ได้เสมอไป.

นี่เรื่องที่เราตั้งใจจะพูดว่า “ทำอย่างไรจึงจะเรียนดี” ก็ทำตัวให้มันเย็นอยู่เรื่อย อย่าทะเขอะทะขานด้วยกิเลส ตัณหา แต่เอาจริงด้วยสติปัญญา อย่าทำด้วยความยึดมั่น ถือมั่น แต่ทำด้วยความเฉลียวฉลาด ในการเล่าเรียนนั้น หรือการสร้างสรรค์อะไรก็ตาม; จะต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง อะไรก็ได้ ต้องการอะไรมากกว่านั้นก็ไม่ได้ จะสืบสกุลก็ได้ แต่มันเป็นเรื่องดีไปหมด ไม่มีทุกข์ ไม่มีร้อน.

พอพูดถึงเรื่องสืบสกุล ก็อยากจะพูดอะไรนิดหน่อยว่า พระพุทธเจ้า สกฺขโคตมะ เตียวนี้สกฺขโคตมะยังอยู่ไหม? อยากจะถามอย่างนี้ทุกคน ที่นั่งอยู่ที่นี่ สกฺขโคตมะยังอยู่ไหม? ก็ตอบได้ง่าย ๆ ว่า : *ยังอยู่ ตลอดเวลาที่คนยังรู้จักพระพุทธเจ้า.* ไม่มีใครรู้จักพระราहुล หรือลูกหลานของ พระราहुลเลย, ถ้าจะมี. ไม่มีใครรู้จักลูกหลานว่านเครือ ของสากยวงศ์ หรือโคตมะนี้ พระพุทธเจ้าท่านสืบสกุลของท่าน ด้วยวิธีอะไร ในเมื่อสกฺขโคตมะก็ยังอยู่จนกระทั่งบัดนี้ และจะอยู่ต่อไป.

ถ้าพูดถึงปัญหาสืบสกุลแล้วขอให้นึกถึงอย่างนี้ก่อน : สืบสกุลทางร่างกาย ทางวัตถุอันอย่างหนึ่ง, สืบสกุลทางธรรม ทางวิญญาณนั้นมันอีกอย่างหนึ่ง; แล้วอย่างไหนมันจะนำคุณว่า. เขาละ ไม่ต้องพูดถึงพระพุทธรูปเจ้ากันละ เพราะสูงนัก พูดถึงคนธรรมดา เขาคอนที่มีชื่อเสียงที่เรารู้จักกันอยู่ เช่น เซกสเบียร์. ไม่เกี่ยวกับการเมือง ใครรู้จักลูกหลานของเซกสเบียร์บ้าง, หลาน หลานของเซกสเบียร์อยู่ไหนไม่มีใครรู้จัก. เซกสเบียร์ สืบสกุลเซกสเบียร์ เขาชื่อวิลเลียม นามสกุล เซกสเบียร์, “เซกสเบียร์” ยังก้องอยู่ในหูพวกเธอ จนบัดนี้ และจะก้องไปอีกนาน นี้วิลเลียมเซกสเบียร์ สืบสกุลของเขาโดยวิธีใด.

ฉะนั้น ต้องสืบสกุลโดยวิธีนี้กันก่อน ส่วนการสืบโดยวิธีลูกหลานให้มาทีหลัง; ฉะนั้น อย่าเป็นห่วง สกกุลทางวัตถุ ทางร่างกายนัก สกกุลทางวิญญาณสำคัญกว่า. แล้วถ้าสืบสกุลทางวิญญาณได้ มันจึงจะสืบสกุลทางธรรมนิยม ขนบประเพณีได้; ไม่เช่นนั้นก็ทำลายสกกุลเลย. ลองปล่อยให้กิเลสครอบงำซิ เทียวก็ทำลายสกกุลวินาศเลย.

เราเอาชนะโลกให้ได้ เป็นเจ้าโลกให้ได้ ตามวิธีที่พูดมาแล้ว ก็จะได้ยินกันทั่วโลกเลย สกกุลของเราชื่ออะไรก็ตาม จะได้ยินกันทั่วโลกเลย.

พูดให้หมกก็ว่า เป็นเจ้าโลกได้ เราก็เรียนดี ประสบความสำเร็จในชีวิต แล้วยังสืบสกุลได้อีกด้วย; เรื่องมันหมกนะ จนถึงสืบสกุลได้ด้วย. ฉะนั้น อย่าล้งเลซึ อย่ากลัว และอย่าล้งเลซึที่จะทำอย่างนี้ เราจะเป็นผู้แจกของสองตะเกียงในที่สุด หรือทำไปพลาง. อย่าคิดว่าทำไม่ได้ หรือโอกาสไม่มี; หนุ่ม ๆ เจ้าแคง เพื่อน ๆ เหล่านี้ โอกาสที่แจกของสองตะเกียง; คุณกันเองก็ได้ และมันเป็นหน้าที่ด้วย; เพราะมนุษย์ทุกคน ที่อยู่ในโลกนี้ต้องช่วยกันทำโลกนี้ให้หน้าดู เป็นหน้าที่หรือพูดให้แรงกว่านั้นก็คือธรรมชาติต้องการ พระธรรมต้องการ พระเจ้าต้องการให้ทุกคนทำหน้าที่นี้.

อย่าปฏิเสธ อย่าพูดว่าพระเจ้าตายแล้ว เหมือนฝรั่งโง่ ๆ; พระเจ้ายังอยู่และยังมีบับกับอยู่ตลอดเวลา ต้องทำหน้าที่อันนี้ และอย่าปฏิเสธว่าไม่สามารถ มันจะไม่จริง. ถ้าพูดว่ายังไม่ทราบละก็พอฟัง; หรือพูดว่า ยังไม่เอาจริงละถูกต้องที่สุด, ยังไม่กล้า เพราะยังซ้ชลาต, และยังไม่เอาจริงเพราะล้งเล.

ความซ้ชลาตความล้งเลนี้ไปอยู่ที่ความยึดมั่นถือมั่น; นั่นคืออิทธิพลของมีคาจแห่งวัดกุทางเหนือหนึ่งมันยังถึงไว้ได้ เราจึงซ้ชลาต เราจึงล้งเล เราจึงอะไรอยู่ในกระแเส

ของความยึดมั่นถือมั่นอยู่เรื่อย. ฉะนั้น ขอให้ถือว่าโอกาสมีที่จะทำและเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำด้วย แล้วเราก็มีความสามารถด้วย; ฉะนั้น อย่าลืงเลทจะช่วยกันทำหน้าที่อนัน; ไม่ว่าสังคมไหน ไม่ว่าบุคคลไหน จะต้องทำหน้าที่อนันนี้ : โดยส่วนตัวก็ต้องทำ โดยส่วนสังคม จะเป็นวิถ้ววารามจะเป็นสมาคม เป็นอะไรก็ต้องทำ.

วิถ้ววารามสร้างขนามาเพื่อทำหน้าที่อนัน; ความมุ่งหมายของการมีวิถ้ววาราม มีพุทธสมาคม มีอะไร ก็เพื่อหน้าที่อนัน. ฉะนั้น อย่าลืงเลอยู่เลย มันเป็นหน้าที่ต้องทำ : โอกาสก็มี, ความสามารถของเราก็มี; เราารู้เรื่องว่า มนุษย์คืออะไร? เกิดมาทำไม? ให้ดี ให้ถูก จนเราเกิดมาเป็นมนุษย์ได้.

ให้ท่องไว้ว่า “เราเป็นมนุษย์ เกิดมาทำไม? เกิดมาเพื่อเป็นมนุษย์ให้ดี” เพื่อเป็นมนุษย์ให้ดี; ถ้าเป็นมนุษย์ได้ก็อยู่เหนือปัญหาทั้งหมด. อยู่เหนือปัญหาทั้งหมด จึงจะเรียกว่ามนุษย์ คือใจมันสูง มันอยู่เหนือปัญหาทั้งหมด. ถ้ามันยังพ่ายแพ้ อยู่ใต้ปัญหา ยังเป็นคนไม่ใช่มนุษย์ เพราะยังจมอยู่ใต้กองทุกข์ มีวิถ้ววารามเกิดอยู่เป็นประจำ นิพพานหาได้ยาก เกิดยาก.

ดังนั้นคิดว่า เราทำผิด ทำถูก เราทราบ เราไม่ทราบ
อย่างไร; ข้อนี้สำคัญมาก พอเราทราบเท่านั้นแหละทุกอย่าง
จะไม่มีปัญหา ทั้งหมดจะสำเร็จได้ด้วยสิ่งๆเดียวที่พระพุทธรเจ้า
ท่านตรัสว่า “*สมฺมาทิฏฐิสมมาทานา สพฺพ ทฺถุขิ อฺปฺจฺจํ*”
ล่องพ้นความทุกข์ทั้งปวงได้ เพราะมีสัมมาทิฏฐิ.

ฝรั่งไม่มีสัมมาทิฏฐิ เพราะไปเป็นทาส *Techno-*
logy. พวกเราชาวตะวันออกเคยมีสัมมาทิฏฐิจึงมี *Spiritual*
Enlightenment; แต่เดี๋ยวนี้เรากำลังเผลอ กำลังจะตกต่ำ กำลัง
จะไม่มีสัมมาทิฏฐิ ท้าวยการที่จะไปตามกันฝรั่ง.

ฉะนั้น จึงต้องระวังข้อนี้ก่อน คือ ต้องรักษาสัมมา-
ทิฏฐิเอาไว้ให้ได้ แล้วช่วยกันประโคน. ใช้คำหยาบๆว่า
ประโคนสัมมาทิฏฐิ ให้มันทั่วไปทั้งประเทศของเรา แล้วลั่นไป
ให้พวกฝรั่ง. ถ้าพวกฝรั่งเข้ามา เราก็เอาสัมมาทิฏฐิโยนใส่
หน้าเลย ไม่มีอย่างอื่น ไม่มีหน้าทีอย่างอื่น ให้เขาเลิกบูชา
Technology อย่างเดียว; มาเอา *Spiritual Enlightenment*
กันบ้าง.

สวนโมกข์ ก็มีพูดกันแต่เรื่องอย่างนี้ มีสัญลักษณ์
มีอะไรก็ของเรื่องนี้ “*นิพพานในวัฏฏสงสาร*”

คนถีนนี้เขาพูดว่า “นิพพานอยู่ที่ตายเสียก่อนตาย”. แสดงว่า บุปผาตายาย เคยฉลาด นิพพานนั้นได้เมื่อยังไม่ต้องตาย; นิพพานนั้นคือตายเสียก่อนตาย; ก่อนที่เราจะตายด้วยร่างกายนี้ เราตายเสียจากความยึดมั่นถือมั่น; คือหมดความยึดมั่นว่าตัวกูของกูเสีย. อย่างนี้เรียกว่าตายแล้วก่อนตาย ได้นิพพานที่นี้และเดี๋ยวนี้ อย่าหวังร้อยชาติ พันชาติ หมื่นชาติ แสนชาติ จึงจะนิพพานอย่างนั้น มันคนบ้า.

บุปผาตายายเคยฉลาดจึงสอนว่านิพพานนั้นอยู่ที่ตายเสียก่อนตาย เนื่องกันมาจากคำที่ว่า “ความงามนั้นอยู่ที่ซากศพ” นี้ จำไปคิด. “ความดีอยู่ที่ให้ ไม่เอา” กล่าวคือ “ความดีอยู่ที่ละ”. และ “พระนั้นอยู่ที่จริง” จะว่าใครเป็นพระนั้น ต้องดูว่าจริงหรือไม่จริง ถ้าไม่จริงไม่ใช่พระ ต่อเมื่อจริงจึงจะเป็นพระ. ส่วนนิพพานนั้นอยู่ที่ตายเสียก่อนตาย. บุปผาตายายเราเคยฉลาดถึงขนาดนี้แล้ว; ถังนั้นลูกหลานอย่าได้กลับเป็นคนไม่ฉลาด.

นี่คือผลของการที่เรียนดี มีผลเป็นการปฏิบัติดี ได้ผลดี เป็นมนุษย์ที่มีนิพพานเป็นสมบัติ; ตายเสียก่อนตาย.

เอาละวันนี้สรุปความการพูดว่า “ทำอย่างไรจึงจะเรียนดี” นั่นก็ คือว่าเขินอยู่เรื่อย ให้มีนิพพานเป็นของ

ข้าพเจ้าอยู่เรื่อย; นั่นแหละคือมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
 เป็นของข้าพเจ้าอยู่เรื่อย. นิพพานในความหมายของคำว่า
 “พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์” เพราะว่าพระพุทธก็เย็น
 พระธรรมก็เย็น พระสงฆ์ก็เย็น. เราจึงเรียนดี โดยการ
 อยู่กับความเย็น คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือนิพพาน
 อยู่กับเนื้อกับตัวนี้ตลอดเวลา.

รับประกันว่า นี่เป็นเครื่องรวงบ่อกันบีศาจแห่ง
 วัตถุนิยม; แล้วทำให้เราเรียนดี; และอะไรที่เราประสงค์
 ด้วยสัมมาทิฏฐิแล้ว ย่อมสำเร็จตามความปรารถนา. ขอให้เป็น
 อย่างนี้ด้วยกันทุก ๆ คน ทุกทิพาราตรีกาล เทอญ.

นี่แหละ สำหรับเจ้าแดงกับเพื่อน ๆ คนอื่นจะฟังได้ไม่ได้หรือ
 จะเอาไม่เอาก็ตามใจ.

จักรธรรม ธรรมศักดิ์ (เจ้าแดง) } ผู้บันทึกและถอด
 เขาวาดูทรี ศาลิตุล

อยู่กับธรรม

เมื่อรบสู้ กับศัตรู สู้ด้วยธรรม
จะปลุกปล้ำ กันเท่าใด ไม่เสียหาย
ถ้าสู้กัน อย่างนี้ ไม่มีตาย
ในสุดท้าย จะปรองดอง ต้องใจกัน

เมื่อป้องกัน ศัตรู รู้ใช้ธรรม
เป็นกำแพง เพชรล้ำ เลิศมหันต์
ป้องกันได้ สารพัด น้าอัศจรรย์
บ้อมค่ายมั่น กว่าสิ่งใด ในโลกคน

เมื่อหลบซ่อน จากศัตรู อยู่กับธรรม
ไม่ระกำ ทุกข์เห็น สักเส้นขน
ช่วยปลุกปลอบ ชื่นชอบ น่าภมล
ขอทุกคน จงมีธรรม ประจำกาย ฯ

(หัวข้อธรรมในคำกลอน ของ พุทธทาสภิกขุ)

ปัญหาเฉพาะหน้า

โลกกำลัง มีปัญหา ว่าพระธรรม
สำคัญกว่า ข้าวน้ำ นั้นใช่ไหม
เราดีได้ เพราะศีลธรรม บำรุงใจ
โลกวิไล เลิศล้ำ เพราะธรรมพา

พวกหนึ่งว่า หิวนัก ต้องอิมก่อน
แล้วค่อยสอน ศีลธรรม กันเถิดหนา
พวกหนึ่งว่า จะอิมท้อง ธรรมต้องมา
หิวเจียนบ้า เพราะศีลธรรม ไม่ค้ำใจ

คนส่วนน้อย สนใจ ไคร่ธรรมะ
ส่วนมากผละ หันเห เถลไถล
หาเนื้อหนัง ทั้งแก่หนุ่ม ฟุ่มเฟือยไป
โลกเลยไม่ มีพระธรรม ทำยาตา ฯ

(หัวข้อธรรมในคำกลอน ของ พุทธทาสภิกขุ)

คำขอบพระคุณ

ธรรมสภาขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ
พระธรรมโกศาจารย์ หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ ผู้เป็นองค์บรรยาย
หลักธรรมคำสอนเล่มนี้เป็นอย่างสูง ซึ่งเปรียบเสมือนดวงประทีป
ส่องทางชีวิตให้ก้าวไปสู่ความถูกต้อง เพื่อความสิ้นไปแห่ง
อาสวะกิเลส และเป็นปัจจัยนำไปสู่พระนิพพานแก่ชาวโลก

กราบขอบพระคุณ คุณเมตตา พานิช แห่งธรรมทานมูลนิธิ
มูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ และองค์การฟื้นฟูพระศาสนา
คณะทำงานและผู้ร่วมจัดพิมพ์ครั้งแรกเป็นอย่างสูง

กราบขอบพระคุณ มูลนิธิ กองทุน วัด หน่วยราชการ
โรงเรียน ห้างสมุด ศูนย์หนังสือและร้านหนังสือทั่วราชอาณาจักร
ที่ได้กรุณาช่วยเผยแพร่หนังสือเล่มนี้เป็นอย่างสูง

ธรรมสภาได้รวบรวมหนังสือและสื่อธรรมะไว้บริการแก่ท่านสาธุชน
จากสำนักพิมพ์และสำนักปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ ท่านที่สนใจเลือกชมได้ที่
ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

เลขที่ ๒-๖ ถนนบรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กทม. ๑๐๗๐๐ โทร. ๘๘๘๗๘๘๐
ริมถนนบรมราชชนนี กิโลเมตรที่ ๑๖ ก่อนถึงพุทธมณฑลสถาน เพียง ๒ กิโลเมตร

๐ สถาบันหนังสือธรรม เข้มท่านสาธุชนร่วมฟังพระธรรมเทศนาจากพระผู้ปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ
ในโครงการ ทบพระ ทบธรรม ทุกวันอาทิตย์ เวลา ๐๘.๐๐-๑๐.๓๐ น. ณ ห้องประชุมสถาบัน
หนังสือธรรม อาคารศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา สอบถามองค์บรรยายธรรมที่ โทร. ๘๘๑๑๕๓๕

บันทึกการจัดพิมพ์

ธรรมสภา ขอกราบนมัสการขอพระคุณ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ
อาจารย์พุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม องค์บรรยายหนังสือ ชุด
๑๐๐ ปีพุทธทาส รักษาต้นฉบับเดิม เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอพระคุณ คุณเมตตา พานิช ประธานมูลนิธิธรรมทาน ที่
อนุญาตและสนับสนุนการจัดพิมพ์ ขอกราบขอพระคุณ มูลนิธิเผยแพร่
ชีวิตประเสริฐ องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ผู้จัดพิมพ์หนังสือในครั้งแรก
และขอกราบขอพระคุณ ท่านอาจารย์โชติวัฒน์ ปุณโณปถัมภ์ แห่งมหา
วิทยาลัยศิลปากร จิตรกรผู้วาดภาพปกหนังสือชุดนี้ เป็นอย่างสูง

หนังสือชุด ๑๐๐ ปีพุทธทาส รักษาต้นฉบับเดิม

๑. เรื่อง พุทธทาสกับสวนโมกข์	ราคา ๘๕ บาท
๒. เรื่อง ธรรมะลานอโศก	ราคา ๖๐ บาท
๓. เรื่อง แนวการปฏิบัติธรรมในสวนโมกข์	ราคา ๘๐ บาท
๔. เรื่อง ความสุขในการทำงาน	ราคา ๘๐ บาท
๕. เรื่อง เหนือวิทยาศาสตร์	ราคา ๖๕ บาท
๖. เรื่อง ธรรมะกับสุขภาพ	ราคา ๖๕ บาท
๗. เรื่อง การบวชอยู่ที่บ้าน	ราคา ๖๐ บาท
๘. เรื่อง เวลาที่มีอิทธิพลให้อายุยืน อายุยืน	ราคา ๖๐ บาท

หนังสือชุด ๑๐๐ ปีพุทธทาส รักษาต้นฉบับเดิม มี ๒๔ เรื่อง
จัดพิมพ์เป็นธรรมสังฆการะครบบริบูรณ์ ในปีพระพุทธศักราช ๒๕๔๕

ท่านที่ประสงค์ไว้เพื่อศึกษาหรือจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน โปรดติดต่อที่...

ธรรมทานมูลนิธิ ๖๘/๑ หมู่ ๖ ต. เลม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐

โทร. (๐๗๗) ๔๓๑๕๕๖-๗, ๔๓๖๖๑-๒ โทรสาร. ๔๓๑๕๕๗

ธรรมสภา ๓๕/๒๗๐ จรัญสนิทวงศ์ ๖๒ บางพลัด กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

โทร. (๐๒) ๔๓๔๔๒๖๗, ๔๓๔๓๕๖๖, ๘๘๘๗๕๔๐ โทรสาร. ๔๒๔๐๓๗๕

ขอกราบอนุโมทนาแด่ทุกท่านที่สนับสนุนและร่วมสมทบค่าจัดพิมพ์ในราคา ๘๐ บาท